

THIOFRIDI VERSUS DE SUIS FLORIBUS.

Extruo pyramides, ciboria, colligo FLORES,
Spargo super tumulos sanctorum carne sacratos.
Vincla, cruces, crates (1) *serras* noto, saxa, catastas.
Mundi vita, salus tot eorum sunt cruciatus.

(1) *Serras* de meo addidi fulciendæ carminis labentis ruinæ, neutro exemplari juvante

INCIPIT PROHEMIUM (2) IN LIBRUM (3) FLORUM (4) EPITAPHII SANCTORUM.

Olivæ (5) *uberi*, *pulchræ*, *speciosæ*, *fructiferæ* (Jerem. 1, 16), in domo Domini, S. Trevericæ sedis archiepiscopali Brunoni (6); *oleaster aridus* (Rom. 11, 17), (7) *Esternacensis cœnobii nullius mo-*

(2) *Prohemium*. Monet me hæc prima vox, ut semel dicam, Thiofridum nostrum, suos quosdam modos habere orthographiæ: quos morosus quispiam *kakographiam* potius vocet. Sed usui deferendum in his talibus, de quo, ut Flaccus eleganter,

Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi: sic eodem jure dixerim, *scribendi*. Sed et si quis molestius acclamet, originem manifeste reclamare, sciat, non fuisse meum, in alieno scripto auctoritatem mihi vindicare, et scalpello, ac spongia pro arbitrio, uti. Appareat etiam in his Thiofridi sæculum. Cæterum, aliæ voces occurrunt, quæ, etsi a vulgato scribendi more abhorrere videntur, bonos tamen auctores habent, atque adeo maguos: si non alios, at poetas. Ejusmodi sunt *ammirari*, *opinere*, *abicere*, *dicere*, *adprimere*, *ammuniculum*, *inlecebræ*, *inlectus*, *flagrantia* pro *fragrantia*, *ortus*, pro *hortus*.

(3) *Florum*. Merito sic vocat. Florida in hoc opusculo omnia, atque adeo meri Flores. Ut de dictione nihil dicam (quam eo sæculo, non floridam tantum dicas, sed et *gemmeam*) rem vide. Nugari fateberis Græcolum, qui undique, etiam e face, hausta epigrammaticiorum, *ἀβολογίαν* vocavit: affanias, Apuleii *Floridorum* libros: *apinas* Stobæi et Philosophis comportatas in communes locos, sententiæ, quas Suidas *ἀβολογίων* dixit. Longe hos, et hæc præcedunt hi flores, hic florilegus. Denique quod de se mentitus est Carus, id jure, et vere gloriatur Thiofridus Deo charissimus.

Floriferis ut apes in salibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta. (Adde et *C* *facia*).

Aurea perpetua semper dignissima vita.
Lege, et mirum, ni *Florum* istorum suavitatis odore illectus, optes te, totum esse nasum.

(4) *Epitaphii Sanctorum*. Videlicet sepulchra, monumenta, reliquias sanctorum, ornanda sibi sumpserat. Spectat et veterum Christianorum morem, qui hodieque perseverat, sanctorum monumenta floribus spargendi. Calvinistæ idololatriam inclamant, sed nos eorum blasphemiam et impietatem. Utri rectius? judicet Augustinus; imo judicet Deus, et ejus thauimaturga manus. Narret ipse suis verbis antistes Hipponensis: *Ad aquas Tribilianas, episcopo afferente Projecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad ejus memoriam veniebat magna multitudinis concursus, et occurus. Ibi caeca mulier, ut ad episcopum portanlem pignora sacra duceretur, oravit: flores, quos ferebat, dedit, recepit, oculis admovit, protinus videt. Stupentibus, qui aderant, præibat exultans, viam carpens, et viæ ducem ulterius non requirens.* (*De civitate Dei*, lib. xxii, cap. 8.) Hanc mentem fuisse nostro Thiofrido, ipsimet credo, id affirmanti lib. iv, cap. 7,

A menti (8) *ygumenus*, Thiofridus (9) *psyches* et *somat*is incorruptionem, et internam summi boni contemplationem.

Antequam, domine mi, præsulum gemma, et glorio ipso initio, et in carmine, imagini, ad ipsum libri limen, inscripto, ubi sic canit:

Flores

Spargo super tumulos sanctorum carne sacratos.

(5) *Olivæ uber*. Gaudet noster scriptor allegoriis, et Scripturæ sensibus mysticis, et accommodatiis, quibus perite admodum utitur, ut legens deprehendes. Illic allocutioni gemina, et germana est illa Vitæ D. Willibrordi: *Plantatis in domo Domini cedris Libani, etc.*

(6) *Oleaster aridus*. Iterum præmio Vitæ S. Willibrordi: *Oleaster insertus olivæ in misericordia B* *uberi, etc.*

(7) *Esternacensis cœnobii*. Scio scribi et *Epternacum*, et *Echternacum*. Sed, variantibus auctoribus, cur alium sequar quam qui in manibus est?

(8) *Ygumenus*. Iterum sic se vocat Vitæ S. Willibrordi soluta oratione scriptæ, ca. 36, quod est ultimum; et in carm. lib. iii. Arbitror esse Græcicum *ἡγούμενος* quod *ducem*, *ductorem*, *præfectum* significat. Græcis voculis, textui suo miscendis delectari hunc auctorem, totis ejus operibus claret. Eas maxime adhibet, quibus divinæ litteræ utuntur. Porro apud Matth. legis (cap. 11, 6). *ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ἐξ τε ἐξίει Dux*; et apud Lucam (xxii, 26) *ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διάκονος, Qui præcessor est, sicut ministrator*. Et apud Stephanum (Act. vii, 10.) *κατίσθησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυπτον. Constituit eum præpositum super Ægyptum*. Eodem lib. (xiv, 11) *ἡγούμενος του λογου, Dux verbi*. Denique cap. xv, 22, *ἄνδρας ἡγουμείνους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, viros primos in fratribus*. Significat itaque Thiofridus se abbatem esse, ac reliquis præpositum. Unde in Carm. loco allegato, non ita multo post, tanquam se explicans de se ait:

Venit in emporium Mandrita Thifrid memoratum.

Neque alibi usquam, quod sciam, ulli eam nuncupationem tribuit, qui cum imperio aliquo non sit. Sic etiam Thiofridum intellexit Christophorus Browerus noster, inter cujus, τοῦ μακαρίτου, schedas, hoc adnotamentum se reperisse testatur Joannes Dulmenius, Societatis nostre sacerdos, aliquanto post datas ad me super ea re, aliisque, litteras, immatura morte extinctus, et cum eo, multa eruditio, et magna spes. His scriptis, incido in octavam synodum, et in ea, in epistolam Iguanii Constantinopolitani patriarchæ ad Nicolaum papam, in qua ista verba: *ἡγουμείνων τε καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ἐτέρων μοναχῶν πλῆθος ἄπειρον, etc.*, ubi *ἡγουμεῖνοι* manifeste sunt monachorum præsides, sive cœnobiararchæ. Nam alioqui non recte diceret, *ἐτέρων μοναχῶν*.

(9) *Psyches* et *somat*. His Græcis voculis, præ aliis, frequentissime paginas suas aspergit. *ψυχῆς, καὶ σώματος, animæ et corporis*.

ria, (10) archiantistica ascendisset fastigia, ut A David Jonathæ, sic sanctæ vestræ animæ mea (11) exasperatrix conglutinata est anima (*I Reg xviii, 1*), cum pro honestissima morum comitate et modestia, tum ex (12) consanguineorum vestrorum, summæ generositatis et dignitatis heroum, in me dignatione, ac benevolentia. Ex quo autem per divinæ providentiæ multiformem gratiam inthronizatus, mihi vilissimæ favillæ familiaris vestram, quasi allicujus apud Dominum essem momenti, commendastis animam: in meditatione mea intimæ dilectionis vestræ ardentius exarsit flamma (*Psal. xxxviii, 4*), et in vos, omnes et totas cordis mei effudi mellulas et viscera. Et Jesum testor, et sanctos ejus, et regnum ejus, in amicitia mea nihil fictum, nihil simulatum est: sed quidquid est, id totum verum, totum voluntarium est: neque ut munificentiam vestram ad impendenda mihi ac meis quælibet beneficia astu alliciam, sed ob divulgatæ ac notæ virtutis vestræ excellentiam. Nihil enim est, ut oratorum rex protestatur Tullius, virtute amabilis, nihil quod magis alliciat ad diligendum; quippe cum propter virtutem et probitatem etiam eos quodammodo diligamus, quos nunquam vidimus. Igitur,

(13) *O et præsidium et dulce decus meum,*

et corona totius per orbem cleri, nullius unquam immemor honestatis; ob tantum in dilectionem vestram accensum amoris mei ignem, tanquam excelso Numini, laboris mei primitias, libellum, cujus est (14) Inscriptio tituli: Flores Epitaphii Sancto- C rum, vestro consécro nomini: quem per (15) quaterna ea ratione distinxî volumina, et singulis septem præfixi capitula; quia ex quatuor elementis compacta sonata, exacta in doloribus et angustiis præ-

(10) *Archiantistica.* Vox a Thiofrido, ut arbitror, novata, pro eo, quod est, *archiepiscopalia*

(11) *Exasperatrix.* Frequens apud Ezechielem prophetam, *domus exasperans*, de populo Israel. Rebellem significat, et præfractum contra Numen. Talem se, humilitatis studio, profitetur noster.

(12) *Consanguineorum vestrorum.* De Brunone, ejusque familia, quantum satis sit, in Thiofridi Vita. Itemque de familiaritate cum Thiofrido, et *commenta et anima*.

(13) *O et præsidium.* In breves notas ad talem scriptorem, putidum sit, et puerile, quidvis, e grammatico etiam censu, comportare. Itaque omitto hic monere hunc versiculum mutuo sumptum ab Horatio, in eo ejus primo aditu. Hoc moneo, quod in Vita tetigi, Thiofridum, qui nullo eruditionis genere caruit, non pauca etiam a poetis hausisse, ut legens ipse deprehendens.

(14) *Inscriptio tituli.* Epigraphæ psalmi xv est: *Tituli inscriptio ipsi David.* Versatissimo in divinis litteris Thiofrido, verba inde in os, inque calamus, nec opinanti veniant. Quod in D. Bernardo itidem observens.

(15) *Quaterna volumina-septem capitula.* E numeris mysteria excerpere gaudet hic scriptor. Hausit hoc a Patribus, quos videas totos sæpe se iis immergere. Etiam magnam illum Augustinum. Id anoto, ne sciolo alicui Thiofridus levicula videatur esse connectatus. Porro de quaternario numero, multa Philo, De opific. mundi, et Vita Moysis, et quædam Origen. in Ezechiel, hom. 1; Aug. lib. 11 Doct.

sentî vita, quasi sexta feria, in septima sabbathizanti, et requiescunt intra sepulcri penita; in die Dominica, a quatuor ventis veniente spiritu (*Ezech. xvii, 9*), resurrectura in incorruptionis gloria. Non tamen incipsum latet, in eum hoc opusculum non usquequaque ad dignæ subtilitatis unguem esse expolitum, multaque nimis in eo reprehensioni patere, tam in ipsa verborum compositione, quam (16) in rerum veritate; quod mihi profecto constat accidisse: primo ex officii cura: tum providentiæ familiaris rei, etsi exiguæ: deinde crebra corpusculi mei inæqualitate; postremo ex interioris hominis quam pluribus, imo absque numero molestiis, conceptis, (17) de novis, et insolitis rebus, quas repente nostris diebus ad dissipationem omnium honestarum artium emergere: nemo tam ferreis præcordiis, qui non possit prægravari gravissimo tristitiæ ac doloris pondere. Nec clam me est, qui liberos Sapientiæ, et ipsos lacerant sanctos, mihi non parsuros; sed cum ingenti rancore animi indignaturos, qua animatus temeritate, ad tam difficillimam materiam non extimuerim prorumpere; quare sacris litteris reverentiam non servaverim; ne indigne tractarem, et culpa ingenii detererem (*HORAT.*). Tacitus autem mecum reputo, quod rarus aut potius nullus scriptor sua auctoritate ita unquam fretus fuerit, ut principum et sapientum defensione non indigerit. Flaccus Horatius Mæcenatis gaudet præsidio; (18) Maronem Virgilium amat Pollio, utrique favet Augusti imperialis defensio. Comicorum lepidissimus Terentius, concitante æmulum invidia, odium incurrisset pro gratia, nisi (19) Calliopii callidis argumentis accusatoribus obstitisset prudentia. Anicius Manlius Torquatus Boetius, vir cunctarum artium perfectione et consulari dignitate præcipuus, Christ., c. 16, atque alias sæpius. Alii item alibi. De septenario vero idem Philo, 1 Allegor, et De mundi opif. Ambros. De Noe, Gregor. in 1 Reg., et xxxv Moral., cap. 7, et passim cæteri.

(16) *In rerum veritate.* Hæc infirmitatis humanæ conscius dicit metuens, non sciens. Cæterum sanam ubique doctrinam sedulus lector deprehendat.

(17) *De novis et insolitis rebus.* Initit abbatiam Thiofridus anno 1078, tenuit ad usque annum 1106, Magnæ toto eo tempore in Ecclesia turbæ. Schismata aliquot. Illud fœdissimum, quo Benno cardinalis a sanctissimo pontif. Gregor. VII dissidens, ut alter Lucifer, duodecimo alios cardinales, tanquam stellas, secum traxit. Accessit Berengarii hæresiarchæ sacramentarii fœdissimus lapsus, post recantationem sæpius iteratus. Has arbitror dici res *novas et insolitas*, maxime, Henrico imperat. id temporis et imperium et ecclesiam turbante; et incautis, vel ambitiosis episcopis turpiter ei adhærentibus. Vide Baronium.

(18) *Maronem Virgilium amat Pollio.* Sumpsit ab ipso Virgilio:

Pollio amat nostram, quamvis sit rustica, musam.

(19) *Calliopii callidis argumentis.* Pleramque exemplaria Terentii, ad singularum Comædiorum finem addunt: *Calliopius recensui.* Hic actor poetam a malevolis graviter accusatum, rationibus tueri solet. Vide Prologum *Andriæ Eunuchi, Heautontim. Adolph.* et reliquarum. Quod autem Thiofridus ejus argumenta vocat callida, maxime fecisse puto, ut alluderet ad nomen Calliopii.

cum (20) in Latinos thesauros in signis (21) quadrivii transtulisset theorematum, a Pythagora omnium veteris philosophiæ ducum iudicio probata et excocta, frequenter tamen et humili orat precum instantia, ut labor ille Symmachi patricii paternam provehatur gratia. Atque cum tanti nominis viri, præclarissimo labori suo absque favore primatum sicut diffusi, multo magis ego, quem neque fortuna, neque scientia commendat, sine vestri obtentu præsidii, nihil habeo spei et consilii. Si vestro solius, qui cælum sedes Domini (Isa. LXVI, 1), qui signaculum estis similitudinis Domini (Act. VII, 49), qui perfectus divini decoris eminentia, et plenus sapientia (Ezech. XXVIII, 12), in medio ignitorum lapidum inceditis (ibid., 14); si vestro, inquam, ego terra, indignus scabulo pedum Domini (Isa. LXVI, 1), qui deflens miserabili dolore ærumnas exsiliis mei, in mea exclamo exstasi: *Projectus sum a facie oculorum Domini (Psal. xxx, 23)*, later amminiculo, et

A in (22) prima tripartitæ Galliæ metropoli, primo et nobilitate, ac religione tute defensore: nullo modo vereor oblatrantis invidiæ lædi morsu et reprehensione: quia ubi radius splendidi auctoritatis vestræ, velut ipsius solis, infulserit; necessarium erit ignorantie meæ tenebras non apparere. Extremam ergo meo operi manum imponite, et pro vestra in me benevolentia, supervacua resecatæ, hiantia supplete, errata corrigite, et consultus exemplo prædecessoris, ac nutritoris, et sanguine propinqui vestri, Udonis archipræsulis, æternæ memoriæ; qui vitam summæ sanctitatis et popularis lætitiæ (23) Lwttwini, a me qualicumque stylo (24) caraxatam (καράτω f. καράζω) sui testimonii corroboravit, examine: commode dicta animi alacritate suscipite, et id nostræ liberale pignus amicitie, in posteros, vestri auctoritate nominis transmittens, archivis sanctæ Ecclesiæ consecrate ac inserite. Valete.

(20) In Latinos Thesauros. Boetius Præfatione in Arithmeticam ad Symmachum patricium: *Ex Græcarum opulentia litterarum in Romanæ orationis Thesaurum sumpta convecimus.*

(21) Quadrivii Theorematum. Rursus Boetius eodem opere cap. 1. *Prudentie nobilitas quodam quasi quadrivii vestigatur. Obscuram sententiam claram facit Boetius mox eodem loco: Multitudinem, quæ per se est, arithmetica speculatur integritas. Illam vero, quæ ad aliquid, musici modulaminis temperamenta perveniunt. Immobilis vero magnitudinis, geometria notitiam pollicetur. Mobilis scientiam, astronomicæ disciplinæ peritia vindicavit. Paulo infra: Hoc igitur illud quadrivium est, quo iis viandum sit, quibus ex-*

cellentior animus a nobiscum procreatis sensibus, ad intelligentiæ certiora perducitur.

(22) Prima Tripartitæ Galliæ metropoli. Cæsar Bell. Gall. libr. 1, sic orditur: *Gallia est omnis divisa in partes tres: quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Cellæ, nostra Galli appellantur.* Sic et Plin. libr. IV, cap. 17. *Agno-scit itaque Thiofridus, Treviros Galliæ Belgicæ nobilem metropolim.*

(23) Lwttwini. De hujus Vita, in Thiofridi Vita, ubi de scriptis.

(24) Caraxatam. E Græcia vocem hanc transtulit, et Latio habitu donavit. καράτω est sculpo, scribo, futur καράζω. Occurrit iterum infra.

Explicit Prohemium.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. De eo quod Dominus Deus noster, magnus in magnis, gloriosius operetur in minimis.
- II. De spiritus et carnis post duellum concordia, et felicitatis utriusque prærogativa.
- III. Quod nulla carnis substantia carne sanctorum sit nobilior, et in ipsa corrutione gloriosior.
- IV. De reliquiis Babylicæ martyris, et in apostatum angelum potestate hominis.
- V. De Sanctorum somatum suavissimi odoris fragrantia, et templi Dei, et arcæ, et altaris coaptatione mystica.
- VI. De dote sanctæ animæ, et de odoris in corpus exanimatum transfusione.
- VII. De distantia inter defuncta veteris Adæ et novi Adæ filiorum somata.

Expliciunt capitula.

FLORES EPITAPHII SANCTORUM

LIBER PRIMUS.

CAPITULUM PRIMUM

De eo quod Dominus Deus noster magnus in magnis, gloriosius operetur in minimis.

Cum Dominus Deus noster sit magnus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non sit finis (Psal. CXLIV, 3), omnino difficile, imo impossibile est, ut pro magnitudine det gloriam laudi ejus (Psal. LXV, 2.) homo terra et cinis (Eccli. x, 9). Sed quia tamen

universa creatura ad laudandum Conditoris sui nomen et magnificentiam, naturali intentione ducitur, et solum post mortem carnis, sanctorum exercitium et jubulum, interna divini gloriæ contemplatio, ac æterna collaudatio esse creditur, nos aliqua, licet infima, portio creaturæ ejus, et opus manuum ejus (Job xxxiv, 19), laudare et glorificare essentialiter et summe laudabilem, et gloriosum in sæcula (Daniel.

III, 56), promodulo infirmitatis nostræ, conemur, et ad cujus laudem per naturam trahimur, propria voluntate, ac ardentissimo mentis desiderio, *confitemur nomini sancto ejus, et gloriemur in laude ejus* (Psal. cv, 47), Corde et ore dicamus Domino Deo salutari nostro: Quam terribilia, quam magnificata sunt opera tua, Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ (Psal. xci, 6), quia quam terribilis est in consiliis super filios hominum (Psal. lxxv, 5); et, licet magnus in magnis, (25) gloriosius tamen mirabilia operatur in minimis. Nam quid minus dissolutio cinere? quid brevius est transitivo nomine, (26) cujus esse transeundo est esse? Sed divinæ majestatis virtus incomprehensibilis, ineffabilis sicut terram informem formavit in animam viventem (Gen. II, 7); sic terram corpori humanitatis suæ conformem in terram et pulverem reversam (Gen. III, 19), in pulverem dat mirabilis vivere per Spiritum vivificantem (I Cor. xv. 45); et qui ex nihilo rerum condidit universitatem; intransitivi, ac æterni nominis sui virtutem declarare dignatur in pulveris nomine, (27) cujus nulla substantialiter est natura essentialis quod antequam dicatur, nihil est, in dicendo nihil; postquam dicitur, remota omni sophisticatedæ augmentationis strophæ, quantum ad se,

(25) *Gloriosus in minimis.* Verba sunt epigraphes, et totius capitis breviarium. Perpetuum hoc est Thiofrido, discrete sententiam aliquam ejusque capitis initio ponere, quæ totum paucis verbis argumentum contineat. Qui attendit, facile animadvertit, hoc primum caput, non tantum esse totius Operis Præfationem, sed item continere paucis, quod pluribus tractatur totis quatuor libris. Eo enim omnia redeunt, ut ostendatur Deum mirabilem esse, non tantum in sanctis suis, sed et in sanctorum quibusvis rebus, etiam minimis. Quod ad rem attinet, in naturalibus quoque verum videtur, ut plus admirabilitatis sit in parvis rebus quam magnis. Non tacuit hoc Scriptura. *Quatuor sunt minima terre* (inquit Prov. xii, 24) *et ipsa sunt sapientiora sapientibus.* Tum nominat formicis, lepuseculos, locustas, stelliones. Nec fugit sæculi sapientes, et solertes naturæ scrutatores, ut Patres a Deo inspiratos sileam. Plinius quidem (lib. undecimo, cap. 4.) et acutum se horum spectatorem ostendit, et exhibet disertum descriptorem. *Restant, inquit, immensæ subtilitatis animalia.* De parvis loquitur. Item de iislem: *Nusquam alibi spectatore naturæ rerum Artificio.* Cap. seq. *In magnis corporibus, aut certe majoribus, facilis officina, sequaci materia fuit. In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio quanta vis, quam inextricabilis perfectio? Ubi tot sensus collocavit in culice? et sunt alia dicta minora, Sed ubi visum in eo præterdit? ubi gustatum applicavit? ubi odoratum inseruit? ubi vero truculentum ilam, et portione maximam vocem ingeneravit? qua subtilitate pennas annexit? Vide plura ibi, et deinceps de aliis animalculis, maxime de apibus formicisque. Concludamus ejusdem verbis, cum justa aliqua indignatione: *Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, laurorumque colla, et truces in sublime jactus, tigrium rapinas, leonum jubas, cum rerum natura nusquam magis, quam in minimis, tota sit.**

(26) *Cujus esse transeundo est esse.* Transimus enim cum tempore in quo sumus, et a quo, velimus, nolimus, rapimur, ut, unquam iidem simus; et tollimur, ut ne sic quidem, diu simus. De tempore ejusque fluxu, multa divinitus lib. II. Confess. pluribus capo. D. Aug.

nihil est. (28) Nihil, et transitivum apud nos, quorum esse ex nihilo, et in transitu est, in conspectu ejus qui solus est, intransitive ac vere est; et quod nostræ mortalitati mortuum, ejus immortalitati est vivum, et quod nobis esse, illi constat non esse. Atque ut invisibilia ipsius, ac sempiterna virtus ejus, et divinitas altius intellecta conspiciantur (Rom. I, 20), operosiore in his, quæ orta ex nihilo, redisse videntur in nihilum, potentia operatur. Et cum (29) sancti, divina et cœlestia animalia, post flumina Babylonis, super quæ sederunt et steterunt dum recordarentur Sion (Psal. cxxxvi, 4); (30) post gravem gurgitem Chobar (Ezech. III, 15), habitaverint in Hierusalem Civitate Domini virtutum (Psal. XLVII, 9), et hæreditate acquisierint eam: terrestrem illorum domum habitationis hujus dissolutam (II Cor. v, 1), cum omnibus appenditiis suis tam intimis quam externalis, tanta exornati gloria: ut tum demum jure credantur esse, quando mortalitatis conditione, in originem suam redisse, ac nihil æstimantur esse; tum demum exaltetur lignum humile, et ex arido fiat viride, quando senuerit in terra radix ejus, et in pulvere mortuus fuerit truncus ejus (Job XIX, 8, 9). Ad odorem enim aquæ, ad glorificationem glorificati Spiritus, finita sine infinito nomina, et arescentia

(27) *Cujus nulla substantialiter est natura essentialis.* Vel hyperbole est, cum nihil esse possit sine essentiali; vel comparat pulveris essentiali cum divina; vel, quod magis censeam, indicat, pulverem nihil censerit, cum non sit exis quorundam aliqua habeatur ratio; non, inquam, homo, non animal aliud, non arbor, lapis, etc.

(28) *Nihil, et transitivum apud nos, etc.* Sensus est, Deum sua benevolentia et potentia id efficere, ut aliquid censeatur, atque adeo magnum, quod alioqui pro nihilo putabatur. Sic gentium Doctor vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt (Roman. IV, 17). Et Magister vitæ (Luc. XX, 38) *Omnia videntur ei.* Ex hoc Thiofridi loco, aliisque colligimus theologia scholastica, quæ vocamus, imbutum fuisse (non modo philosophia) idque non magistrorum sermone, aut libris (qui nihil dum ea ætate vulgaverunt) sed ingenii præstantia, et studii assiduitate. Itaque nihil verear, ipsum inter eos referre, qui eam disciplinam vel repererint, vel illustrarint.

(29) *Sancti, divina, et cœlestia animalia.* Cur sic eos hoc loco vocet, non assequor, nisi ut ostendat, non redisse in nihilum, ut videri dicebat: sed rediisse in cælum, unde, ut mox subjungit, *originem traxerant.* Tamen propter hanc cœlestem originem, forte alludit ad quatuor animalia, quæ Ezechieli juxta fluvium Chobar apparuerunt. De quo fluvio mox.

(30) *Post gravem gurgitem Chobar.* Ad hunc fluvium mira ostensa sunt Ezechieli, ipso teste cap. I, et alibi. Esse ipsum Euphratem, bona et bonorum auctorum sententia est. *Gravem* vocat Thiofridus, quod ad illum habitarent captivi Israelitæ, Ezech. I, 1, et clarius, cap. III, 15; sed cur hunc fluvium nominat inter tot flumina Babylonis, ubi sederunt et steterunt? An, quod hujus nomen notum est, aliorum non est? an ob etymologiam nominis, quam solens consecretur? Nam Chobar, ut alios significatus taceam, in Ecclesiaste cap. I, 10, valet *Jam*, quatenus usurpatur in rebus præteritis. *Jam præcessit,* inquit, in sæculis, quæ fuerunt ante nos. Sic censebitur rapidissimo suo cursu nos secum rapere, quod Thiofridus asserit, dum ait, nos perpetuo transire. Lūbens audiam aliorum iudicia.

divæ in domo Domini fructiferae germinant (31) ramalia (*Jerem. xi, 16*), extinctæ profecto carnis (32) lemmata, et *faciunt comam, quasi eum primum sunt plantata* (*Job xiv, 9*) et compacta, viriditatemque suam ostendunt in affectu admirandi operis, quam a conditione mundi habuerunt in præscientia conditoris. Denique secundum immutabile divinæ decretum providentiæ, quæ electorum cum animas, tum tam corpora, quam omnia ad somatum naturam, et quamennque necessitudinem attentia, inexcogitabili, et incomparabili modo decrevit glorificare, mira, et vehementer stupenda, per virtutem ac meritum sanctificati Spiritus sui, operantur, ejusque inæstimabilem in contemplatione interna summi et inæcircumscripti Spiritus Dei honorem et magnificentiam testantur, et cum crescant et nihil sint per se; vrescunt, et sunt per eum, qui (33) regnavit in se, qui, confirmato ingenitæ rationis examine, erraticos, ac irrationabiles motus, ratione correxit, et compressit sub se. Possunt quæcunque dives, et nihil hæsitans meretur fides, possunt profecto per habitorem quondam et professorem suum, qui se in hac vita, a vinculis corporis, morte, quam virtutes præstant, dissolvit, qui corporeas illecebras contempsit, qui cupiditatum dulces insidias, reliquasque omnes exutus passiones, claustra carnis transcendit, et ad possessionem suam, cæli palatium, fere liber ascendit. fere liber, inquam, utpote edomita carne victor et Dominus; et in nullo ei, nisi solo animandi et vegetandi officio obnoxius.

CAPITULUM II.

De spiritus, et carnis, post duellum, concordia, et felicitatis utriusque prerogativa.

Et nimirum, cum homo compositus sit ex carne ac spiritu, quæ invicem sibi adversantur (*Spiritus enim concupiscit adversus carnem, et caro adversus spiritum* [*Galat. v, 17*]), postquam in virtute Domini pax fuerit data (*Psal. cxxi*), et facta carnis mortificata (*Rom. viii, 3*), quanta ante discordia, tanta post duellum, inter utrumque coalescit concordia, et in morte quæ est solutio animæ a corpore, non finitur,

(31) *Ramalia*. Vox Ovidio et Persio usurpata; quorum hic :

Veteris ramalia fagi.

(32) *Lemmata*. Græcum est. *Reliquiæ*, Λεῖμματα, à *ἀστρο*, *Relinquo*.

(33) *Regnavit in se*. Spiritum, sive animam hominis intellige, quæ carnem depressit, ut attolleret. *Mortificatio* hæc dicitur, de qua Apostolus in hanc eandem sententiam : *Si spiritu facta carnis mortificationis, vivetis* (*Rom. viii, 13*.) Cui Apostoli loco, hic Thiofridi bonus est commentarius.

(34) *Caro fit spiritualis*. Non mutata natura, sed obedientia, et spiritus imitatione, cui se ad nutum attemperat. Sic equum quasi rationis participem dicimus, cum eo alacer, et acer tendit, quo domini insidentis minimus nutus indicat. Hac mente David : *Cor meum, et caro mea exsultaverunt in Deum vivum* (*Psal. lxxxiii, 3*).

(35) *Incorruptionis gloria supervestiri*. Respicit illud Apostoli (*I Cor. xv, 53*). *Uportet corruptibile hoc induere incorruptionem*. Porro verbum *Super-*

imo perficitur : non deficit, sed in augmentum Dei proficit. (34) Caro siquidem subjugata spiritus imperio, quasi unum cumeo efficitur, cujus naturam sequitur, sitque spiritualis, sicut e contrario spiritus si degenerat, si conditionis et dignitatis suæ prerogativam non considerat, si a carne vincitur, et in servitutem redigitur, sit carnalis : et sicut hæc morientem, sic ille *vermem* pascit *non morientem* (*Isa. lxvi, 24*; *Mar. ix, 43, 43, 47*). Spiritus item carnem suam quam affixit, et concupiscentiis suis mortificavit, glorificatus glorificat; et per cujus mortificationem, mortem evasit, et beatæ vitæ meruit æternitatem : post finem, non finire, post corruptionem, dat (35) incorruptionis gloria supervestiri. Omnia præmia, omnia spiritus gaudia adipiscitur caro, si spiritui consentit; omnia supplicia omnes carnis ærumpas patitur Spiritus, si se carni substernit (36), si ejus spurcitas immaculato calle non transit, si clibanum ignis ejus, et (37) *ollam accensam, cujus facies est a facie Aquilonis* (*Jerem. i, 13*) non extinguit. Caro de terra sumpta, sed terrenis, voluptatibus mortua ascendit cum spiritu sursum; spiritus de cælo sumptus, sed cælestibus desideriis non accensus, imo totus carni deditus descendit cum carne deorsum : et sicut hæc infeliciter victrix, in reprobis nec inter supplicia deficit, sed semper deficiendo subsistit, et moriendo non moritur; sic ille infeliciter victus, semper essentialiter vivendo, non vivit, sed non moriendo moritur, non deficiendo, non subsistendo, deficit, subsistit, finitur semper, et sine fine est. O quam infelix spiritus hominis, si a carne, quæ corrumpitur et aggravat animam (*Sap. ix, 15*), deprimitur et obruitur! quam felix caro, quæ non renititur, sed spiritui subditur! quam felix homo, qui cor suum ad Dominum, dirigit, cujus spiritum Dominus ad se trahit, ut ad conversationem sui desiderii, et interiora, et exteriora ejus commutet, ut nihil jam menti exterius libeat nihil caro interius, vel si appetit, adipisci studeat; sed omne, quod homo est, ad eum, a quo est, et interius desiderando ferveat, et exterius se

vestiri sumpsit ex Epist. II, ad Cor. cap. v, vers. 4. Quod non adnotassem, nisi ut simul indicarem, familiare esse Thiofrido, cum e Scriptura aliquid afferit, e pluribus locis simul haurire. Hoc argumento est, undique eum plenum, undique redundare; ut de eo dici possit : *Hoc ructat quod bibit*.

(36) *Si carnis spurcitas immaculato calle non transit*. Translatum ex officio Ecclesiæ de sancta Agnete.

(37) *Ollam accensam*. Allegorias et sensus mysticos frequens miscet. Quid hoc loco olla? Dicat D. Gregorius Magnus, quem voster diligenter lectavit, ac non semel allegat: *Olla succensa* (inquit, lib. xviii Mor. cap. 41) est cor humanum, sæcularium curarum ardoribus, desideriorumque anxietatibus fervens. Quæ a facie Aquilonis succenditur, id est, diaboli suggestionibus inflammatur. Ipse enim vocari nomine Aquilonis solet, qui dixit : *Sedelo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis* (*Isa. xiv, 13*). Vide plura illi, et ejusdem operis lib. xxxiii, c. 41.

edomando constringat! felix profecto caro, quæ simul omnis in hac vita delicit, quæ jam nullis suis motibus servit, sed præsidens spiritus cuncta ejus fluxa restringit, et quodam distractionis suæ gladio omne quod in illa male vivebat interficit. Felix procul dubio omnis homo, qui vivens, in cinerem revertitur, qui mortalitatis suæ non obliviscitur, qui ante carnis mortem, carni moritur, cujus interna (38) *vermis* (Psal., xxi, 7) de sola et pura terra, intemerata videlicet Virgine, procreatus depascitur. Felix, inquam, qui jam non est in carne, sed in spiritu cujus corpus mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem et corporis sui exspectat redemptionem (Rom. viii, 10, 23). Cumque in uno homine duo sint homines, interior et exterior, et duo unum sint, felix utique ille est, in quo fit illud, quod scriptum est: *Si duo consenserint de omni re quancunque petierint fiet eis a Patre meo, ubi enim duo congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 19). Summa quippe et interna felicitas est hominis in corpore peregrinantis, si in medio duorum unum habentium consensuum, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus est (I Tim. ii, 5), qui pax nostra, fecit utraque unum, et medium parietem maceræ solvit inimicitias in carne sua, ut duos conderet in uno homine, faciens pacem, et reconciliaret utrosque in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, ut in utroque accessum habeamus in uno spiritu ad Patrem (Ephes. ii, 14, 18). Et revera exceptis angelis lucis, nihil in creaturis felicitus est homine, qui a carne non superatur, sed desiderii ejus quæ militant adversus animam (I Pet. ii,) dominatur. Nihil item, exceptis spiritibus apostatis, infelicitus est homine, qui quotidie de vita periclitatur, et cujus animæ libertas captivatur. Victor judicabit angelos (I Cor. vi, 3); Victus cum angelis peccantibus, et rudentibus inferni detractis, detrahetur in Tartarum (II Pet. ii, 4), ubi ignis eorum non exstinguetur, sed erunt usque ad satietatem visionis omni carni (Isa. lxvi, 24). Ille sanctis æqualis erit angelis, iste inferior et infelicitior bestiis; quippe cum hæc, ut quidam æternæ sapientiæ symmysta asserit, non sperent judicium, nesciant cruciatum nec salutem post mortem promissam sibi; hujus vero in hac vita gaudium, licet innumeris adversis casibus implicitum, tamen sit instar puncti, et velut visio nocturna (Job xx, 5, 8) transeat; et quia hic ex anima simul et carne peccat, illic in igne, (39) qui non succenditur (Job xx, 26), in anima et carne pariter cruciatus sustineat. Hic,

(38) *Vermis de sola, et pura terra.* Christum indicat, qui seipsum in psalmo *vermem* vocavit. Illic intima nostra depascitur, cum ejus amore urimur.

(39) *Ignis, qui non succenditur.* De infernali loquitur. Non succendi dicit, nempe studio humano, et aggestis lignis. Est enim absque his, Dei voluntate, æternus.

(40) *Dei et angelorum civis.* Arrogans asserbio videatur, nisi Apostolus (Ephes. ii, 19) audacius etiam dixisset: *Estis cives sanctorum, et domestici*

A cujus infirmitatem spiritus adjuvat (Rom. viii, 26), cujus absconditus cordis est homo in incorruptibilitate quieti et modesti Spiritus, qui in conspectu Dei lucuples est (I Pet. iii, 4), pergat ubi vita est, et sicut in profundissimum infernum descendunt omnia reprobi inlecebris carnis abstracti et illecti (Job xvii, 16; Jac. i, 14), ut nec hoc ei a tormento sit liberum, quod hic relinquit mortuum; sic omnia ejus, qui in mundo extra mundum est, ad cælum cælorum ascendunt, ut nec id quod ex se insensibile in terra deserit, ab interna remunerationis gratia immune sit; sed caro, quæ in omnibus, comes et particeps fuit laboris et mortificationis, sit etiam consors honoris et glorificationis. Igitur si carnem damnati peccatoris spectes, quid homine abjectius, quid putidius? si spiritum, quid miserrabilius, quid damnabilius? Si item spectatæ sanctitatis hominis carnem consideres, quid illa in terra nobilior, quid mirabilior? si spiritum, quid excellentius, quid gloriosius?

CAPITULUM III.

Quod nulla carnis substantia carne sanctorum sit nobilior, et in ipsa corruptione gloriosior.

Nimirum, excepta carne Christi, quæ pretium est mundi, nulla carnis substantia carne sanctorum est nobilior, quæ quanto spiritui subjectior, tanto est liberior, et in ipsa corruptionis resolutione gloriosior. In nativitate ad laborem et miseriam; in morte nascitur ad requiem et gloriam. Ad gloriam, inquam, nascitur, quamvis quod ex verme conceptum et progenitum est, a vermibus comedatur, et pulvis in pulverem revertatur: quia quæ in plerisque sanctorum nihil distare visa est a carne peccatorum, et supplicii deputata, et contemptui est habita, in morte, ut lux a tenebris, grandi discernitur distantia; et evidentissime agnoscitur, aliud esse ex natura, aliud ex meritis et gratia. Ex natura est putribilis; ex meritis et gratia longissimo tempore, etiam contra naturam durat inputribilis, ac ab ea esuriens repellitur vermis. Cumque vermes sint cives hominis, illum civem suum non facile, non subito cognoscunt, qui (40) Dei et angelorum civis est; et qui vermes, infestas videlicet cogitationes, a se repulit, (41) dulcedo vermis non est, non avide discerpitur, non quasi famelicam ingluviem satians, avidius absumitur. Caro sanctificata, per maturam induta putredine, et sordibus pulveris, dormit in pulvere (Job vii, 5, 21); per gratiam et meritum, vigilat in mirifico opere, et eum cujus dulcedo est vermis (Job xxiv, 20), resuscitat de pulvere, et

Dei. Magnum est esse Dei civem, sed plus esse, domesticum ut nam, quoties gloriamur, hinc in Domino g'oriamur.

(41) *Dulcedo vermis non est.* Job de inpio loquens (cap. xxiv, 20). *Dulcedo, inquit, illius vermes.* Thiofridus verbis illis ultro se offerentibus in alium sensum utitur, sensu quem dicunt *accomodatitium*. Fuit hæc ratio Scripturis utendi, post Thiofridum nostrum, sancto Bernardo usitatissima, ut etiam quandoque pie jocari videntur.

reddidit gratiæ. Et omnino mirum est : vermes pascit, A divinitatis donum cum (42) per usum, tum (43) ex auctoritate Scripturarum sit perspicuum ; ad levigandum tamen lectoris fastidium, quod uniforme solet generare eloquium, evidens de tripartita historia nostro stylo proferamus testimonium.

et a principibus et potestatibus aeris hujus timetur : et qui signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuit (Ezech. xxviii, 12), et qui factus est, ut nullum timeret (Job lxi, 24) ; dissolutum cinerem reveretur : et rex super universos filios superbiæ, qui omne sublime videt (ibid., 25), a favilla torquetur ; inter astra matutina ad laudandum (Job xxxviii, 7) conditus Conditoris magnificentiam ; rugit ad pulveris memoriam, et concentum angelicum vertit in sonum brutorum animalium. Sentit pulverem regnare super se, qui noluit Deum regnare super se (Luc. xix, 14), qui voluit Deo adæquare se. Plagas suas in energumenis constitetur, parere cineri cogitur, cujus nefaria seductione homo post vermem, in pulverem resolvitur. Cujus esse tantum de cælo est, cruciatur ab eo, cujus esse etiam de terra est. Mutire apud favillam non audet, qui principium vitæ Domini est (Job lx, 14), qui Dominum Deum suum tentare ausus est. Et licet hoc insigne æternæ

(42) Per usum. Usu et exemplis constare ait, demones ad reliquias sacras horrere, et, ut ipse loquitur, mutire, apud favillam, non audere. Omni sæculo id obtinuit, ex quo Dei Filius nostra mortalitate vestitus est. Non est brevium notarum, longas complecti historias. Alioqui difficile non sit multa de hoc genere producere. Sufficiat unum, alterumve. Sanctus Ambrosius, sermone de sanctis Nazario et Celso : *Cur non honorent corpus illud fideles, quod reverentur et demones ? quod et affixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro ! Sanctus Hieronymus contra Vigilantium scribens, et indignans, ab impuro illo heresiarcha, sanctorum reliquias, vilissimum pulverem appellatus, diabolum alloquens, ait. scriptus hoc vilissimo tortus es pulvere. Idem ad Marcellam (epist. 17, capit. 5) : dum de Christi sepulchro : Si nobis non credimus, credamus saltem diabolo, et angelis ejus, qui quotiescunque ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in conspectu tribunalis Christi, stantes contremiscunt, rugiunt, et sero dolent, crucifixisse, quem doleant. Hoc non magnopere mirabitur, ad Christi sepulchrum contigisse, qui eundem Hieronymum, et sanctissimam feminam Paulam, non minora audierit testantes de sepulchro tanto inferiore ; Elisei, inquam, Abiæ, et Joannis Baptistæ. De illo igitur ita in epitaphio Paulæ ad Eustochium virginem filiam : Ubi multis intremuit consternata mirabilibus. Namque cernebat, variis demones rugire cruciatibus, et ante sepulchra sanctorum, ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire tauro-*

(43) Ex auctoritate Scripturarum. Narret Lucas, et triumphet Paulus, ejusque reliquiæ : *Virutes non quilibet faciebat Deus per manum Pauli : ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinicia, et recedebant ab eis languores, τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξήρχισθη ἀπ' αὐτῶν, et spiritus nequam egrediebantur (Act. xix, 12). Erubescant miseri Calvinistæ.*

(44) Daphnei Pythii. Apollinem Dafneum vocat, quod in Daphne coleretur. Locus erat prope Antiochiam. Historiam totam, quam suo stylo se narrare Thiofridus profertur, vide apud Sozom. lib. v Hist., cap. 18, 19 ; Rufinum, lib. 1, cap. 56 ; Socrat. lib. iii, cap. 18 ; Theodoretum, lib. iii, cap. 16. Contra ho-

divinitatis donum cum (42) per usum, tum (43) ex auctoritate Scripturarum sit perspicuum ; ad levigandum tamen lectoris fastidium, quod uniforme solet generare eloquium, evidens de tripartita historia nostro stylo proferamus testimonium.

CAPITULUM IV.

De reliquiis Babylæ martyris, et in apostatam Angelum, potestate hominis.

Julianus, apostatarum Idea, Je Parthici belli quod administrabat, sollicitus victoria : cum Dominus Deus secundum prophetam requirendus sit pro vivis ac mortuis (Isa. viii, 19), Ochoziæ Israelitici idololatræ, qui misit ad consulendum Beelzebub deum Accaron (IV Reg. 1, 2), secutus vestigia, (44) Dafnei Pythii consuluit oracula. Sed cum voce negata, (45) Cirrhææ vates templi (46) fruenter justicio : et ante in (47)

Limine terrifico metuens consistere Phæbas, tunc in ipso fatidico penetrati, afflaret pectore quieto, nec Phæbeio urgeretur verberare ac stimulo ; tandem tam alti Delius causam requisitus silentii, responsum dedit (48) in verbo Domini : in vicino esse tumultum Babylæ martyris egregii, seque tantæ sanctorum omnium auctorum fidem, atque etiam D. Chrysostomum, lib. Contra gentiles, prodigiose mentuntur centuriones Magdeburgenses (cent. iv, cap. 13) diabolum de industria simulasse se impediri a martyre, ut translationem et venerationem reliquiarum promoveret.

(45) Cirrhææ vates templi. Cirrha, Phocidis oppidum, Apollinis oraculo clarum. Hinc ipse Apollo Cirrhæus dictus. Juvenalis :

Et Martis frameam, et Cirrhei spicula vatus.

Inde et Phæbades Cirrhææ dictæ nostro Thiofrido, ut ante Senecæ, OE tipo :

Fatidica vatis ora Cirrhææ movens.

Ex quo loco hunc translatum crediderim.

(46) Fruenter justicio. Notum est, justitiam vacationem esse, sive cessationem a jure dicundo potissimum. Auctor eleganter transfert ad ignavum oraculorum silentium ; quod post Christi adventum, toto orbe consecutum, mirantur cum plausu Christiani Patres ; indignantur, et deflent poetæ. Audiat pro omnibus Prudentius in Apotheosi :

Hominis Deus induit artus

Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra.

Non tripodes cortina tegit.

(47) Limine terrifico metuens consistere Phæbas.

D Phæbades sacerdotes feminæ dicebantur, Phæbo, et furore pleni. Maro describit, ut spectare videaris. Æneid. vi.

At Phæbi nondum patiens immanis in antro

Bacchatur vates, magnum si pectore possit

Excussisse deum : tanto magis ille fatigat

Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Daphneam igitur vatem, eos furores solitam metuere, jam quietissimam fuisse, non sine sanna Thiofridus refert, cessante videlicet oraculo. Eo furore agitari, mox dicit, esse, urgeri Phæbeio verberare ac stimulo. Eleganter, et pro ingenio ac usu : nam poeticos idiotismos in sermone amat.

(48) In verbo Domini. Quomodo Apollo, id est cacodæmon, responsum dat in verbo Domini ? Id est, Domino imperante ; ut illud : *In verbo tuo laxabo rete (Luc. v, 5). Adhuc hodie exorcismi Ecclesiæ demones veritatem fateri cogunt.*

clitatis ejus pondere opprimi; et tam resoluti somatis vereri viciniam, quam spiritus cum Deo deorum regnantis presentiam. Cumque imperator tanti prerogativa confusus preconii, a Galkeis, (quo nomine nostros odio nominis Christiani solebat appellare) quasi gratia probri, reliquias martyris jussisset auferri: convenit Ecclesia Dei *nigra, sed formosa*, obscura, sicut *tabernacula Cedar*; pulchra, sicut *pelles Salomonis* (*Cant. 1, 4*), concurrunt omnes aetas ecclesiastici ordinis omnis sexus et conditio; et *deducebant arcam servi Domini in jubilo* (*II Reg. vi, 15*). In laetitia cordis, per sex millia passuum, psallebant voce altisona: *Confundantur omnes qui adorant sculptilia* (*Psal. xcvi, 7*). *Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum* (*Ezech. 1, 24*), et resonabat terra in voces illorum, et de se interpretabantur illud propheticum: *In laetitia egrediemini, et in pace deducemini* (*Isa. lv, 12*). Dissolutos egregii martyris cineres prosequantur, ut exercitus duces: *Caritas, quae foras mittit timorem* (*I Joan. iv, 18*), ab eis omnem terreni principatus exclusit terrorem: nihil in eorum mentibus profani valuit principis saevitia. Sitiebant *dulciora super mel et favum* (*Psal. xviii, 11*) pro Christi nomine supplicia. Chariora et gloriosiora eis habebantur ossa mortua, quam fulgenti curru invecita totius mundi gloria. Sed cum *filius Dei jubilaret* (*Job xxxviii, 7*) praecordis exultatione, idololatrae *operti sunt, sicut diploide, confusione* (*Psal. cviii, 29*), et *tabescebant mœrore praec spiritus contritione* (*Isa. lxy, 14*); *confusum prolecto est gaudium a filiis hominum* (*Joel 1, 12*), et (49) in ultionem proditi athleteae Dei, *commoti sunt cardines caeli* (*Isa. vi, 4*), et templum antiquitatis consumptum est igne caelesti, et deauratum simulacrum Pythii contritum, et (50) materialiter *assimilatum est favillae et cineri* (*Job xxx, 19*). Proditor sepulcri martyris, auctor proprii factus est dedecoris, et unde gloriosissimi testis Dei gloria, inde demoniacae falsitatis aucta est ignominia, et proditoris pretium in proditoris versum est supplicium. Est nimirum mira Dei dispensatione dispositum, ut homo etiam exutus hominem, jus habeat et exercent in angelum, cujus super hominem imperium, in morte mediatoris Dei et hominum, hominis *Christi Jesus* (*I Tim. ii, 5*), est dirutum; et qui primae conditionis prerogativa factus est super omnia condita, primae quoque transgressionis irremediabili ruina redactus sit infra omnia; et quem ad culpam nulla traxit infirmæ carnis substantia; illi caro, cujus infirmitas ruinæ suæ ac praesidentis et viviscentis se animæ existit causa, dominetur etiam mortua; et versa vice, ei imperet preposita, cui servivit subdita; et cujus esse est ex lutea materia,

(49) *In ultionem proditi athleteae Dei*. Sententia est, quod diabolus proliisisset, et ejici curasset Babilam, ipsius templum statim fulmine tactum conflagravit. Vide auctores ante nominatos.

(50) *Materialiter*. Valet, meo judicio, *reipsa*: ne quis existimaret sola Christianorum æstimatione, pro favilla et cinere habitum; quod utique jam ante

præsit ei cujus natura est caelestis et angelica; et pœnas quasemque victor devictæ potuit inferre, redemptæ victrice ac dominatrice Dominica carne, et victrix victum cogat persolvere. Et quis investigabiles divinæ dispensationis investiget divitias, quis excogitet, quis explicet, quanta sensus Domini sit profunditas? Vermem facit angelum; infra vermem, et omnia infima redigit angelum: de terra caelum; de summo caelo, inferiorem condit abyssum: quæ supra infra, quæ infra ponit supra: et inextricabilem sua sapientia contextit labyrinthum; ut prorsus non sit mirum eminentissimum vas electionis Paulum, qui raptus est ad tertium caelum, et in paradysum, altitudinem divinæ mentis admiratum, exclamasse per Spiritum sanctum: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* (*Rom. xi, 33*). Non substantiam, non formam assumpsit angeli, sed venit *in similitudine carnis peccati* (*Rom. viii, 3*), assumpsit lutum nostrum et *cognovit figmentum nostrum; ac recordatus, quoniam pulvis sumus, homo sicut fenum* (*Psal. cii, 14, 15*). factus est ipse fenum, ne nostra in perpetuum caro permaneret fenum, ne nostra in perpetuum caro permaneret fenum, et fenum nostrum vertit in frumentum, et *se nobis dedit panem vivum* (*Joan. vi, 51 52*), ut trajiceretur in corpus nostrum, et nos efficeremur corpus suum, et *os ex ossibus ejus, et caro de carne ejus* (*Gen. ii, 23*). In paupertate carnis suæ omnes thesauros sapientiæ et scientiæ recondidit (*Colos. ii, 3*); et cum nos sua membra fecit, divitias quas secum attulit in exstinctam quoque electorum carnem ac ossa mirifice transtulit: et sicut ipse natura est Filius Dei, sic, *qui Spiritu Dei aguntur, hi adoptione sunt filii Dei* (*Rom. viii, 14*); et sicut *caro ejus non vidit corruptionem* (*Act. ii, 27, 31*), sic caro illorum naturaliter corruptibilis, non amittit Dei sui super se sanctificationem.

CAPITULUM V.

De sanctorum somatum suavissimi odoris fragrantia, et templi Dei, et arcæ, et altaris, coaptatione mystica.

Non (51) habet in se, non egerit ex se corruptionis fetorem, sed futuræ incorruptionis odorem; non olet, sed redolet; non aerem inficit, sed paradisiaci odoris suavitate nares et pectora fidelium afficit: nulli officit, imo salutem omnium proficit; fetentes artus facit non fetere: infirmitatem expellit infirmitate: sanie corporis ac animæ peccati confectæ vulnere, tam suæ corruptionis sanie, quam spiritus sui curat medicamine. Quæ plerumque in sanctis vel podagrici, vel chiragrici, aut hydrofici, aut alius alicujus inordinati humoris exuberantia (52), etiam familiarissimorum a se summovet frequentiam, et verum erit.

(51) *Non habet in se*. De carne sanctorum loquitur, de qua in fine cap. 4.

(52) *Etiam familiarissimorum a se summovet frequentiam*. Id non infimis tantum et terræ filiis accidit, sed et regibus. Testis impius ille *Antiochus, cujus odore et fetore exercitus gravabatur, et quem*

sedulitatem jucundissimam; post animæ dijugium, A omnes cujuscuque conditionis et nationis, ad glorificandum Auctoris internæ suavitatis munificentiam, persuavissimi odoris de putredine spirantis, allicit fragrantiam. Odoris quippe suavitas animæ dignitatem et munditiam; fetoris obscenitas ostendit carnis vilitatem et immunditiam: In olenti carne, carnis olent spurcitæ ac vitia; iu odorifera anima, redolent virtutes ac merita. Caro olida, spiritus immundi curia, quam ille, *assumptis septem spiritibus nequioribus se, ingressus est vacantem, et scopis mundatam* (Matth. xii, 45); resoluta, ostendit quam in se turpissimi hospites exercuerunt immunditiam: Caro autem sancta, spiritus sancti aula, et *reclinatorium aureum* (Cant. iii, 10), in quo *cum Patre cœnavit Filius* (Apoc. iii, 20), cui per *ascensum purpureum, de lignis Libani est ferculum* (Cant. iii, 10, 9), evidentissime declarat per odorem mirificum, ejus in se cum summa reverentia, cum summa honestate ac modestia recubitum; *cujus guttur est suavissimum et genæ sicut areolæ aromatum* (Cant. v, 16, 15). Sed si quis dente Theonino rodere nos voluerit, quod carnem sanctorum domum Dei præsumimus astruere, noverit, esse *tabernaculum exterius et tabernaculum interius* (Hebr. ix, 2, 5): noverit, Apostolum dixisse, eodem spiritu sed longe alio intellectu, *Scio quod non inhabitat in carne mea bonum* (Rom. vii, 18); et item: *Nescitis quia corpora vestra templum est Spiritus sancti?* (I Cor. vi, 19.) Templum profecto Dei sunt tam corpora quam spiritus electorum Dei, et *benedicta gloria Domini de loco suo* (Ezech. iii, 12), ubi in *spiritu humilitatis, et animo contrito* (Daniel. iii, 39), holocausta pingua et medullata, opera videlicet Deo acceptabilia, et tota orationum lacrymis infusa, Deo offerunt filii Dei, et *ascendit fumus incensorum de manu angeli, super altare aureum, quod est in conspectu Domini* (Apoc. viii, 4, 5). In tanti sanctuario templi posita est *arca testamenti* (III Reg. vi, 19) ex imputribilibus et ad ignem durescentibus non ardentibus (53) *lignis setim* (Exod. xxxvii, 1); caro videlicet Redemptoris nostri, *viridis ligni* (Luc. xxiii, 31), sola tremenda et adoranda cherubin et seraphin; sola extra conditionem naturæ, in æternum imputribilis, et (54) *exiguæ passionis; durabilis et incorruptibilis, quia sola in fine temporum concepta et progenita est contra naturam carnalis conditionis ac propaginis, Est, inquam, intra Sancta sanctorum arca testamenti, circumtecta ex omni parte auro mundissimo* (Hebr. ix, 4), et mystico operta propitiatorio, corpus videlicet Christi Domini, qui est auctor

nemo poterat propter intolerantiam fetoris, portare (II Mach. ix, 9, 10).

(53) *Lignis setim.* Albæ spinæ genus, sed quod in justam arboris molem excrescit. Vide Hieron. in Isa. c. xli. Quidam existimant esse ipsam cedrum.

(54) *Exiguæ passionis.* Non vult Christum modicum quid passum, absit: sed non diu passum, maximo si cum æternitate conferas.

(55) *In tribu Levi.* Hoc non otiose addit Thiofridus, sed ut indicaret se agnoscere Christi car-

A Veteris et Novi Testamenti; *cujus sanguis clavis est paradisi; qui sapientia Patris factus est propitiatio pro peccatis nostris* (I Joan. ii, 2); *cui non comparatur aurum obrizum* (Job xxviii, 15); *qui vincenti dat manna absconditum* (Apoc. ii, 17) dulcissimum et eminentissimum, immortalitatis et cœlestis panis donum; qui leges suas *non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus* (I Cor. iii, 3) superscribit; *cujus carnis tertia die resurrectionem virga Aaron præfiguravit* (Num. xvii, 8): quæ inter duodecim virgas, nostræ usque in tempora restitutionis, omnium ariditatis typos, sola in mysterium corporis Domini, veri Sacerdotis nostri, post mortis ariditatem, in resurrectionis florem erumpentis, (55) *in tribu Levi ad florem rediit et fronduit; et quod natura non habuit, fructum protulit.* Atque hæc mystica et salutaris arca, *inter duos aures et productiles cherubin* (Exod. xxv, 18) est constituta; inter cherubin, inquam, per quos sanctæ animæ et carnis in plenitudine divinæ scientiæ et charitatis sanctimonia intelligitur, et munditia; quia per redemptionis humanæ mysterium sanctificantur corpus et anima, et de auro fulgent purissimo, de divina profecto sapientia; atque cudentur et producentur per laboriosissimæ hujus vitæ exercitamina, ut utrique *in die Domini nostri Jesu Christi servantur sine querela* (I Thess. v, 23). Cumque omnia quæ tropologice de electorum dicuntur capite, ipsæ quoque membris congruant mystice; animæ etiam sanctorum et somata sunt testamenti arca, intus et foris auro tecta: quia intus fulgent divina scientia, et foris optima morum congruentia: et in ois *posita est testificatio* (Exod. xxv, 16), id est omnis sanctæ doctrinæ abundantia; et *ex utroque latere assistunt cherubin* (ibid. 18), angelorum videlicet custodia; ut interius exteriusque muniantur ab exterminatoris Ægypti sævitia (Exod. xii, 29). Et in tam mirifico Dei templo est mysticum altare (Exod. xxv et seqq.), cor purgatissimum et spirituale; in quo sacerdos (Lev. vi, 12 seqq.) homo quisque sanctus, anima et corpore indeficientem nutrit ignem charitatis geminæ; ac ne unquam exstinguatur, mane per singulos dies, in ortu solis justitiæ, illustrata mentis caligine; ligna, tam exempla Patrum, quam D præcepta Dominica congerit, et sese holocaustum desuper imponit, dum omne vitium in se exurit; et de interna impinguatione, quasi de hostiæ pacificorum adipe, pacem inter se et Dominum faciens, odorem de se suavissimum reddit: et tanti ardoris flamma inextinguibilis nunquam deficit, nunquam nem non modo ex Juda, tribu videlicet regia; sed et ex Sacerdotali, esse sumptam. S. Hilarius (cnn. 1. in Matth.) de SS. evangelistis Matthæo et Lucæ sermonem faciens: *Snis uterque partibus, inquit, Domino nostro Jesu Christo, qui est æternus et Rex, et Sacerdos, etiam in carnali ortu, utriusque generis gloriam probaverunt.* Simili probandi ratione usus S. Augustinus (lib. ii De consen. evangelist., cap. 1) concludit: *Firmissime tenendum est, carnem Christi ex utroque genere propagatam, et regum scilicet et sacerdotum.*

decrescit; sed etiam (56) post hujus vitæ unguem, **A** ferventius et amplius ex interna contemplatione accrescit. In tanti templi Dei præconium dicitur per Ezechielem, Spiritus sancti os, et organum, cui totius spiritualis ædificii, et portæ in domo Domini clausæ, mystico ænigmatè revelatum est mysterium: *Ostende domui Israel templum, ut confundantur ab iniquitatibus suis, et metiantur fabricam, ut erubescant ex omnibus quæ fecerunt (Ezech. XLIII, 10)*. Templum quippe Dei ad confusionem peccati ostenditur, dum electorum Dei corporis et animæ sanctitas, in exemplum virtutis subtiliter pensanda, et utiliter imitanda proponitur; dum quanto subtilius pensando discutitur, tanto amplius peccatrix anima ex omnibus quæ fecit erubescit, et confunditur: et tanto districtius in se culpas judicat, quanto altius **B** quod admiretur, considerat. (57) Erubescit profecto de se, dum recognoscit non posse ullo modo salvari se, nisi pulvis exiguus, per meritum sanctificati Spiritus salvet se; dum se in vita non vivere, et extinctos cineres videt post mortem efficacius vivere: imo non tam vivere quam regnare, et miraculorum gloria coruscare. Igitur nihil mirum si templum Dei resolutum, si arca testamenti, caro scilicet electorum Dei, odoris fragrantia omnia longe excedit aromata, cum ex ea per inhabitantem Spiritum, virtutum opera *ascenderint sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ ac thuris (Cant. III, 6)*, continentia scilicet ac salutiferæ orationis; et *universi pulveris pigmentarii, qui præparat et discernit pigmenta boni operis; qui descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis, et colligat in regnum suæ dilectionis, lilia eximii et perpetui candoris (ibid., 1)*.

(56) *Post hujus vitæ unguem*. Ita in utroque ms. Unde mutare non leuit. Sed cum nullus inde sanus sensus exculpi possit, dubium mihi non est, quin sit legendum, *ignem*. Nam certe de indeficiente igne agebat: quem, cum charitatem interpretetur, rectissime convenit cum illo Apostoli: *Charitas nunquam excidit (I Corinth. XIII, 8)*.

(57) *Erubescit profecto de se, dum recognoscit, non posse ullo modo salvari se, nisi pulvis exiguus, per meritum sanctificati Spiritus, salvet se*. Caute legendum, et sane intelligendum. Potest utique aliter quis salvari: sed Deus bonus, qui varie *mirificat sanctos suos*, decretum suum, de quibusdam salvandis, non nisi per sanctorum reliquias exsequitur. Quis enim, nisi Calvinista, aut alioqui hæreticus, neget salutem multorum promotam, spectatis ad martyrum, aliorumque SS. sepulcra, miraculis? Similis loquendi modus est sancti Pauli (*Act. XXVII, 31*). *Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis*.

(58) *Secundum Ambrosium*. Locus est ad cap. XXV S. Lucæ, v. 4, ubi SS. mulieres portant quæ paraverant aromata.

(59) *Optat spirare Austrum, non Aquilonem*. Vox sponsæ est (*Cant. IV, 16*). *Surge, Aquilo, et veni, Auster*. Ubi *to surge* ugantis est et pellentis; quasi dicat, *cede, abi*. Quid ita? Breviter hic explicat Thiofridus, ut, inquit, *horti sui vernerent, non decutiantur flores*. Ergo utriusque venti ille est effectus. Sed dubio proci mystice hoc loco ista accipienda. Ergo cum D. Hieronymo (*in Isa. cap. XIV*). *Aquilonem enscamus extinctionem charitatis: Austrum vero,*

CAPITULUM VI.

De dote sanctæ animæ, et de odoris in corpus examatum transfusione.

Dos profecto piæ animæ (58), secundum Ambrosium, sunt mystici et suavissimi odores myrrhæ, croci et aloes, et ipsa habens in se odorem agri pleni, cui *benedixit Dominus (Gen. XXVII, 27) (59)*, optat spirare austrum, non aquilonem (*Cant. IV, 16*); ut horti sui vernerent, non decutiantur flores. Invitat sponsus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum (*Cant. V, 1*), ut *fluant ei aromata illius (Cant. IV, 16)*, ut delectetur varietate fructuum et odorum ipsius. Venit sponsus, sponsæ libat oscula, inter ejus commoratur ubera, et audit inter epithalamii (60) *crusmata, pulchriora vino sunt tua ubera, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata (Cant. IV, 10)*. Et cum rex est in accubitu suo, et regina (*Cant. I, 11*), perfecta profecto anima, *assistit a dextris ejus in vestitu deaurato; circumdata varietate (Psal. XLIV, 10) virtutum; nardus sua dat odorem suum (Cant. I, 11)*, et summæ suavitatis fragrantia, totum interius et exterius vaporat ac implet sponsi et sponsæ cubiculum: et ut odor alicujus odoriferi pomi, vel pretiosi unguenti, aut pigmenti, transfunditur in atrectantis manum, aut in obvolvantis involucrium; sic de aureo veri Salomonis reclinatorio (*Cant. III, 10*), summæ scilicet sanctitatis spiritu, propensius transit in compaginatam et affixam (61) ratis proportionibus, somatis tabernaculum: et dum habitator recesserit, et domus carnis vacua remanserit, et caro in putredinem vertitur, et putredo in pulverem redigitur, et pulvis in elementum solvitur, ut nequaquam ab humanis oculis videatur; nihilominus tamen (62) illa odora vi

cum D. Gregorio (*lib. IX Mor. c. 9.*) *Fervorem Spiritus sancti cujus adventu antiquus hostis, velut Aquilo, expellitur*.

(60) *Crusmata*. *κρούμα* Græcis est, præter cætera, *mistica instrumenta pulso*. Hinc *κρούμα*, ipse *pulsus*. Thiofridus vel legit, vel formavit *κρούσμα*, quod et *plausum* significat. Sic accepisse arbitror, ipsa epigraphæ præfationis in Vitam S. Willibrordi

Prologus in vitam Willibrordi crusmate dignam. Neque male ita hic quoque capias.

(61) *Ratis proportionibus*. Proportiones, id est magnitudinum, longitudinis, latitudinis. Altitudinis rationes in tabernaculo Mosaico, habes accurate descriptas in Exodo, cap. XXVI. Mystice autem explicatas a variis, et varie. Breviter accipe ex S. Gregorio, quod ad mentem hujus loci sit: *Mensuratur atrium tam in longitudine, quam in latitudine, quia cum ad fidem peccator ducitur, necesse est ut ejus doctor consideret quantum in longitudine spei, et quantum in latitudine charitatis, ex ejus admonitione proficiat (Hom. 19 in Ezech.)*. Nec te moveat quod sermo sit de tabernaculo somatis, id est corporis; nam de corpore agitur, animæ sanctæ, ut sic dicam, commensurato.

(62) *Illa odora vi olfactus dulcoratur*. Cum Thiofridus ipse, hoc ipso capite, hujus odoris exempla afferat, mihi silere licet. Alioqui benigna suppetit copia. Suberat multorum vicem S. Hubertus, Arduennæ apostolus, qui decimo septimo post excessum suum anno, non integer modo repertus est, sed et cælesti odore nares assistentium animosque imple-

olfactus dulcoratur, et ibi homo summa quasi thymiamatis dulcedine satiatur; ubi quid sit, quid fuerit ab homine ignoratur. An non redolent aromatum cellæ ac involucria, etiam cum ablata fuerint aromata? Sed longe alia odoris aura spirat ex sanctorum exanimatis artubus quam ex aromatibus, quia longe aliud suavitatis genus est, quod creaturam rationalem vivificans et illustrans, subtiliter ac (63) substantialiter suavis diffundit Spiritus: aliud quod per accidens, licet inseparabile, insitum est rebus insensibilibus, creatis in odorem et delectamentum rationalibus, mentis ratione, in sanctitate et iustitia, in se sui conditoris, totius dulcedinis auctoris, imaginem præferentibus. Odor aromaticus] corpus afficit, non animam reficit, in delictum vertitur, si quis eo in delicias abutitur. At suavitas Spiritus in sanctos transfusa artus, psychen et soma, sui affectione inungit, et sancti Spiritus unctione in amorem spiritualis vitæ compungit. Ille fastidium sui generat: hæc, quo amplius satiat, eo profusius dulcedinis suæ sitim multiplicat; quæ in typum sitis, quæ satiatur in angelis de fonte vitæ et torrente voluptatis (Psal. xxxv, 10, 9), non habet in se tædium satietatis; quia et sitientes sine omni fastidio satiat; et satiatos absque omni anxietate sitire facit, ut reficiat. Ille temporis intervallo deficit; ista proficit: hic adjumento exteriori indiget, ut non deficiat, hæc in ipsa putredine, cujus natura est ut feteat, habet unde contra naturam, omnibus diebus sæculi, redolendo proficiat. Et vere ampla mihi est copia, ex sacris scriptis, tam suavis et diutinæ fragrantia eligere testimonia; sed animo percurrenti singula, semper præclara et egregia in comparatione superexcellentiū, videntur parva et minus illustria. Memorare equidem

vit. Plura noster Dauroultius in Catechismo histor. cap. III, tit. 57. De sancto Huberto Baronius anno 771.

(63) *Substantialiter suavis diffundit spiritus.* Ex dissimili, quod de accidente inseparabili subjungit, hoc velle videtur Thiofridus, non esse existimandum, alicunde, ex accidenti, ejusmodi suaveolentiam SS. reliquiis contingere; sed divinitus ipsam substantiam suo id merito adeptam. Fateor locum esse obscurum, et cum gratia lumen aliunde hauriam.

(64) *Post cccclxxxii annorum curricula a passione Dominica.* Rectissime. Nam si annos quibus Christus mortalem hanc vitam vixit, adjicias, nempe xxxiii, confeceris annum ab ejus nativitate, ccccxv quo anno, magni protomartyris reliquias, indicante Gamaliel, Lucianus presbyter invenit. Vide Baronium.

(65) *Non in Chaphargamala.* Villæ nomen in qua DD. Stephani et aliorum corpora reperta. Ipse Lucianus presbyter, inventor, Libellum super ea rescriptum sic inchoat: *Lucianus misericordia Dei indigens, et omnium hominum minimus presbyter Ecclesie Dei, quæ est in villa Chaphargamala, in territorio Hierosolymorum, sanctæ Ecclesie, et omnibus sanctis, etc.* Si quæras quid et unde hoc nominis? respondet tibi Gamaliel, eo libello se sociosque Luciano prodens. Nam de corpore sancti Stephani loquens, *Hortatus sum eos, inquit (Christianos), et persuasi illis ire occulte, ut portarent corpus ejus meo reliculo, in villam meam, hoc est Chaphargamala, quod*

A possem, quæ odoris fragrantia, in inventione pretiosissimi corporis terque quaterque beati Stephani protomartyris (64) post cccclxxxii annorum curricula a passione Dominica, omnium astantium adeo perfuderit nares et pectora, ut se (65) non in Chaphargamala, sed inter paradisi æstimarent deambulare rosas et lilia. Memorare item possem, omissa interim insigni miraculo, quod profecto sub gratia longe præstantius est æstimandum, quam quod sub lege, tam irato, quam placato Domino, nubes apparuit super sæderis tabernaculum (Num. xiv, 10; Exod. xxxiii, 9, 10); videlicet quod post lucidissimi (66) totius mundi solis, Willibrordi primi sanctæ Trajectensis Ecclesie archipræsulis, carnis occasum, ingens globus, quasi fumi aromatum in modum densissimæ nubis totum sæpissime replevit et cooperuit vestibulum, (67) ubi lucis vitæ hujus passus deliquium, transivit in cœtum et claritatem cœlestium luminum; omissa, inquam, tanti præconio miraculi, memorare possem quod (68) anno ccxcii ab ejusdem gloriosissimi antistitis de spirituali Sodoma et Ægypto exitu; anno vero progeniti Verbi millesimo xxxi cum ejus sacratissimi somatis xiv Kalend. Novembr. (69) disponderetur translatio, tantæ suavitatis de tumba ejus exuberavit oblectatio, ut infusus et magnifice reffectis omnibus, divino munere dignis, summæ religionis (70) ygumenus, nomine Humbertus, qui aperto paululum sarcophago manum, non præsumptuosa temeritate, sed ardentissimo animi iniecit desiderio, ut aliquantulum de eminentissimo sacrarum reliquiarum auferret thesauro: interrogatus quid visu, quidve odoratu perceperit; imitatus plenum clamoris silentium Pauli, in se reversi de tertio cœlo, et ex amœnitate paradisi, ubi *audivit secreta verba, quæ non*

interpretatur VILLA GAMALIELIS, viginti millia habens a civitate, etc. Vide totam historiam lectu dignissimam apud Baronium, anno 415. Quod ad nominis interpretationem attinet, constat, COPHER, sive CAPHAR, esse Villam. Exemplum habes lib. I Reg., vi, 18.

(66) *Totius mundi solis.* Sanctum Willibrordum alibi quoque solem vocat. Vitam ejus, numeris ligatam, sic orditur:

*Quadrifidi cosmi solem peperere Britanni,
Solem Willbrordum, qui comit lumine mundum.*

(67) *Ubi Lucis vitæ hujus passus deliquium.* Id Trajecti, ubi sedes erat ejus episcopatus, contigisse, præter alios testatur S. Bonifacius, epistol. ad Stephanum papam. Habes eam apud Baronium, anno Christi 755.

(68) *Anno ccxcii, ab exitu: et progeniti Verbi mxxx.* Obierat mortem S. Willibrordus anno Christi dccxxxix, adde ccxcii, plane accuratam invenies calculum Thiofridi, de anno Christi mxxx.

(69) *Disponderetur translatio.* De hac S. Willibrordi translatione, vide Vitam, cap. 54, et lib. iv Carminum.

(70) *Ygumenus nomine Humbertus.* Fuit hic abbas Eternacensis annos 24; successit Regimbertus, qui obtinuit annos 30. Hunc excepit noster Thiofridus. Sic ms. ejusdem monasterii, qui *Liber Aureus* dicitur, pag. 115.

icet homini loqui (II Cor. xii, 4) : non quæ æqualia, sed quam grandia, quam stupenda persenserit, proderet; non rei visæ ordine, sed testimonii magnitudine; insinuaretque per ea quæ potuit dicere, facile (71) nos posse conjicere, maxima esse quæ vel non potuit, vel timuit verbis exprimere. Ineffabile mihi est, inquit, quod me fari deposcitis; non plane scio quæ me scire creditis; non cor ad excogitandum, non lingua sufficit ad enarrandum. Hæc consulto prætereo; non dico quæ summæ auctoritatis virorum comperta et memoriæ tradita sunt relatione ac testimonio : taceo quæ (72) ipse, Deo mihi teste et conscio, olfactu pensens, de nostræ Ecclesiæ peribolo, ubi plerumque, licet delictorum olidus nidore putido; tamen inundatus et reffectus sum odore salvifico, spirante de orto aromatico, quem desuper irrigavit fons aquarum viventium, spiritualium scilicet charismatum, quæ fluunt cum impetu de Libano (Cant. iv, 15).

CAPITULUM VII.

De distantia inter defuncta veteris Adæ, et novi Adæ filiorum somata.

Sed fidenter dico, cum electi Dei sint æternæ Sapientiæ (73) archisterium, cujus habitationem vaporat odor, sicut cynnamomum et balsamum (Eccli. xxiv, 21); et cum habeant fialas aureas, plenas odoramentorum (Apoç. v, 8) largæ prædicationis, et laicæ charitatis mysterium : æquissima nimirum divinæ æquitalis agitur ratione; ut, qui in carne corruptibili, attendentes illud apostolicum : *Corruptio incorruptelam non possidebit* (I Cor. xv, 50), spiritus elegerint incorruptionem; contra carnis conditionem, suavissimi odoris fragrantiam, qua incomparabiliter animæ illorum perfruuntur, in conditoris sui contemplatione, sensibus quoque mortalium ingerant, dum mortali conditione descenderint in corruptionem (Job xxxiii, 24). Corruptionis siquidem infirmitatem trahunt ex veteri Adam; sed tanto excellentiorem super filios Adam adepti sunt gloriam,

(71) *Nos posse conjicere.* Clare indicare videtur se adfuisse huius translationi. Qua de re in Vita.

(72) *Ipse olfactu pensens.* Et de hoc in Thiofridi Vita leges.

(73) *Archisterium.* Vox ab auctore nostro ficta et sæpius usurpata ad normam illarum, *μυστήριον προκταρίων*. Sumit autem pro principe alicujus habitatione, sine palatio, in quo τὴν ἀρχήν, id est principatum, et imperium, potissimum os'endit. Ut plurimum autem magnis Dei amicis attribuit eam appellationem, et ad singularem eorum laudem utitur. Quandoque tamen alia omnia significat, ut cum infra, apostatam Julianum sic insultabundus appellat.

(74) *Ceratis Brandeis involvantur.* Genus vestis, qua cadavera ad sepulturam involuebantur. Lineam fuisse, aut gossipinam suspicari licet, quando quidem cera densabatur. Non memini hanc vocem alibi legere, excepto Joanne Diacono, Vitæ B. Gregorii Magni lib. ii, c. 42, in historia quam inde noster Thiofridus describit, infra, lib. iii, c. 4, et Gregorio ipso, lib. ii Registri, epist. 30.

(75) *Libitinis.* Feretrum Libitina solet significare. Illic pro sarcophaga poni facile apparet.

(76) *Fracto margarito.* Alludit, opinor, ad illud

quanto eminentiori distantia differt novus a veteri; a terreno cœlestis Adam. Quod a veteri acciperunt, descendit in corruptionem (Coloss. iii, 9); quod a novo mutati sunt, solam novit incorruptionem : et quia exuerunt veterem hominem cum actibus suis, et induerunt novum, qui secundum Deum creatus est (Ephes. iv, 24); ex gratia novi, in eadem carnis corruptione, quam ducunt ex veteri, internæ suavitatis habent et exhibent incorruptionem. Adæ quippe veteris natorum, et minus perfectorum cadavera setent super omnia olida; et licet defuncti divites, purpurati, (74) ceratis brandeis involvantur; licet serinis tergoribus insuantur; tamen, nisi obfirmatis diligentissime (75) libitinis includantur, a putore eorum viva somata aut moriuntur, aut gravi ægitudine afficiuntur. In Adam autem novo renatorum, et in novitate vitæ ambulantium, et non deviantium perfectorum corpora, quæ configurata corpori divinæ claritatis (Philip. iii, 21), in resurrectionis gloria, erunt spiritualia; tum demum instar pigmentorum; quæ non tam integra quam comminuta : instar aromatum, quæ suavis redolent trita et diffusa; eminentioris ac evidentioris divini miraculi gratia, fragrantiore odoris aura, humana perfiant pectora; cum, pretiosissimo (76) fracto margarito, (77) ad originem et antiquam possessionem suam aromatibus virtutum condita revollaverit anima. Nam cum natura animæ de cœlo ducat originem, ac ejus sit particeps naturæ; carnis autem substantia de terra sortiatur materiem, ac ejusdem originis suæ servet qualitatem ac similitudinem: esset quidem, sed non adeo mirabile, si in mutua, et rata complexionem utriusque, id quod de cœlestibus est, et cujus inter homines conversatio in cœlis est (Philip. iii, 20), ubi perpetuæ suavitatis odor naturaliter est : vim conditionis suæ exereret in terra, ubi alterutrum ex implicatione impedimentum naturæ est; in terra, inquam, quam serpens comedit (Gen. iii, 14); quæ in protoplasto, maledictione

Marc. xiv, 3, *fracto alabastro, effudit, etc.* Itaque etiam hoc loco accipiendum margaritum pro vasculo inde confecto. Tropica tamen locutio corpus, sive carnem non jubet intelligere.

(77) *Ad originem et antiquam possessionem.* Error fuit Origenis, animas ante corpora fuisse, et nescio quibus in receptaculis latitasse, donec a Deo, alia alias, in corpus mitterentur. Vide lib. i Periarchon, cap. 7. Platonici jam longe ante hoc delirium delirarent. Vide, si placet, Rodiginum, lib. x, cap. 16. Absit ut noster Thiofridus id sentiat, aut hoc loco velit. Non ignorabat homo studiosissimus, non negligebat vir religiosissimus, Leonis primi papæ sententiam, qua cum errorem damnavit, contra Priscilianistas scribens, epist. 93. Itaque Thiofridus tantum animæ originem docet esse a Deo, cujus majestatis thronus in cœlo : non autem ex *traduce*, quem Tertulliani errorem heretici quidam, nostro hoc sæculo, innovarunt. Nec motus loquendi multum abhorret ab illo Sapientis, (Eccl. xii, 7) : *Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Nam illud redeat, quasi indicare videtur ibi ante fuisse, quam corpori daretur. Sed solam originem significat, et auctoris effectiorem.

damnata, spinas et tribulos, punctiones profecto, et incentiva vitiorum, germinare permissa est (*ibid.*, 17); quæ ut intolerandi fetores per naturam comitentur omnino necesse est. Sed hoc incomparabili est dignum admiratione, quod in utriusque separatione, cum utrumque ad principalitatem suam redierit naturæ; id quod de immundo terræ conceptum est semine (*Job* xiv, 4), ac fetore, quasi de summa cœli, non de terrena oriundum sit, habitatione; secundum naturam cœlestem, non suam terrestrem, inæstimabiliter suavem de se exhalat odorem: et non (78) effectivæ materiei suæ, sed vivificatricis animæ in se repræsentat dignitatem, et conditionem: et sicut supra animas, anima in

(78) *Effectivæ materiei.* Catachresis videtur. *Effectivam* vocat, quod ex ea corpus compactum, et effectum esset.

A carne, extra carnem est; sic caro supra carnem, in terra, supra, imo extra terram est; et non tam sequitur naturam ejus unde sumpta est, quam ejus, unde vivificata, et vegetata est. In cœlestem terrestri (79) mutatur natura, mors in sanctorum carne sua superfecte non obtinet jura: sed caro in carne Christi, morte destructa, efficacius vivit defuncta. Matricis suæ nescit fetorem, sed fragrantissimi spiritus sui servat in se odorem; et, quia ex se fetet in conceptione, in procreatione, in educatione, postremo in totius vitæ præsentis administratione; tandem ex præcedenti utriusque connexionione, totius suavitatis fragrantiam spirat de se in resolutione, quam non habet ex conditione.

B (79) *Mutatur natura.* Non secundum substantiam, sed accidens.

Explicit liber primus.

INCIPIUNT CAPITULA SECUNDI LIBRI.

- I. *De mausoleis sanctorum, et quare omnis lapis pretiosus et aurum sit eorum operimentum.*
- II. *Quod tanto cineri non comparetur materiale aurum, nec omne quod in rebus volentibus est pretiosum.*
- III. *Quod jus sanctæ animæ sanctitatis suæ affluentiam transfundat in omnia pulveris sui ornamenta et operimenta.*
- IV. *Quod cives civitatis uranicæ floccipendant quidem monstra avaritiæ, sed magnipendant devotionem fidei Christianæ.*
- V. *Quod per mundi concupiscibilia comparentur etiam cœlestia.*
- VI. *Quod præclara sit sanctorum paupertas, quæ post carnis mortem cœli et terræ meretur divitias, et quare habeant ciboria et pyramidas.*
- VII. *Quid sentiendum sit de illis electorum Dei pigneribus quæ consumuntur a bestiis et avibus, vel immerguntur fluminibus.*

Expliciunt capitula secundi libri.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPITULUM PRIMUM.

De Mausoleis sanctorum, et quare omnis lapis pretiosus, et aurum sit eorum operimentum.

Non sordent profecto (80) sanctorum mausolea, ut sepulcra Pharisæica, foris dealbata (*Math.* xxiii, 27), sed eum ipsa quoque mors, quæ primæ transgressionis summa et irreparabilis est pœna, in eis sit pretiosa (*Psal.* cxv, 15), vitalis et gloriosa; et quæ in minus perfectis, obitus; in terræ animantibus est interitus; in illis sit transitus: et quæ in aliis vitæ finis, in ipsis celebretur (81) natalis: nihil omnino in eorum carnis corruptione, mentis oculis

(80) *Sanctorum mausolea.* Majorum nostrorum quanto major fuit pietas et religio, tanto in ornandas et exquisitis honoribus honestandas SS. reliquias, profusior fuit liberalitas. Hinc illa mausolea, quæ hodieque plurima visuntur, sanctorum corporum receptacula. Plurima solo æquarunt, atque adeo intra solo eruerunt hagiomæchi Calvinistæ, non magis sanctorum odio, quam auri argentique amore.

(81) *Natalis.* Sic diem obitus sanctorum vocant antiqua Ecclesiæ Martyrologia, eo haud dubie, quod nobis denati, Deo et beatorum cœtui multo sint felici-

C fetidum, nihil est sordidum; sed omnia sunt tam suavia, omnia tam honesta, et tanta divina virtute prædita, ut omnis Deo dedita in voce exsultationis et dignæ admirationis jure exclamet anima: *Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel! ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irriguæ, ut tabernacula quæ fixit Dominus (Num. xxiv, 56); et cum ipsa quæ in quadrum posita est (Apoc. xxi, 16), cœlestis regis civitas (Apoc. xxi, 16), ad quam sanctorum attinet universitas; cum ipsa, inquam, aurum mundum (ibid., 18) ex auro et lapidibus pretiosis stratas habeat plateas, in quibus æterna*

eius nati. Magna erat pompa, et multa vanitas antiquorum, natalitibus suis diebus. Martialis:

*Natales mihi Martiæ Kalendæ,
Lux formosior omnibus Kalendis.*

Cur ita? Quia eo die natus homulus e luto et argilla fictus. Quanto formosior lux illa æterna, qua pretiosa est in conspectu Domini, non magis mors, quam vita sanctorum ejus? Quam formosa, inquam, lux illius civitatis, quam claritas Dei illuminat, et lucerna ejus est Agnus! (*Apoc.* xxi, 23.) Itaque ejusmodi Natalis, quod hic ait Thiofridus merito celebratur.

deambulatur, et oblectatur divinitas; digne profecto A
 nignora electorum Dei, qui *super fundamentum Christi ædificant aurum, lapides pretiosos, non ligna neque stipulam* (I Cor. III, 12); quorum sapientia, et sincera corporis ac animæ, in auro metallorum pretiosissimo, intelligitur puritas; de auro et gemmis exstructas et redimitas sortiuntur pyxides et capsulas, (82) ciboria et pyramidas. Nam, ut intellectum prætereamus allegoricum, quare, secundum litteram, *omnis lapis pretiosus et aurum non sit eorum operimentum* (Ezech. XXVII, 13), qui *in abundantia virtutum ingrediuntur sepulcrum* (Job V, 26), qui, (83) *reges et consules terræ, ædificant sibi solitudines* (Job III, 14) per tranquillæ mentis studium, et possident sapientiæ aurum et divini eloquii *argentum igne examinatum!* (Psal. XI, 7.) Nimirum electi Dei sunt *vasa auri excelsa et eminentia, quæ non computantur pro æterna Dei sapientia* (Job XXVIII, 18), ipsi *topazion ex Æthiopia* (Psal. CXVIII, 127), ipsi *aurum mundum* unde condita est ipsa, de qua prælibavimus, (84) *civitas uranica* (Apoc. XXI, 18) : in cujus structuræ, ac inæstimabilis ornatus præconia, per Spiritum sanctum, mystice promittitur voce prophetica : *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris, et ponam jaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles* (Isai. LIV, 11, 12); et quod (85) involuti ænigmatis sit solutio, *universos filios tuos doctos a Domino* (ibid., 13). Sunt quippe *fili Sion inclyti, et amicti auro primo* (Thren. IV, 2); sunt miræ magnitudinis et summi pretii lapides, qui in *summi pontificis rationali*, (86) mystice per *quatuor texti ordi-*

(82) *Ciboria et pyramidas.* Scio Horatio scriptum :
Oblivio levia Massico
Ciboria exple.....

quo loco *ciboria* capacis poculi genus esse constat. Scio in sacra Christianarum Ecclesiarum supellectili, *ciborium* esse vas quo sacrosanctum Christi Domini corpus conditur et asservatur. Sed hic alio significato, et minus usitato, poni arbitror, pro *conditorio sacrorum corporum*. Non dico pro loculo, aut sarcophago sed ampliore vel casa, vel sacello, vel fornice, quo plures sarcophagi reponi possent. Sic manifeste accipit Ægidius Aureæ-Vallis monachus, additionibus ad Anselmum canonicum, in Floriberto. capit. 30. *Quod feretrum, inquit, in ciborio, juxta corpus beati Lamberti, usque in hodiernum diem, collocatum est, cum aliis sanctorum pignori-bus.* Ibidem infra, de corpore S. Madelbertæ : *In præfatis ciborio est collocatum : in quo et alia multa sanctorum corpora requiescunt.* Hinc versibus hujus operis initio positus, non modo *pyramidas*, sed et *ciboria* exstrui ait : quo indicat, genus fuisse ædificationis. Qua vero forma ea *ciborii structura* esset, eleganter ab auctore nostro descriptum videbis infra, lib. hoc secundo, c. 6.

(83) *Reges et consules terræ.* Verba sunt Job. Quomodo noster sanctos vocet reges, dicit ipse infra, hoc ipso capite.

(84) *Civitas uranica.* Il est cœlestis. Magis usurpant Græci οὐρανός.

(85) *Involuti ænigmatis solutio.* Quod tanto apparatu et varietate de lapidibus dicitur, sed obscure et quasi ænigmatice, explicatur, inquit, dum subjungitur : *universos filios tuos, etc.*, id est, Hi ipsi, *fili*

nes (Exod. XXXIX, 8, 10), et nominum et colorum suorum varietate, tropologice distinctas, et desiderabiles virtutum omnium in se prætundunt species. Sunt quoque *regale sacerdotium* (I Petr. II, 8), et cum ad numerum *octo beatitudinum* (Math. V, 3-10), (87) octo sint in lege inæstimabilis pretii et decoris ex typico lino, purpura, cocco, bysso, hyacintho, et auro, et gemmis pretiosissimis (Exod. XXXIX) : non tam *vestimenta* quam *ornamenta pontificum*, cum totius mundi fabricæ tum omnium sacramentorum, quæ in Ecclesia, per sacerdotale oportet administrari officium mirabile, ac vix humanis verbis explicabile mysterium; et tanti ornatus majestate vestiatur caro infirmitate circumdata, dum adhuc *peregrinatur a Domino* (II Cor. V, 6) B
 anima; nonne cum illa post exhausta tot laborum tempora, immortalitatis vestita stola, et gloriæ corona, in cœlesti gloriosa regnaverit curia; quidquid est *terrestris domus ejus habitationis* (ibid., 1), hujus operosas arteque elaboratas vestes, (88) *minervale pretium*, et fusilis metalli admirandis figuris opus incusum, ac multiplicia varii coloris gemmarum genera, pro devotione fidelium, jure mereatur habere in operimenti sui (89) *redimicula?* Et cur eorum infima non summo induantur et obvolvuntur decore, ac gloria, cum sint uranicæ civitatis, non tam primates quam reges; cum de eis non ut de suis Babylonius rex, sed vere ac merito summas regum princeps Deus gloriatur, inquires, *numquid principes mei simul sunt reges?* (Isa. X, 9.) Reges profecto, et senatoriæ dignitatis sunt, et regem sæculorum, qui *habet in vestimento, et in femore scriptum; rex regum et Dominus dominantium* (Apoc.

sunt *lapides*, quod diserte subdit.

(86) *Mystice per quatuor texti ordines.* *Mysticum et typicum;* itemque *mystice et typice fieri dicit Thiofridus*, tum quidquid in Veteri Testamento mysterium aliquod Novi, sive rem sacram et spirituales significabat : tum ipsum mysterium, aut rem eo modo significatam. Hoc si observes, multa hujus auctoris loca facile intelliges. Sic hoc loco, *lapides in rationali pontificis*, vult fuisse typum insignis, et sacre varietatis, earum virtutum quæ in sanctis futuræ erant.

(87) *Octo ornamenta pontificum.* Hæc octo describuntur Exodi XXXIX et Dei jussu concinnantur a Beseleel, nempe *superhumeralis rationale, tunica superhumeralis, tunica byssinæ, mitræ, feminalia, cingulum, lamina sacre venerationis.* In numero octonario nullam vim aut mysterium hic ponere videtur auctor, sed tantum *varietatem* ornatus significare. Porro de singulis his dicere, infinitum sit, et minime necessarium; modo hoc teneamus, ea varietate ornamentorum, varias indicari sanctarum mentium dotes. Vide, si placet, eos qui scriperunt super Exodum, ut Orig. homil. 9 et 13; Rupertum lib. IV, c. 23. Item Clementem Alexandr. lib. V Stromat.; Hieron. De veste sacerdot.

(88) *Minervale pretium.* *Prælium* arbitror positum pro re pretiosa. Et quoniam de vestibibus arte elaboratis agit, poetici commenti memor, *Minervale* vocat. Nam Minerva texitrix præerat.

(89) *Redimicula.* Amplius hoc verbum ponit, pro eo omni quo quis redimitur, sicut amictus, quo amicitur.

xix, 16), in decore suo vicinius in domo sua cœlesti contemplantur beati oculi eorum, et æternæ festivitatis frequentant tripudium, nullum unquam tantæ celebritatis, et lætitiæ visuri terminum. Cumque quilibet rex terræ, in summis festiuitatibus summis, non quasi homo, sed ut alter deus, mundi ornatibus decoretur, et *qui in domibus regum sunt, mollibus et exquisitissimis vestiuntur* (Matth. xi, 8); quare sanctorum ossa et cineres, quibus ipsi purpurati reges, et principes genu flectunt, et inclinantur, non in operosis et maximo sumptu elaboratis mausoleis et capsulis et involucris recondantur?

CAPITULUM II.

Quod tanto cineri non comparetur materiale aurum, nec omne, quod in rebus volventibus est pretiosum.

Nimirum sicut æternæ Sapientiæ non adæquatur aurum obryzum mysticum (Job xxviii, 15), sic tanto cineri non comparatur materiale aurum, nec omne quod in rebus temporalibus est pretiosum. Quid enim est aurum et omne quod ex terra est pretiosum nisi mutato colore lutum? Sed inter cineris naturam et (90) auri auram magna distantia est, quia cinis naturaliter sqalet, aurum claret, hic spiritualiter, hoc oblectat carnaliter. Hoc non permittit securum ire inter latrones, hic invisibili compede ligat sacrilegos ac fures, et cum præda sua facit stare immobiles,

ut stat Marphesia cautes.

Hoc quippe vigilantissimi papæ theologi (91) Gregorii habet Dialogus, quod coram (92) cuiusdam magnificæ sanctitatis viri sacratissimis cineribus, fur noctis furvum præcipue appetens, cum vervece, quem de vicinis ejusdem electi Dei tumulo caulis ovium, (93) cleptim involavit, invisibilibus canis vivus, a leone mortuo (Eccl. ix, 4), imo dormiente, steterit ligatus nexibus; nec usquam niti et se proripere, neque prædam, quam in vultus sui confusione, permissus est subripere, ullo nisu potuerit amittere; donec post matutinalem synaxin, egre-

(90) *Auri auram.* Versato in poetis Thiofrido ulro poetarum sermo occurrit. Virgil. vi Æn.

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.

Auram intellige splendorem.

(91) *Gregorii habet Dialogus.* Vide lib. iii Dialog. c. 22.

(92) *Cuiusdam magnificæ sanctitatis viri.* D. Gregorius nihilo magis nominat. Tantum ait fuisse presbyterum provincie Valeriæ.

(93) *Cleptim.* Notum est Græcum, κλεπῶ, ex quo Plautus, *clepo*. Utrumque est, *furor*. Jam sicut ex hoc, dicitur *furtim*, ita ex illo noster, liberali quadam, nec insolita licentia, fecit *cleptim*, eodem significatu.

(94) *Fratres, oves Dominicæ.* Amat Thiofridus in oratione eas connexiones, quas *appositionem* grammatici dicunt. Cæterum crediderim ovium hic meminisse, quod de *vervece* subducto sermo esset.

(95) *Divino examine.* Examen intellige, adhibitis tormentis; ut illud: *Igne me examinasti.* (Psal. xvi, 3).

(96) *Non veritate naturæ.* Intellige quoad materiam, ut addita ratio indicat.

(97) *Tanti pulveris electrum.* Eleganter duo disjunctissima conjungit, ut cum sancti vocant opu-

dienses (94) fratres, oves Dominicæ, offenderent eum torqueri, cum conscientia vindice, tum (95) divino examine; et cum dubium esset, utrum venisset offerre an auferre, certi tandem redditus reatus confessione ac evidentissima divinæ animadversionis ostensione, summa vix obtinerent supplicatione: ut quires eorum venerat insidiis excipere, saltem vacuus et liber posset abscedere. Profecto cum sit scriptum, *de terra constant omnia* (Eccl. iii, 20); specie non genere: colore (96) non veritate naturæ differunt, tantus sanctorum cinis, et aurum, ac *omne quod in mundo concupiscentia est oculorum* (I Joan. ii, 16). Sed non tantum ex hoc avaritiæ monstro, effeminatum virile corpus et animus, quantum ex illo excellentissimi meriti thesauro in omnes supereminentis gratiæ Dei divitias corroboratur et locupletatur homo; cujus divinus incircumscripito spiritui adhæret spiritus. Pretiosior est pulvis exiguus auro mundo obryzo, licet utrique terræ matrix sit origo: pretiosior, inquam, quia illud fallit, et infelici avaritiæ blanditur deceptorio colore: hic absque omni deceptionis fuco, cum ingenti et digna omnium admiratione, in salutem mundi proficit ex spiritus sui sanctificatione. Aurum, et quidquid in rebus materialibus, oculos carnis fulgore suo perstringit; quanto magis dividendo, cum summo dividendis dispendio, minuitur; tanto minoris pretii ducitur; (97) tanti autem pulveris electrum, quanto latius (98) in patrocinia Ecclesiarum Dei, sine ullo distribuentis intertrimento, distribuitur, tanto profusius illi reverentiæ ac honoris pretium et ægris mortalibus salutis remedium impenditur. Ex venis terræ aurum summo cum labore eruitur, summo cum sudore *scoria* ejus *ad purum excoquitur* (Isa. i, 25), et in fornace tum demum ad naturæ suæ claritatem proficit, dum sordes amittit et abjicit. Sic et tanti pretii thesaurus de terra quidem oritur, sed de terra tollitur, dum in sanctis adhuc in acie pugnantibus, a terrena actione cum spiritu, qui in ipso est divinæ

lentissimam paupertatem, et Origenes de Maria Magdalena, a Christo, tanquam ab hortulano, quærente, num se sustulisset? ait, eam *docte ignorare, et sapienter errare*. Electrum auro ipso pretiosius metallum Origenes censuit. Plinius, mistum ex auro, argentoque hujus quinta parte duntaxat addita. Quidquid ejus sit, splendorem certe habet eximium, quo et aurum haud dubie superat. Itaque locum fecit Proverbio: *ἡλίκερον διαφανέστερον Electro pellucidius*. Unde Ezechiel propheta alias comparat cum igni (cap. i, 27), opinor, quia similiter vibrat, alias (c. viii, 2) *clare quasi aspectus splendoris, ut visio electri*.

(98) *In patrocinia Ecclesiarum.* Erubescant Calvinistæ, qui dum hujus pulveris electrum conculcant, succenturiatos se ostendunt illius serpentis qui terræ pulverem, maledictione urgente, *comedit*. Is ille est qui Julianum, Dei et religionis perduellem, stimulavit, ut nobilem illum *Babylæ martyris pulverem* Daphnitico delubro procul amoveret. Idem apostata illius nepotes Calvinicrepro longe ultra provexit, ut sanctissimas sanctissimorum reliquias exurerent. Porro solita per Ecclesias distribui sanctorum lipsana, disces infra lib. iii, c. 4, et lib. iv, c. 5.

miserationis respectu, secernitur, et quasi aurum A quod per ignem transit, exustione tribulationis probatur, et exurit; et ab omni vitiorum sorde purgatissimus, (99) ex corona Melchom, in diadematis ornamentum (II Reg. xii, 30; I Paral. xx, 2), (100) vere manu fortis David, procuditur. Pulveris tanti sanctificatio aurum, gemmas, et omnia, quæ secundum Ezechielis vaticinium negotiatores Aran et Eden, et venditores Saba et Assur, (101) in nundinis typicæ Tyri, multifariam in involucris hyacinthi, et polymitorum, gazarumque pretiosarum, habent obvoluta, et peccatorum funibus astricta (Ezech. xxvii, 25), de mammona iniquitatis (Luc. xvi, 9) liberat gazophylacio, ac sanctitatis suæ commercio dat esse sanctificata Domino; ut reposita in thesauris ejus (Josue vi, 19), ad ornandum locum quietis suæ, et in cultum mystici tabernaculi et templi sui, non tam proprio quam longe præstantiore conditi in se thesauri effulgeant pretio. Auri aura, et similia mundi delectabilia, et visu pulchra, ex commistione et conspersione non sanctificati pulveris, obdueta specie sui decoris et pulchritudinis, obscurantur; sed per pulverem sanctificatum clarificata, non tam ornant quam exornantur; et propensiore claritudine illustrantur. Unde materialiter offuscari inde spiritualiter solent illustrari, fulgore suo, carnales; meritis et gratia ejus, quod in se reconditur, oculos in se alliciunt spirituales. Ex se avaritiam carnis exitialem; (102) per inclusum depositum suum, cum (103) Augustinus Dominum quoque vocet avarum, avaritiam animæ incitant vivillam et salutarem. Quanto enim C quisque est sanctior, tanto et tanti thesauri avidior;

(99) Ex corona Melchom. Erat hic rex Ammonitarum, e cujus pretiosissimo diademate David sibi diadema concinnavit: ac si quodammodo e profano sacrum fecit. Sic ait Thiofridus, sanctorum cineres et reliquias, si originem spectes, profanas esse, sed spiritus sanctitate ita consecrari, ut Christus, verus David, eas non dedignetur: quin imo sint tanquam corona gloriæ in manu Domini et diadema regni in manu Dei sui (Isa. lxvii, 3). Quod dixi Melchom fuisse regem Ammonitarum, non me latet esse qui Deum potius, et idolum fuisse velint, ejusque fuisse hanc coronam. Sed mihi non persuadent. Vim mihi facere videntur claris Scripturæ verbis: Tulit diadema regis eorum de capite ejus (II Reg. xii, 20). Ausim prope dicere, vim quoque fieri pietati Davidis, qui utique contaminari se magis quam ornari, eo gestamine censeret. Argumentum de pondere talenti, librarum Romanarum cxxv minime terret eos, qui talentum nec duodecimam hujus ponderis partem habuisse, bonis rationibus sibi persuaserunt; quibus assentior. Vide Ludovicum ab Alcasar, De ponderibus sacris, propositione 22, § 3, lit. G. Denique quid attinet dubitare, ne dicam, negare, Davidem id diadema gestare potuisse, cum dicat Scriptura tam disertis verbis: Et impositum est super caput David. Quod certe omnes argutias excludit.

(100) Vere manu fortis David. Alludit ad etymon nominis David, quod aliqui interpretantur manu fortis.

(101) In nundinis typicæ Tyri. Tyrus mundum, sive impiorum congregationem notat. Corpora igi-

et cum mortuus mundo, non diligit mundum, nec ea quæ sunt mundi (I Joan. ii, 15); subtili tamen æstimat judicio animi, de mundo non esse, quod includit, vel obvolvitur, id quod evidenti ratione constat, super mundum esse. An non super mundum sanctificati pulveris pretium est, in quo per glorificati spiritus meritum, (104) salus mundi est? In mundo extra mundum non de mundo est, sed (secundum hoc, quod Christus in se mundum reconcilians (II Cor. v, 1) Deo Patri, apostolis suis, quos per Spiritum sanctum elegit, locutus est (Act. i, 2); de mundo non estis sed ego elegi vos de mundo (Joan. xv, 19), quod in mundo, de mundo procreatum est, ut inde jam non sit; non sui meriti prærogativa, non suapte natura, sed gratuita Dei gratia, de mundo electum est. In auro, et omnibus (105) spoliis Damasci, quæ mundi est typus, est præsumptio et gloria mundi: sed dum eliguntur, et secernuntur, in operimentum et ornatum dissoluti tanti pulveris electorum Dei; est quoque in eis evidentissima virtus et gloria Dei. Nam quemadmodum de spiritu legislatoris Moysi (Num. xi, 25), absque omni imminutionis detrimento, infusi et repleti sunt septuaginta viri (Jerem. xxix, 10), minorum in Ecclesia sacerdotum typi; sic per septuaginta annorum (Dan. ix, 2) (106) mysticum septem decadarum numerum, per omne profecto tempus labentis sæculi, de sanctitate Spiritus glorificati; gratiarum omnium plenitudine infunduntur et implentur dilectorum Dei, non tam artus examinati; quam omne, quo vel interius, vel exterius cooperiuntur eorum cineres, in naturæ suæ originem, naturali resolutione revoluti, ac relati.

tur humana (quæ in mundo quasi venalia exponi videntur, et in thesaurum, sive gazophylacium quodammodo iniquitatis reponi) animæ sanctæ, opera, ab illa ignominia, liberata; in sacrum Domini thesaurum comportari ait. His nundinis (quæ nihil sunt, præter emptionem et venditionem) non dissimile est, quod ait Scriptura de Achab, venundatum fuisse, faceret malum in conspectu Dom. (III Reg. xxi, 25).

(102) Per inclusum depositum suum. Venusti sacras reliquias vocat depositum auri argente, quibus tanquam custodiendæ, includuntur.

(103) Augustinus Dominum quoque vocat avarum. Augustini locus est in Psal. xcix. Verba: Avarus est D Deus salutis nostræ. Sancta ista avaritia est sitis, quæ directum Dominum torquebat cum diceret, Sitio.

(104) Salus mundi. Ringetur ad hæc Calvinista. Sed catholicus prudens facile capiet bonum sensum. Qui juvari velit, videat supra notata lib. i, c. 5.

(105) Spoliis Damasci. Alludit ad locum Isa. viii, 3, 4.

(106) Mysticum septem decadarum numerum. Septuaginta annis captivitatis, hujus miseræ vitæ tempus indicari, plures docuerunt. Et consonat Scriptura (Psal. lxxxix, 10). Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Absolutam porro sanctitatem (cujus in hoc numero mysterium Thiofridus ponit), per Decalogi observationem, septiformi Spiritus sancti gratia obtineri, nemo catholicus dubitat.

CAPITULUM III.

Quod jus sanctæ animæ sanctitatis suæ affluentiam transfundit in omnia pulveris sui ornamenta, et operimenta.

Sicut enim sermo Dei vivus, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum (Hebr. iv, 12), mystice pertingit; sic sanctæ vis animæ, cum Deo jam regnantis, ab intimis ad extrema ad se, cum in carnis carcere clausam, tum in cœlestis Hierusalem municipatum translata, pertinentia, se mirifice diffundit: et quicquid sanctis prævenientibus, ac intercedentibus meritis, per carnem et ossa, mirabile gerit; idem mirabilis de dissoluto pulvere, in omnia tam exteriora, quam interiora, cujuscunque materiæ, vel pretii, tantæ favillæ ornamenta, et operimenta transfundit. Atque ut ipsa anima in corpore non videtur, et tamen mira per corpus operatur, sic pretiosi pulveris thesaurus, licet non videatur, licet non tangatur; sanctitatis tamen affluentiam (qua de fonte qui manat de domo Domini, et (107) irrigat torrentem spinarum (Joel. iii, 18), per præclara sanctificati sui spiritus merita, irrigatur) transmittit in omnia, in quibus intra et extra occultatur. Si constantissimæ manu fidei, exterior ejus atrectetur clausula, auri ac argenti bractea, seu cujuscunque pretii gemmula, sive quælibet textilis vel productilis, aut fusilis aut marmorea vel lignea materia; ac si hoc tangatur, quod interius occultatur. Sic divinæ majestatis potentia salutem in medio terræ operatur (Psal. lxxiii, 12). In pulveris glorificatione, recordatur misericordiæ suæ (Luc. i, 54); declarat super nos viscera condensationis suæ: nec vult ignorare hominem, post vermem futurum pulverem, quod illa sua incomprehensibilis, illa inexcogitabilis, illa ineffabilis sublimitas sublimitatum, ideo humiliata et detracta est usque ad pulverem (Isa. xxvi, 5), ideo internæ pulchritudinis suæ speciem per assumpti pulveris obduxit caliginem. Ideo postremo dormivit in pulvere (Job vii, 21); ut pulvis sanctificatus in ipso corruptionis suæ somno, et putredine; et si non qualitate corruptibilis substantiæ, meriti tamen prærogativa, et gratuito dono cœlestis gratiæ, omnium in terram dissolubilium excelleret pulchritudinem. Speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlv, 3), noluit habere decorem et speciem (Isa. liii, 2,); sed vultum quasi absconditum, et despicabilem (ibid., 3):

(107) *Irrigat torrentem spinarum.* Fonte gratiæ divinæ hunc torrentem irrigari ait. Lucem huic loco, non nimis alioqui claro, affert S. Hieronymus. Apolog. ad Pamachium pro lib. contra Jovinianum, circa finem: *Fons signatus, inquit, de quo fonte ille fluvius manat, juxta Joel, qui irrigat torrentem, vel fanium, vel spinarum: fanium, peccatorum, quibus ante illigabamur: spinarum, quæ suffocant sementem Patris familias.* In gratiam Calvinistarum, obiter notemus, Hieronymi mente, hoc loco, fluvium quidem esse Dei gratiæ perenne profluvium: at fontem, esse beatissimam Dei matrem, Virginem Mariam, per quam omnis ad animas nostras gratia derivatur.

A voluit se vermem in carne natum sine semine, et non hominem, imo in homine ultra hominem, opprobrium hominum et abjectionem (Psal. xxi, 7) esse, propter pulverem, ut pulvis natura et specie fœdissimus gratia et sanctificatione sui glorificati spiritus, reputaretur pulcherrimus: et sicut secundum egregium (108) yperaspisten Ecclesiæ Hieronymum, perpetua virgo Maria, de qua natus est ipse Deus et homo, plus est meritis, non natura, quam virgo et homo; sic non per naturam, sed per gratiam hoc pulveri daretur privilegium, ut plus quæ esset quam pulvis et vermis edulium, per inæstimabile profecto, quod in crucis statera appensum est, mundi talentum, mundi admirabile pretium. Pulveri vicem rependit incomparabilem, et sicut B ejus summa et essentialis claritas et pulchritudo, tam latuit, quam claruit in pulvere; sic incomprehensibili rerum vicissitudine, et dissimili præordinavit similitudine, ut pulveris substantialis putredo et fœditas, ex sanie, in auri, et cujuscunque pretiosissimi metalli, gemmæ, ac operosæ vestis, tam lateret, quam claresceret pulchritudine: ac non tam acciperet decorem quam redderet; et non pulvis propter auri speciem, quæ fascinat oculos avaritiæ; sed aurum magni penderetur propter pulverem. Omnem mundi gloriam et ornatum substravit pulveris ornatui et gloriæ: quia ipse cum sit pulveris conditor, exinanita majestatis suæ specie, concipi, condi, et nasci dignatus est ex pulvere: ipse, quod C fidenter dico, secundum essentiali corporeæ substantiæ, factus est, unde conceptus et editus est pulvis de pulvere: Deus homo factus est ex pulvere propter hominem; et homines, ad quos sermo Dei factus est, Deos fecit de pulvere: Et cum pulveri nominis et divinitatis suæ concesserit participium, quare quidquam ex terra pretiosum in ejus non expendatur ornatus impendium; cujus se participem ac socium, cujus sanguinem suum voluit esse pretium? Carnis suæ gloriam pulveri sanctificato quodammodo dedit esse communem, quia qui se a vitis carnis reddit immunem, *adhærendo Domino, unus cum eo spiritus est* (I Cor. vi, 17), et una cum carne ejus caro est. Carnem igitur suam homo Christus Jesus in homine non quolibet, sed qui in carne est, D refovet ac *diligentem se diligit* (Prov. viii, 17), et cum ad amicissimum confabulatorem suum legislatorem (109) locutus sit Moysen: *qui honorificat me,*

(108) *Yperaspisten.* Septuaginta Interpretes in Psalmis frequenter Deum vocant *υπερασπιστην*. Latine vertit *defensorem, aut protectorem*; quasi qui clypeum nobis tuendis prætetendat. Nam *ἀπὶς* est *clypeus*. Thiofridus, neglecta aspirandi notula, hoc verbo uti videtur pro quovis viro primario aut palatino. Sic Prologo in Vitam sancti Willibrordi Carm. Alcuinum vocat Caroli Magni *yperaspisten*.

(109) *Cum locutus sit ad Moysen.* Humanum aliquid hic passus Thiofridus, vacillante memoria, Moysi dictum refert, quod longo post tempore sacerdoti Heli, propheta, Dei jussu, exprobrans retulit. Verba quidem in Regum historia clara sunt: ad Moysen nusquam ejusmodi quidpiam dictum repe-

honorificabo eum (I Reg. II, 30); (110) honorem A pene eundem, quem divinitati ac humanitati suæ persolvi, immutabili providentiæ suæ decreto censuit, spiritui quoque et carni, ac resoluti sanctorum cineri, impendi, ejusdem æterni decreti lege disposuit. *Non auro corruptibili redemit pulverem de vana conversatione, sed pretiosissimo suo sanguine* (I Petr. I, 18), qui, secundum assumptæ veritatem naturæ, venarum suarum principia habuit pulverem. Ideoque prævidens, viventem in carne hominem, non posse sine nausea, et acri bile, videre ac attrahere putrescentis humani corporis sanien; sicut sacrosanctum corpus suum, et sanguinem, ne percipientes cruda et cruenta exhorrent, velavit consueto et usitato hominibus, panis et vini velamine; sic persuasit mentibus filiorum Ecclesiæ, ut B auro, et quibusque rerum utensilium pretiosissimis, obvolverent et includerent pignera carnis beatæ, quia in Domino mortuæ: ne dum humanis aspectibus, sub naturæ suæ specie ingererentur, et offenderent, non tam honorarentur quam vilescerent: cum nemo in eis supereminentes multiformis gratiæ Dei divitias, sed humanæ conditionis vilitatem attenderet. Non enim tam conspicienda sunt oculis carnalibus, quam spiritualibus; ut, dum consideratur, quam pretiosæ materiæ includantur vel involvantur, non quid per naturam sint, sed quam excellentis meriti apud Deum, cum quo regnant Spiritus et animæ justorum, æstimentur, subtilissime pensetur; et ex eo quod per aurum, ac electrum, et similia, virtutum fulgore transiucet lutum; absque scrupulo credatur esse ratum et verum; *fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum* (Matth. XIII, 45).

CAPITULUM IV (110*).

Quod cives civitatis uranicæ floccipendant quidem monstra avaritiæ; sed magnipendant devotionem fidei Christianæ.

Sed nos, qui molle lutum sumus, qui Ægyptias de

rio. Græci hoc vocant *ἀμάρτυμα μνημονικόν*, *memoriæ peccatum, vel lapsus.*

(110) *Honorem pene eundem.* Hoc dicto nemo offendetur, qui meminerit, ab ipso hujus honoris agonothea, diserte dictum: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et MAJORA horum faciet* (Joan. XIV, 12). Et notant sancti, piscatoris illius Petri *umbram* morbos curasse (Act. V, 15,) quod de Christi umbra nusquam legas.

(110*) Hoc caput, ut epigraphe præsefert, stultam hæreticorum sapientiam subsannat, dum eorum stultitiæ, objectioni docte ac solide respondet.

(111) *Nos proselyti.* Humilitatis studio potius proselytis quam Israelitis se annumerat. Respicit proselytos, sive *vulgus illud promiscuum innumerabile*, qui cum filiis Israel ex Ægypto egressi (Exod. XII, 38).

(112) *Peccatum, quod super plumbi talentum sedet.* Erudite illam Zachariæ visionem de avaritia interpretatur. Nam belle quadrat et plumbi terreum pondus; et amphora, condendis flavi mæali lavinis comparata. Certe de eodem vitio hunc locum exponunt Origenes et D. Gregorius Magnus. Recte autem peculiariter notat Thiofridus, avaritiæ habitationem

luto et paleis civitates extruimus (Exod. I, 11-14); non idcirco aurum, et quidquid in metallis, vel vestibus, aut gemmis est pretiosum tantis præconis extollimus, quod vel (111) nos proselyti, vel veri Israelitæ qui *in manu valida egressi* (Exod. XIV, 8), spolia Ægypti consecrant in mystici cultum tabernaculi Dei, inepte affirmemus, his delectari animas electorum Dei, cum pro contemptu talium, ipsi aurum probatissimum, transponi meruerint in cœlestis imperatoris gazophylacium. Cives siquidem civitatis uranicæ floccipendant ea monstra avaritiæ, quæ coæquatur idololatriæ; sed magnipendant devotionem fidei Christianæ, et in exemplum Dei Israel, qui typica Israelitici populi sacrificia sibi, quam idolis, maluit immolari, malunt se eminentissimos omnium de pretiosissimis, cum in probationem, tum in usus, concessis, hominum, ab hominibus honorari; et sua quæ de terra in terra deserunt; quantum ad illorum immortalitatis sublimitatem, vilissima; quantum ad nostræ mortalitatis necessitatem, excellentissima pignora; his circumtegi ac exornari, quam mammonæ iniquitatis apothecas constipari; et (112) peccatum, quod super *plumbi talentum* sedet, augmentari, et in *terram Sennaar*, latissimam diri fetoris vallem, a *duabus aiatis mulieribus* (Zach. V, 7 seqq.), principalibus videlicet vitiiis, superbia et inani gloria, propheticeam *amphoram inter cælum et terram elevatam transportari* (*ibid.*), et in Babylonis, summæ confusionis ex ædificata domo, collocari. Non quidem appetunt aurum, sed propitiari religiose dispensantibus aurum; non appetunt in altum exstructa oratoriorum ædificia, non ex auro fabricata columnarum epistilia, non splendentia divitiis laquearia, non crebro maculis distincta smaragdo altaria; non ut membranæ purpureo colore inficiantur, non ut (113) aurum liquescat in litteras, non ut gemmis codices vestiantur; et ministrorum Christi aut minima, aut nulla diligentia habeatur, et nudus ante fores eorum

esse in terra Sennaar, quæ vox, ex origine sua, est *dormientis suscitatio*. Qui enim minus quiete dormiunt, frequentius misere excitantur, quam quos in ditionem suam redactos, iniquissimus Mammon

Imperio premit, ac vinculis et carcere frenat?

(113) *Aurum liquescat in litteras.* Nihil nullum mihi est, de iis codicibus Thiofridum insinuare, quos illius, et superiores ætates *mero auro exaratos*, viderunt: cujusmodi aliquot etiam nunc in illustribus ecclesiis et monasteriis pia posterorum servat diligentia. Bambergæ quidem unum mihi videre contigit a raro illo, et, ut sic dicam, paradoxo principum conjugum pari, Heurico et Kunigunde, fundatoribus illius ecclesiæ, donatum, cum hac inscriptione:

Heinrich et Kunigund, Deus, hæc tibi munera promunt. Neque Efternaci ejusmodi supellex deest. Asservatur hodieque quatuor Evangeliorum volumen prægrande, liquido auro conscriptum, cum multa imaginum et titulorum pompa. Cujus asseres qui extrinsecus pronuntio sunt, aureis lamellis teguntur, elegantique quidem et antiquo opere effigiatis. Præter aliquot sanctorum imagines, visuntur etiam duæ Augustali habitu. Dexteriori subscriptum, OTTO REX; alteri,

Christus moriatur. Nam, ut secundum Isaiæ vaticinium, *Medi argentum non quærunt, nec aurum volunt* (Isa. XIII, 17), et sicut, Solino physiologo teste, universi mortales qui sunt (114) in oppido Carbilæ sive Barbitæ, quod a Susis, opinatissima civitate Persidis cccxxxv, millibus passuum distat, odio auri, coemunt hoc genus metalli, et abjiciunt in terrarum profunda, ne polluti usu ejus, corrumpant æquitatem per avaritiam; sic multi sanctorum, ne quasi commendare et conciliare avidis hominum mentibus videantur philargyriam, tanquam excellentissimæ sanctitatis suæ impedimenta pretiosa respuunt, et abhorrent ornamenta: et ut vitæ tuta facultas, pauperis angustique laris, et munera nondum intellecta Dei, per ea quæ conspiciuntur (Rom. I, 20), sint, et intelligatur manifesta non Eois splendentia gemmis sacraria, non ullis violata per ævum divitiis habere dignantur mausolea. Aurea redimicula, quæ illius sæculi sunt *lucra, arbitrati sunt ut stercora* (Phil. III, 8), non in suggillationem et præjudicium devotionis Christianæ, quæ sancto sanctorum Deo, et sanctis omnibus est gratissima; sed ut liquido constet, mentibus carnalium, quam detestabilis sit avaritia. Non caput a membris, non membra dissident a capite; sed quemadmodum Deus, qui solus, secundum ordinatissimam dispensationem suæ providentiæ, congruentem humanæ infirmitati medicinam novit impendere; nunc, ut antidoto parcimoniæ, morbum sanet avaritiæ, rejicit materiam philargyriæ: nunc eam admittit in sacrificium justitiæ; ut placere sibi probe devotionem, et oblationem cujusque fidelis animæ: sic ejus corpus, electi, alii quidem omnium mundi ornatum, salutaris exempli gratia, ut alios lucrifaciant, sibi existimant detrimentum; alii se tali dignantur honore, in sanctæ charitatis et orthodoxæ devotionis augmentum. Si enim æque et celo-

THEOPHANU IMP. Hunc oportet esse Othonem secundum: uxorem enim habuit Theophaniam, Nicephori Bizantini imp. filiam, cujus frater fuit B. Gregorius abbas Porzetanus. Vide Molani Natales SS. Belg. 4 Novemb. Nihil itaque dubii est quin horum principum munus sit hic codex: quem proinde vidit Thiofridus noster; quippe cum eum illi præceserint totis 100 annis. Notabis obiter Christianissimorum principum, in hoc quoque genere, pietatem et munificentiam, et sanctorum cultum tot argumentis testatum. Sancti quorum imagines spectari dixi, sunt primo loco Willibrordus (cujus honori potissimum hoc muneris datum), tum sanctus Benedictus: e regione vero sanctus Bonifacius, et sanctus Ludgerus. Non didicerant hæc in schola Calvinistarum, qui hæc talia, sicubi reperiunt, docent everrenda cum pulvisculo. Ac insuper ipsos sanctos blasphemant, eorum SS. reliquias exurunt, et cineres in ventum spargunt. Illoc vere est, esse reformatos et reformatores.

(114) *In oppido Carbilæ, sive Barbitæ.* Vitium videtur irrepsisse in Scripturam. Solini verba sunt cap. 56. *Babytace, oppidum Persidis. In eo mortales universi, odio auri, coemunt genus hoc metalli, et in terrarum profunda abjiciunt, ne polluti usu ejus, avaritia corrumpant æquitatem.* Plinius lib. VI c. 27. *In septentrionalis Tigris alveo oppidum est Babytace, etc.* Subdit eadem quæ Solinus.

A rumi Dominus, et omnes cœlites, exteriora orthodoxorum xenia non susciperent, falso sacra Scriptura diceret: *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ* (Prov. XIII, 8); Sed cum is qui sustentandis vulgi pauperibus invigilat inter quorum pannos et illuviem corporis, flagrans libido dominatur: et, qui non possunt habere æterna tabernacula, cum nec presentia possideant, nec futura; cum is, inquam, animam suam propriis divitiis redimat; quanto magis ille *beatus qui super egenum et pauperem spiritu intelligit* (Psal. XL, 2), et tam sanctorum necessitatibus quam dignis et debitis ornatibus communicat?

CAPITULUM V.

B *Quod per mundi concupiscibilia, comparentur etiam cœlestia.*

Nimirum beati pauperes spiritu (Matth. V, 3), sunt electi et domestici Dei, tam cœli quos, quasi micantibus, et (115) mysticis stellis, pleiadum, et Arcturi, virtutum fulgoribus ornavit Spiritus Dei; quam ornamenta sedis Dei et idcirco omnis orthodoxus, qui, secundum dictum Arati, comprobatur testimonio magistrigentium Pauli (Act. XVII, 28), (116) est *genus Dei*, terque quaterque beatus, (117) cubum meretur octo beatitudinum; si omne quod æstimare poterit pretiosum in auro aut argento, aut margaritarum, et varia vestium sericarum suppellectile, summa devotione, ac aviditate animi, expenderit in expensas domus Domini, et ornatum gloriæ filiorum Dei. Nam nisi per mundi concupiscibilia, et delectabilia comparentur cœlestia, non tanta animi vigilantia, (118) et Veteris, et Novi Testamenti Patres, suas expenderent expensas, in domus Dei, et sanctorum ædificia, et in multiplicia divini cultus redimicula. Sed cum apud mentes summæ divinitatis luce illustratas, constaret, quod ex *iniquo mammona, æterna quoque acquirantur ta-*

(115) *Mysticis stellis Pleiadum et Arcturi.* Multus fuit Thiofridus in lectione D. Gregorii Magni, quem *lucidissimum theologum* solitus est nominare. Is in Job scribens, *Arcturum vult significare Ecclesiam*, in qua sit *septiformis gratiæ Spiritus claritas*; *Pleiades vero, sanctos omnes, qui inter præsentis vitæ tenebras, ejusdem gratiæ nos lumine illustrant*, etc. Vide Job IX, 9, et xxxviii, 31. Ipsum autem S. Gregor. xxix Mor. c. 28, 29.

D (116) *Est genus Dei.* Hemistichium Arati a Sancto Paulo, in Actib. allegatum, est: *τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐστίς.*

(117) *Cubum meretur octo beatitudinum.* Scitum est in magnitudinibus cubum figuram esse ex omni parte quadratam, ut tesseram videmus. At in numeris, proportionem dicitur. Ut alios cubicos numeros sileam, (ut sunt 27, 64) de octonario sic breviter, et aperte Boetius (lib. II *De arithm.*, cap. 25). *Si bis binos bis facies, octonaria quantitas crescit, et est primus hic cubus.* Hierographis erat cubus nota supremi numinis. Thiofridus pro suprema beatitudine ponit quæ in illius Numinis aspectu sita est.

(118) *Et Veteris et Novi Testamenti Patres.* In Veteri, noti sunt David et Salomon: in Novo, Constantinus et Carolus Magni. Nec plura exempla congero, quibus Christiana histeria scætet.

bernacula (*Luc. xvi, 9*); egregii mortales, viri cum A mulieribus, sub lege ac sub gratia, temporalium rerum optima, quæ sibi ex divina provenere munificentia ipsi mystica, secundum Ezechielis visionem tropologicam (*Ezech. xlv, 5, et xlvi, 19*), uranicæ civitatis *gazophylacia*; quidquid in cultum tam materialis, quam spiritualis tabernaculi, et templi Dei, et electorum ejus oratoria, et ad vestes sanctas, necessarium erat, *obtulerunt mente promptissima* (*Exod. xxxv, 21*), armillas, et inaures, annulos, et dextralia, hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, byssum et pilos caprarum, et pelles rubricatas, dona typica; et eorum distributione ordinatissima *omne vas aureum separatum, et consecratum est in Domini donaria* (*ibid. 22*). Possem equidem, si vellem, digressione uti; possem, inquam, qualicunque stylo prosequi, quanta devotione legislatoris Moysi, et totius Israelitici populi in itinere exornatum et erectum sit tabernaculum testimonii (*Exod. xxxvi, seqq.*), typus Ecclesiæ, tendentis in terram reprobationis, per desertum hujus sæculi; possem item eloqui, quam ingenti sollicitudine animi, David decachordum Spiritus sancti. (119) Initium quartæ ætatis mundi et (120) caput secundæ tessareskædecados, genealogiæ incarnati Verbi, præparaverit, et Salomoni filio suo descripserit impensas domus Domini (*I Paral. xii et xviii*): quantave cura et divini subtilitate ingenii, ipse (121) Ididia amabilis Dei, mysticis dimensionibus, mysticis cherubin, leonibus, atque bobus, mirifice anaglyfis insignitum ædificaverit, et consecraverit templum nomini Domini (*III*

(119) *Initium quartæ ætatis mundi*. Prima ætas Thiofrido, ut aliis multis auctoribus, censetur ab Adam ad diluvium; altera, ad Abraham; tertia, ad David, qui hac numerandi ratione, quartam inchoat.

(120) *Caput secundæ tessareskædecados*. S. Matthæus, cum Christi generationem, initio ab Abraham facta, descripsisset, concludit (cap. i, v. 17): *Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim, et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, etc.* Gr. γενεαι δεκατρισκαρις: quod, mutato compositionis ordine, etiam dicitur *τεσσαριςδεκα*, et, addita conjunctionis notula, *τεσσαρις-και-δεκα*. Unde formata illa Thiofridi vox, quæ longitudine sua, et sono horridiore, imperitos terrere possit, et maxime linguæ Græcæ ignaros; quibus hæc scripsimus.

(121) *Ididia amabilis Dei*. Ex historia Regum, (lib. II, c. xii, v. 25) hoc sumpsit, ubi de Salomone infante recens nato, ita legitur: *Dominus dilexit eum. Misitque in manu Nathan prophetæ, et vocavit nomen ejus AMABILIS DOMINO*. Heb. una voce IDIDIA.

(122) *Potestas sacerdotalis et regia*. Horum maxime vel auctoritate, vel calumniis, tum apud Judæos, tum tot gentilium populos, in innocentes martyres sævitum est. Nihil frequentius in ecclesiasticis scriptoribus.

(123) *Divinos libros edax consumpsit flamma*. Arnobius contra Gent. (lib. iv) flebiliter id deplorat: *Nostra quidem scripta cur ignibus meruerunt dari?* etc. Ea barbaries decima persecutione maxime exercita, quæ fuit Diocletiani et Maximiniani. Initium factum anno Christi 303. Inventi, qui sacros

Reg. vi, et II Paral. iii seq.), quod constructum in patria, et civitate regia sacramentum est regalis, et permanentis, ac super inviolabile fundamentum, quod est Christus Jesus, positi cælestis ædificii.

Ante diem clauso componeret vesper Olympo. quam in annales et fastos, mentis retorquens lumina, ulla exprimerem eloquentia quanta industria (quod secundum Hieron. in oculis hominum visum est difficile, imo impossibile, sed in oculis Domini facillimum et omnino possibile) (122) potestas sacerdotalis et regia, quæ persecutionis tempore fidelium destruxit conciliabula, cujus invidia (123) divinos libros edax consumpsit flamma, cujus infando edicto confessorum et martyrum catenatis gregibus impletæ sunt insulæ et ergastula, quæ quasi ex senatus consulto Christi nomen summa conata est extinguere pertinacia; versa vice ex pensis reipublicæ Ecclesiarum basilicas exstruxerit, et eminentia exaltaverit fastigia; et non solum (124) laquearia et tecta aureo decore fulgentia, sed ipsos quoque parietes diversi marmoris vestierit crustis, et (125) compositione lithostroti multimoda, et sacros codices deauratos, et purpuratos, et gemmarum varietate distinctos, in S. Ecclesiæ consecraverit libraria. Ante quidem desereret me tempus quam disserendi copia, de quantæ majestatis fastigio, secundum sæculi fastus, descenderit; sed secundum Deum ascenderit Constantini Augusti imperialis magnificentia, cum (126) super collum regum xii arenæ cophinos, (127) in mysterium perfectionis duodenarii, princeps, ad principum apostolorum ordinis Petri et

codices traderent, eoque nomine dicti *traditores*; de quibus multa Baron. Illo anno et seq. Quanto melius gloriosi illi confessores, quorum est illud æternum elogium in Martyrolog. Rom. 2. Januar. *Romæ, commemoratio plurimorum sanctorum martyrum, qui, spreto Diocletiani imperatoris edicto, quo tradi sacri codices jubebantur, potius corpora carnificibus, quam sancta dare canibus maluerunt.*

(124) *Laquearia et tecta aureo decore fulgentia*. Unus Constantinus tanta in eo genere præstitit, ut scriptoribus difficile fuerit exarare; nobis longum legere. Vide mira apud Euseb. lib. iii Vitæ Constantini, c. 39 et multis seqq.

(125) *Compositione lithostroti*. Λιθόστρωτον, si compositionem consideres, nihil sonat, nisi *lapidestratum*, ut sic quævis platea dici possit. Sed usus vocis, ornatum præterea et eximium quid insinuat. Sic ille Jerosolymis locus, Joannis xix, vers. 13. Sic hoc loco Thiofridus. Describit antiquus vates, carmine, quod cum ipso opere certat?

Compositæ ut tesserae omnes Endo pavimento, atque emblemate vermiculato.

quod noster: *Compositione multimoda.*

(126) *Super collum regum duodecim arenæ cophinos*. Factum id cum a baptismo adhuc in albis esset, die octavo. Vide rei gestæ seriem memoratu dignissimam, in Actis Liberii pontificis, apud Baronium, anno 324.

(127) *In mysterium perfectionis duodenarii*. Multa de duodenario numero Patres, Origen., Ambros., Hieron. Unus Augustini locus sufficit. Is in Joan. scribens (tract. 27) hunc numerum in apostolis mysterium habuisse vult, quod per universum mundum, id est, per *quatuor mundi cardines, Trini-*

Pauli gestaret limina. In promptu quoque esset A revolvare qui S. Romanæ sedis summi pontifices, qui diversarum dignitatum fascibus præditi; et cum ad sæculum, tum in Deum divites, summa cum diligentia privatis ac publicis impendiis exstruxerint, renovaverint, exornaverint sanctorum oratoria. Sed ne a propositi serie longo protrahar sirmate, prætereò quæ præclara nobilium scriptorum ingenia indiderunt annualibus et memoriæ. (128) De vicino petam exemplum, quantum prosit cujusque orthodoxi animæ eductæ de carnis carcere si quid de suis copiis, in carne sanctorum patrociniis impenderit, honoris ac reverentiæ. Cum divæ memoriæ Henricus rex, ejusdem nominis regum secundus, et imperatorum (129) imperator primus, naturæ solveret debitum, et in ipsa hora qua tam clari solis mundo imminere deliquit; quidam theoreticæ vitæ prærogativa insignis, in oratione *contribulati spiritus sui, et cordis contriti et humiliati* (Dan. III, 40), Deo offerret sacrificium; innumerabilem, quasi ad amplissima et certa spolia congregatum immundorum spirituum, cellam suam summa cum alacritate præterire conspexit exercitum. Nec in tanto agmine *castra Dei* (Gen. xxxii, 2), sed *principatus et potestates aëris hujus* (Col. II, 15; Ephes. II, 2) recognoscens, insolita visione, ut homo ex hominibus, primo expavit; sed dein, ut extra homines homo, *armatura Dei armatus* (Ephes. vi, 11, 13), extremum commeanium imperiosa auctoritate accitum, causam tantæ properantiæ diligenti inquisitione interrogavit; et, ubi verum ab auctore omnis mendacii exculpuit, et abiiret, ac eodem itinere ad se, sive effecto, seu infecto, quo properabatur, negotio, rediret; sub terribili divini nominis obstestatione imperavit. Nec mora, ille paruit, et

Par leibus ventis, celerique simillimus somno [Euro], disparuit; et in brevi reversus, non alius in habitu, in incessu, in putido Stygii fetoris halitu, quam vere ac sine ulla cunctatione picea obtectus calitatem erant annuntiatum. Ideo placuit Christo esse *ter quaternos*.

(128) De vicino petam exemplum. Nampe ipso Thiofrido in humanis agente, contigit. Adi Baron. anno 1056.

(129) *Henricus imperator primus*. Baronius *secundum* facit. Sed dum de re constet, parvi referi, quo ordine censeatur. Cæterum nobilis hæc historia in Chronico Cassinensi item describitur. Thiofridus sic denarrat ut videatur specimen prætereò voluisse suæ facundia.

(130) *Vedius apparuit*. Scimus, *Vejevem* dici nomen, vel potius cacodæmonem, ad nocendum mortalibus, intentum. Ilunc antiqui etiam Vedium dicebant.

(131) *Voluntate, non natura extra ordinem*. Amicum Thiofrido ludere in commissione, et quasi collisione vocum. Ergo, hic dicturus, quo ordine cacodæmon rem gestam narrasset, ea occasione, ait, illum esse extra ordinem; ac si dicat: Quantumvis extra, aut etiam contra omnem ordinem est, in narrando tamen bonum ordinem tenuit. Quod ait, eum *natura non esse extra ordinem*, facile illi persuadet, qui credit, damnatos illos spiritus, creaturas esse

gine (130) Vedius apparuit, et teterrima unguibus ora sædans et pectora pugnis cum ingenti ejulatu rei gestæ eventum ipse quidem (131) voluntate non natura extra ordinem hoc ordine aperuit. Eheu! quid super nostra conquerar sorte ac injuria, qui ubique amittimus nobis debita, et per censuram immutabilis decreti jam tradita! Nobis, quorum natura mutabilitati est obnoxia, nostrum semper urgentibus propositum, cum summa semel fixæ, ac nunquam immutatæ, perversæ voluntatis pervicacia: immutabilis in suis, mutatur ubique in nostris Dei sententia; et dum Deus, qui *mundum ratione gubernat perpetua, stabilisque manens dat moveri omnia* (131'), delectatur quasi adulteria invocari oratione Davidica: *Susceptor meus, Deus meus, misericordia mea* (Psal. cxliii, 2), *superexaltat judicium misericordia* (Jacob. II, 13), et nescio quo incomprehensibili divinæ rationis modo, sic sibi invicem *obviant veritas et misericordia*, sic se *osculantur pax et justitia* (Psal. lxxxiv, 11), ut sine mutatione, mutabilis, et *præstabilis sit super malitiam* (Joel. II, 13) et semper laudari de justitia, nunquam redargui possit de injustitia.

Sed quid me

Infandum.... jubes renovare dolorem.

qui quod

Animus meminisse horret, luctuque refugit, retexere? quid me *super vulnus concidis vulnere?* (Job xvi, 15) *Tarturæi nos fratres, horrendum concilium* (VIRGIL.), tantæ majestatis viri auspiciati obitum, imperiali edicto monarchi nostri, æterna silentis regni silentia rumpentis, et terrificæ voce intonantis: *Congregamini et properate ad devorandum illum* (Jerem. xii, 9); quasi summe necessarium inivimus consilium, quo pacto eum *contereremus de terra viventium*. Et conglobati in unum fere omnes umbrarum domini et principes, et (132) *Cocytii cætus phalanges*, quot peccatorum sunt genera et species; tanquam ad opima, et nostris non indelita regnis spolia properavimus, et ubi ad desti-

Dei, nec dubitandum quin Deus, qui omnia fecit. in numero, pondere, et mensura (Sap. xi, 21), etiam ordine fecerit. Quod vero subdit, *voluntate esse extra ordinem*, quid magis contra omnem ordinem, quam recalcitrasset auctori suo, et sacrilegæ voluntate illi parem esse voluisse? Itaque eo merito deturbatis, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. (Job x, 22).

(131') Boetius De consolatione Philosophiæ, lib. III, metro IX, edit. Migne, p. 758:

*O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum cæque sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri.*

[EDIT.]

(132) *Tot Cocytii cætus phalanges, quot peccatorum sunt genera et species*. Etsi dubium nullum est quin omnes infernales spiritus ad omnia scelera omnes impellant quos possunt, tamen et aliunde ex eorumdem confessione per exorcismos extorta, constat esse, qui præ cæteris, ad aliquod vitium, ex professo et quasi peculiari sibi dato negotio, urgeant: et Scriptura non sinit, ab impuro potissimum dæmonio Asmodæo, septem impuros viros, Saræ maritos, interfectos fuisse, Tob. III, 8.

natum examinandæ peccatricis animæ locum, in tempore convenimus, tabulas æterni decreti protulimus, ac duas æquato examine lancos suspendimus; et tam omnia quæ ab ipsis infantæ crepundiis, usque in ipsius ultimæ necessitatis horam, honesta et Deo placita; quam universa quæ vel publice sine pœnitentia, quasi alter Deus terræ, regio egerat fastu, et licentia, vel quæ

. furto lætatus inani

Distulit in seram commissæ piacula mortem,
summæ ac subtilissimæ discussionis libramine libravimus. Et quia pondus honorum actuum ejus, *appensum in statera inventum est minus (Dan. v, 26)*, judiciali sententiâ nobis traditum in damnationis nostræ harathrum, ut consortem nostrum protrahendum, juri nostro mancipavimus. Sed cum exultaremus, *sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia (Isa. ix, 3)*, et jam via scrupea proscriptam animam, per tartarei descensus pegmata in mortis traheremus diversoria; ecce ille martyr adustus, ille triumphator egregius, ille de gloriosa, et continua in nos laurea, ominoso nobis dictus nomine Laurentius, *egressus in salutem temporalis Christi vestri, cum sempiterno Christo suo accurrit ut turbo ad dispergendum nos; et percutere volens caput de domo impii, maledixit non modo sceptris ejus, sed etiam capiti bellatorum ejus, et ne exsultatio nostra esset sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito (Habac. iii, 13, 14)*, terrifico clamore clamavit post tergum triumphantium, et instar allophylorum in typici Samsonis captivitate exsultantium (*Judic. xvi, 23 seqq.*), redite prævaricatores justitiæ ad judicium (*Isa. xlvi, 8*). Quid igitur impotes possemus agere, quo conatu quo ausu ei, a quo toties victi toties ab obsessis corporibus sumus ejecti, auderemus resistere? Intolerabilis quidem nobis res visa est, quod non licuerit *principibus aeris hujus (Ephes. ii, 2)* semel juste definita uti sententiâ, quod novæ legis rogationem, quam nec sæcularia quidem admittunt judicia, Tartarea cogentur suscipere conciliabula. Quis enim de una eademque re semel subtili examine discussa, et judicium arbitrio, et communi omnium consensu terminata, duo non absque injuria cogitur subire judicia? Sed nos, nollemus, vellemus, contra fas et jus, emensum remetientes iter, ubi *sederunt sedes in judicio (Psal. cxxi, 5)* convenimus, et cum æquissimam nostræ partis causam, per omnes argutissimas propositionum strophas, per omnia rhetorum enthymemata; per omnia argumenta sophistica, summis niteremur asserere conatibus; ille imperiosæ auctoritatis martyr, vas quoddam aureum admirandis figuris opus incusum, et miri pretii et artificii ansis decusatum,

(133) *Non fungi vice aretalogi.* Sic vocantur circumforanei illi nugatores, qui personas comicas, et ad libitum confectas, populo in publicis theatris exhibent.

(134) *Subtilissimoque artificio præcluem.* Vocabulum parum usurpatum posuit pro eo quod est, *nobilem, præclarum.*

de Mersiburgensis extulit ecclesia: et cum ingenio omnium nostrum admiratione et contradictione, posuit in trutinam, cujus o quam horrendo, o quam enormi, o quam Infausto pondere nostræ portionis lanx est subruta, et tantus bolus subito ereptus est nobis de faucibus, opima profecto Orci victima, tanti Romæ reipublicæ monarchi anima. Et ne me caput omnis mendacii, tæz quoque existimes sanctitati per cætera mentiri, per veredarios tuos hoc idem totius stygii exercitus, judicio maledictum, sed divino mysterio benedictum pondus fac inquiri, et ubi certa mei inveneris signa indicii, noveris me obstructum a te juramento Domini, (133) non fungi vice aretalogi. Nam cum suspensa nostræ partis lance quasi omnino vacua, iniquo pondere prægravaretur, et inclinaretur pars altera, decidit illa excussa damnosa moles aurea, et sub ingenti ruina, ansarum ejus operosissima resoluta sunt retinacula, et ut in æternum nostra testentur litigia, nulla unquam arte humana nulla poterunt resolidari materia. Hac ubi veritatis extorta professione, auctior mendæ zabulus tandem absolutus, evanuit ut fumus; eremita archisterium sancti Spiritus, pro ereptione tantæ ac tam generosæ animæ exhilaratus, in admirationem inexcogitabilis, incomprehensibilis divinæ miserationis in mentis jubilo psallebat Domino, *quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cxxxv, 1 seqq.)* Nec mora, missa Mersiburg legatione, donum regia dignissimum munificentia calicem videlicet, auro et requisitissimis gemmis (134) subtilissimoque artificio præcluem, et pretiosissimum, in donaria victoriosissimi martyris Laurentii, religiosa jam dicti principis devotione consecratum, irreparabili comperit ruina, ansis resolutis, minoratum, et tum demum revelatum sibi compendiosa symmystis narratione pandit arcanum; (135) utillimum profecto in omne sequens ævum, omnibus cujuscunque dignitatis et conditionis divitibus, salutiferæ, ac Deo placitæ liberalitatis exemplum. Si enim (136) sub auri colore, lutum datur, et pretiosissima margarita, de cœlestibus oriunda anima, *de ipso lacu novissimo miseræ, et de luto sæcis liberatur (Psal. xxxix, 3)*; quis fallacibus et fugacibus divitiis sic misere abutatur, ut non prodige in cultum et ornatum Dei ac sanctorum ejus, eas expendendo, ipse ornamentum, et *corona gloriæ in manu Domini (Isa. lxii, 3)*, ipse pretiosissimus fieri, pervilissima enitatur

CAPITULUM VI.

Quod præclara sit sanctorum paupertas, quæ post carnis mortem, cœli et terræ meretur divitias, et quare habeant ciboria et pyramidas.

Sed o quam felices, quorum deliciæ sæcularibus

(135) *Utillimum.* Non abhorret ab ingenio Thiofridi hoc posuisse pro *utilissimum*, sicut dicitur, *facillimum.*

(136) *Sub auri colore lutum datur.* Nemo, inquit, magnum aliquid se dare existimet, cum anrum dat; nam aurum est, mutato colore, lutum.

deliciis omnifariam contrariæ, inedia profecto, A (Gen. vi, 16), quando erit Deus in omnibus omnia vigiliæ, nuditas ac lacrymæ et exesa jejuniis membra in nuda humo collidere, et corporis inimicari, otio, ac lasciviæ; tanta recompensantur talione divinæ gratiæ, ut in eorum exigui pulveris operimentum ac ornatum pretiosissimæ totius mundi expendantur divitiæ; ut quorum spiritibus in carnis ergastulo mortali conditione postulantibus, maxime viluerant, eorum cineribus post *exitum Israel de Ægypto* (Psal. cxiii, 1), de *forname ferrea* (Deut. iv, 20), officiosissime serviant. O quanta voluntariæ abrenuntiationis mundi recompensatio? o quanta rerum vicissitudo! o quali et quanto humana divinis, terrena cœlestibus, vilissima pretiosissimis commutantur commercio! O quam præclara paupertas, quæ post carnis mortem, cœli et terræ meretur divitias! o quam egregia nuditas, quæ stola immortalitatis vestita, imperiales excellit trabecæ! o quam pretiosissimum consortium tegimen spinis, vetustissimæ servorum Dei (137) xerampeliæ, quibus ne comparari quidem regum possunt purpuræ; quarum tenuissima simbria in deaurata et gemmata reconditur pyxide; et honorata, operatur salutem tam in exteriori quam in interiore homine. Qui in carne aut omnino nullum, aut vilissimum vestimentum habuerunt; exuti carne, serico et auro obvoluti, in Domino quiescunt, et sublimium imperatorum et ducum purpuras et paludamenta pedibus suis substernunt. Et o quam digne, quam congrue, regum reges, profecto pauperes spiritu, post habitationem *cum habitantibus* (138) Cedar C (Ps. cxix, 5), operosissima ex auro et argento ac lapidibus pretiosissimis (139) ciboria, et regias habent pyramides, quæ quadam similitudine arcæ Noe a latitudine excrecentes angustantur in altitudine (Gen. vi, 15), quia ignea virtus eos extra homines, igne sancti Spiritus ardentis, et dilatatos in visceribus Christi Jesu, per mandatorum Dei latitudinem, per *viam vitæ angustam* (Matth. vii, 14) et ascensu difficilem, ad interminabilis gloriæ evexit altitudinem. In forma quippe pyramoide, virtus ignea; in ciboriis, quibus a cubis nomina sunt indita, pensatur animæ perfectio cubica. Nam pyramis a basi tetragona erigens se in altitudinis fastigia, designat electorum Dei spiritus et somata, per quaternarum virtutum genera, ad individua ac in-

D circumscriptæ monadis simplicitatem, et cœli cœlorum se erexisse culmina, et arcæ quæ in carnalibus lata, in spiritualibus quadam constringitur angustia, et mystici *cubiti consummabitur mensura* (137) *Xerampeliæ* Orationis contextus manifeste prodiit genus esse vestis, quandoquidem cum regum purpuris componit. Græcum nomen ab arida vite ductum sonat, ac si dicas *sicci vitæ*. Lux ex Suida affulget, cui *ξηραμπέλινος χιτών*, *sicci-vitæ vestis* dicitur, cui color est vitis arefactæ, quam consentaneum est esse vilissimam. Confirmat hoc quod proxime sequitur de ejusmodi xerampeliarum simbria.

(138) *Cedar*. *Nigredinem et tristitium* hoc verbum sonat; quod in hunc locum recte quadrat.

(139) *Cyboria et pyramides*. Multa de his ex ari-

(I Cor. xv, 28), suprema occupasse ac possedissee cœnacula. Sed et hoc quoque perfectorum mystice congruit meritis, quod in arithmeticis, sicut triangulus primus est numerus in planis, sic in solidis figuris principium profunditatis est pyramis, et progressionis initio sumpto a trigonis ab omnibus in altum progreditur epipedis, et solis per latera continentur triangulis. In sempiternæ quippe Trinitatis fide insolubili, et prima basi, electi Dei fundati, et superædificati, ex virtutibus multimodis, politicis et purgatoriis, ac purgati jam et defæcati animi, quas ex tot formis multiangulis, secundum theorema perfectæ ac in altioris summæ spatia provectæ pyramidis, excrescunt et consolidantur ad apicem indivisæ, et incommutabilis unitatis: et Ecclesiæ Dei, ipsi anguli, angulari connexi et compaginati, lapidi in lateribus aquilonari frigori oppositis, unicus fidei, spei et charitatis atque Patris et Filii et Spiritus Paraclæti compaginantur isopleuris. In ciborii vero forma conoide, quæ columnarum sustentatur columine, insinuat tropologice, quod sancti Dei mystice, *ferculi de lignis Libani* (Cant. iii, 9), a vero Salomone exstructi sint, *columnæ argentæ* (ibid. 10), et de tribulatione exauditi in latitudine (Psal. cxvii, 5), *viam mandatorum Dei currere* (Psal. cxviii 32); et *toti teretes totique rotundi*.

Externi ne quid possent per leve morari:

animas in æternum meruerunt sanctitatis orbem colligere. Et revera omnes geometricæ formæ, sive trigonæ, sive tetragonæ, seu circulares, quæ ob circumductionem unius lineæ, sunt divinitati aptissimæ, ac omnium excellentissimæ, quibus decussantur sanctorum reliquiæ, testimonium perhibent eorum sanctimonie ac magnificentiæ; et ad virtutum ornamenta et delectationes, alliciunt pulchritudinem cujusque fidelis animæ.

CAPITULUM VII.

Quid sentiendum sit de illis electorum Dei pigneribus quæ consumuntur a bestiis, et avibus, vel immerguntur fluminibus.

Sed quid sentiendum de illis electorum pigneribus, quorum sepulcra sunt vel avium et bestiarum aquiliculi, vel profundissimæ fluminum et maris abyssii, vel cloacarum cumiculi? An non apud Deum ejusdem sunt meriti, cujus et illi, quorum tumuli sunt aurei aut argentei, in quorum ornamenta desudant, et defatigantur latomi et cœmentarii, sapientes architecti, aurifices et (140) plumarii, et opifices geometricis et geometricis hoc loco Thiofridus ad spiritualem intellectum transfert. Supra aliquid diximus.

(140) *Plumarii, polymitarii*. Exodus quandoque hæc duo promiscue usurpat, pro eo qui vario et versicolore opere vestes pretiosas distinguit. Alias eatenus videtur distinguere, ut *plumarius* sit is qui *acu pingit*, et ea pictura, subtili artificio, tanquam *variarum avium colores* effigiat: *polymitarius* vero qui eadem fere præstat, sed in ipsa vestis *textura*. Vide nostrum Cornelium a Lapide in Exod.

marii ac polymitarii? Sed nos (141) secundum Hieronymi, de protomartyris et primi archidiaconi Stephani, et (142) Timothei toparchia, dictum, ut eos sukjicere non audemus, ita nec antepone; quia quomodo in exercitu sunt duces, sunt tribuni, sunt centuriones, sunt (143) ferentarii ac levis armaturæ et gregarius miles, ac manipuli; commissaque pugna, vacant nomina dignitatum, et sola fortitudo quæritur; ita et in Dominico bello, quo contra invisibiles dimicatur acies, non quærentur dignitates et gloriolæ, sed gloriosior ille sub vero imperatore Christo est, non qui nobilior aut opulentior, sed qui fortior et victoriosior est. Nihil omnino derogatur sanctorum gloriæ, quomodocunque vel ubicunque in suam redigantur originem. Nam neque si terrenis honorentur ornatibus, apud Deum sunt honoratior, neque si etiam in sterquilinum abjiciantur, sunt abjectiores. Non enim tantum quærit Deus ornamenta materialia, quantum spiritualia. Et cum mundi fabricam idcirco condiderit sphericam, (144) ut omnibus, quæ voluntur coercitis intra nihil accedat, nihil recedat extra, et cælo tegatur, qui non habet urnam: non pluris eorum apud eum sunt pignera, quæ reconduuntur ubi sunt latæ porticus, ubi aurata laquearia, ubi (145) domus miserorum pœnis, et damnatorum labore vestitæ; ubi instar palatii exstructæ sunt basilicæ, ut vile corpusculum

(141) *Secundum Hieronymi dictum.* Est ea Hieronymi sententia lib. i Contra Jovinianum, post medium.

(142) *Timothei toparchia.* Ephesinam Ecclesiam intelligit, cujus Timotheus episcopus fuit.

(143) *Ferentarii.* Sallustio iidem fere sunt, qui levis armaturæ, ut qui lapidibus et fundis utebantur.

(144) *Ut omnibus quæ voluntur, coercitis.* Volvi dicit Thiofridus quæcunque creata, quæ simul cum ipsa mundi machina, et decurrentium sæculorum serie feruntur. Hæc intra mundi fabricam coerceri ait; ac sic æqualiter ipso cælo tegi. Proinde parum referre si aliud operimentum accedat, aliis nobilior, vilior aliis.

(145) *Domus miserorum pœnis et damnatorum labore vestitæ.* Notum est, pœnæ genus fuisse, damnari ad latomias et lapides effodiendos. Martyrum toti greges id supplicium, imperatoribus tyrannis, subire. Unus S. Clemens Roman. pontifex in exilium a Trajano projectus, ad duo millia in illis ærumnis reperit: quibus ipse bonus pastor innocentibus ovibus adjunctus est.

(146) *Perimunt, qui in mari est cetum.* De diabolo sermo est, quem abbas noster, non modo in terra, sed et in medio mari, a piis superari asseverat.

(147) *Per annos circiter clxxx.* Anno enim imperii sui xviii (qui fuit Christi 137) *Adrianus imperator* (inquit sanctus Paulinus, epistola undecima) *existimans se fidem Christianam loci injuria perempturum, in loco Passionis simulacrum Jovis consecravit.* Si his Christi annis addas 180, nos Thiofridus memorat, exurgit annus 317, circa quem dedecus illud amotum a locis omni honore dignissimis. Paulinus ibidem: *Mansit hoc sæculi prioris nefas, in tempora nostris proxima Constantini: qui princeps esse principibus Christianis, non magis sua, quam matris Helenæ fide meruit,* etc. Vide et Severum Paulini coævum, et velut fratrem unanimantem, lib. ii Historiæ eccles.

(148) *Beihlehem-Adonidis inumbrabat lucus.* Pro

A hominis pretiosius inambulet; et quasi mundo quidquam possit esse ornatus, tecta magis velit aspicere, quam cælum: non pluris, inquam, sunt, quam quæ cum typo Domini Jona (Jonæ ii, 1), præda sunt avidis faucibus piscium, ac juxta allegoriam, (146) perimunt, qui in mari est, cetum (Isa. xxvii, 1), et cum *Hieremia ante sanctificato quam nato descendunt imo projiciuntur in cænum* (Jerem i, 5, et xxxviii, 6) Non loci qualiscunque facies aut auget aut minuit sanctitatis merita, sicut nec sacro loco sanctitatem ulla quantacunque adimit ignominia. Non enim idcirco locus Dominicæ resurrectionis factus est inglorius, quod ab Helii Adriani monarchi temporibus, usque ad imperium Constantini Augusti, (147) per annos circiter clxxx Jovis simulacro et immolationi cruoris squalebat sordibus. Nec salutaris crucis ob id despectior est locus, quod in eo marmorea colebatur Venus; nec (148) Bethlehem nostra, cælestis panis domus, augustissimus totius mundi locus, ubi *veritas de terra orta est* (Ps. lxxxiv, 12), ideo abjectior est, quod Adonidis eam inumbrabat lucus; et in specu, ubi quondam Christus Dominus vagiit parvulus, ubi obstetricum vice militiæ cælestis circumstabat exercitus, (149) Veneris turpissimus Tahtmoz plangebatur amasius. Et profecto nil corpore Christi Domini pretiosius, nullum supplicii genus patibulo crucis est vilius, sed

explorato habeo, Thiofridum, cum hæc scriberet, si non ob oculos, certe in mente habuisse memoratam divi Paulini epistolam. Confer, si placet, hunc locum, cum illo qui, ut magis in promptu sit, ejus partem non gravabor ascribere. Pius et eru itus lector, sat scio, honestissima voluptate mulcebitur. Ergo sic Paulinus: *In Bethlehem, ubi agnoverat bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui, ibi principes hominum, inficiati Salvatorem Deum, infames hominum amores, mortesque coluerunt. Proditæ novo sidere Regis æterni ubi canubula, supplices cum suis opibus adoraverunt Chaldæi: ibi barbaras libidines sacraverunt Romani. Ubi natum Salvatorem cum exercitu angelorum concinentes cælesti gaudio, salutaverunt, illustrata nocte pastores, ibi Veneris amasium mistæ seniviris planxere meretrices. Ubi nati Salvatoris infantia vagierat, illic Veneris lumenta fingentium, lascivis luctibus infamis ritus ululabat: et ubi Virgo pepererat, adulteri colebantur. Hactenus antistes Nolanus.*

(149) *Veneris turpissimus Tahtmoz plangebatur amasius.* Multas abominaciones describit Ezechiel propheta, tum alibi, tum capit. viii in quo, ut alias sileam, est hæc, vers. 14. *Et ecce, ibi mulieres sedebant plangentem Adonidem.* Hebraice, vel potius Chaldaice, *plangentem Thammuz.* Ex hoc ab imperito scriptore factum videtur *Tahtmoz*; quod tamen in contextu reliqui quod utrunque exemplar id exhiberet. Cæterum Thammuz, teste S. Hieronymo, Chaldæis et Syris est *Adonis*, impurns ille Veneris amasius, ab apro in venatione interfectus. Vide Ovid. lib. x *Metamor.* Macrob., lib. iii *Saturn.* et Lucian. lib. De dea Syria, ubi luctum istum graphice, suo more, describit. Cæterum existimant nonnulli Adonidi hoc nomen datum a mense Junio, qui illis populis item dicitur *Thammuz.* Sed multo probabilius est mens ab isto impuro concubino nomen impositum, ut a principibus Romanis duo Romani menses, Quintilis et Sextilis, *Julius* et *Augustus* dicti.

cum illa summa illa sempiterna majestas, crucis non abhorruit scandalum, et post gloriosissimum mortis triumphum, in loco ubi mundi appensum est pretium, et humanæ captivitatis solum est vinculum, per tot annorum cursum, ipsa passionis ignominia, et omni dedecore dolentius incestimabilis patientia pertulerit opprobrium, spurcissimum videlicet idololatriæ cultum, et non commoverit terram pariter et cælum (Agg. II, 22), et per terræ hiatum, ut *Dathan et Abiron* (Num. XVI, 31), idololatrias inimicos suos non demerserit in abyssum; constat nimirum, sanctos Dei, quorum factus est in pace locus, et habitatio in Sion (Psal. LXXV, 3); quo non in auro positi, nec thure sepulti perveniunt, videre suorum ludibria et abjectiones pignerum, et floccipendere, unde vel ubi absunt; quod per primæ prævaricationis irreparabile dispendium, concessum et deputatum est ventriculis vermium. Et verum procul dubio est, quod humanam naturam dignitas longe præcellat angelica, et nec vel comparari angelicæ subtilitati, et sapientiæ humana possit ars, et quantacunque in rebus excellentissimis excellens scientia. Sed angelicis, ut religiose creditur, manibus, in terris divina dispensatione constructa ædificia, nullis mundi ornatus, nulla architectonica, nulla arte mechanica sunt conspicua; sed quantum ad visum hominum, humanis constructionibus longe inferiora, ac divinæ virtutis operatione exædificatis auro et argento basilicis, omnimodo sunt excellentiora. Nam longe vilioris est schematis (150) in monte Gargano Michaelis archangeli ecclesia; et inter fluctivagas maris undas, egregii (151) Clementis papæ et martyris templum, inaudito a sæculis miraculo, angelico factum mysterio, (152) ex suspensa collo ejus mole saxea, quam Salomonis sapientissimi hominum exstructa auri et argenti materia, et lapidibus pretiosissimis, et lignis cedrinis et thivinis domus typica. Sed licet illam impletet umbraticæ legis typus, nebula (II Paral. V, 13); in his tamen quanto legali umbra præclarior est evangelicæ lucis veritas et gratia; tanto excellentioribus miraculis crebrior, et evidentior sempiternæ divinitatis, et angelicæ visitationis exuberat magnificentia. Igitur quæ mens tantam divinæ dispensationis abyssum penetret, quis penset quam ordinatissima provisione omnia dispenset ac ordinet? Abscondita

A est æterna Sapientia ab oculis omnium viventium (Job XXVIII, 21) posuit tenebras latibulum suum (Psal. XVII, 12), et secundum mysticum sponsæ in epithalamio exodium, Sponsus assimilatus capræ hinnuloque cervorum (Cant. II, 9); fugit super altitudinem nubium, respicientiumque hominum frustratur intuitum. Sicut incomprehensibili æterni decreti constitutione hunc humiliat, et hunc exaltat (Psal. LXXIV, 8); et his promptuaria dat plena, ex hoc in illud eructantia (Psal. CXLIII, 13), cum illis ipsa etiam vitæ deneget necessaria: sic æque inscrutabili providentiæ suæ consilio, sanctorum quoque dispensat pignera; ut hæc quidem in omnibus materialium rerum optimis cum summa recondantur gloria; illa communi etiam sepultura, et omni humano careant obsequio et cura; cum tamen in cælestis regni curia, spiritus eorum vel pari vel eminentiori dignitatis et internæ familiaritatis præmineant excellentia. Inter insepultos, quos fluvius, aut sol nimbique, diesque longior, resolutos terræ miscuit; quorum caro in pisces, in feras et aves abiit; habet familiarissimos tanto in toto cælo conspectiores et honoratiores, quanto in terra habitati sunt despectiores. Damna sepulturæ inexcogitabili et ineffabili rependit recompensatione gloriæ; et quidquid honoris temporaliter deficit carni mortuæ, incomparabili numero et modo, æternaliter proficit sanctæ, cum Sancto sanctorum viventi, et gloriosius regnanti animæ. Atque ideo sacrosanctæ sanctorum carnis exuviæ, tam hæc quæ sunt sine nomine ac honore venerationis debitæ, quam illæ quarum ornatus omnes pretiosissimæ mundi serviunt divitiæ, summa reverentia sunt honorandæ ac glorificandæ; et ut vasa Dominica, in quibus recondita sunt septiformis gratiæ dona, amplectendæ ac admirandæ, et oculis et ore, si liceat, contingendæ ac osculandæ. Igitur ut osculentur nos osculo oris sui (Cant. I, 4), osculo interni amoris sui, omnes ex pulvere conditi, sed ultra communem pulveris conditionem sanctitatis gloria et honore sublimate electi Dei; eorum sacrosancta pignora et nomina scripta in libro vitæ et Agni (Apoc. XIII, 8), non presumptuosa temeritate, sed ut Maria olim impia peccatrix nunc peccatorum pia interventrix stans retro oculis fovit, lacrymis lavit, crinibus tersit pedes Domini (Luc. VII, 37, 38): Sic deosculamur, et profluo letuum fonte rigemus; et (153)

(150) In monte Gargano Michaelis arch. ecclesia. Inventa anno Christi 493. Sigebert. et Baronius. Unde adhuc in Dei Ecclesia, celebrer dies Apparitionis 8 Maii.

(151) Clementis papæ et martyris templum. Vide Baron. anno Christi 102.

(152) Ex suspensa collo ejus mole saxea. Unde hoc noster Thiofridus hauserit, equidem nescio. De anchora id ex Actis constat.

(153) Capillis historico et allegorico sensu tergimus. Ultravis modo, inquit, accipiantur capilli, sive, inquam, sensu proprio, et historico, sive mystico, iis utamur ad tergendum SS. pignora et reliquias. Et quidem capillis ipsis, proprie sic dictis, tergere videmur, cum eorum gradus ostiorum extertit, non

pes noster, quod monet Sapiens, sensatis esse honoris exhibendum (Eccl. VI, 36), sed caput nostrum, profunda humilitate ad solum usque inclinatam. Neque nimium a nobis postulatur cum id præscribitur, cum etiam reges et reginæ vultu in terram demisso adorent Ecclesiam, et pulverem pedum ejus lingant (Isa. XLIX, 23). Jam autem quæ nobiliora Ecclesiæ membra, quam de quorum pretiosis pulveribus hic noster agit? Capilli porro sensu allegorico, si sancto Gregorio (libro quinto Moralium, capitulo vicesimo tertio) aliisque Patribus credimus, sunt bona temporalia, ut aurum, argentum, gemmæ, quæ Thiofridus in sanctarum reliquiarum ornamentum et honorem conferenda docet.

capillis historico, et allegorico sensu tergamus tota intentione et applicatione animi (154) : quia vestiti vellere Agni immaculati Christi, *sine macula sunt ante sedem Dei* et Agni (*Apoc. xiv, 5*). *Consortes divinæ naturæ*. (*II Petr. 1, 4*) *sunt in Domino lux* (*Ephes. v, 8*) : et *incedunt per viam, per quam spargitur lux* (*Job xxxviii, 24*), et dum mutantur de temporali claritate in æternam claritatem tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*), interni splendoris sui radiis dilectum quoque cinerem suum, hominem illustrant exteriorem : quem juxta lucidissimum theologum Gregorium exterius gestaverunt internæ intentionis suæ ac bonæ operationis adiutorem (155). *Lampades apud cogitationes divitum exteriora carnaliter judicantium, contemptæ, sed in tempus statutum paratæ, fulgorem suum exerunt, et quanta claritate fulgeant, ostendunt, dum lucem gloriæ, quam in carnis carcere clausi non habuerunt, mirabilius, dum desuper fulgent, in dissolutos cineres suos, et putredinem transfundunt. Diem de die, Deum, qui habitat lucem inaccessibilem, internæ contemplationis perspicacissimo contemplantur lumine; et Agnus, qui in medio throni est, omni eos majestatis suæ illustrat jubare. Lucidissimæ sunt lucernæ, a vera luce, quæ illuminat omnem hominem, accensæ, et pro diversitate meritorum, et doctrinæ, ac sapientiæ, fulgent quasi splendor firmamenti, et quasi stellæ in perpetuas æternitates, per incomparabilem et inestimabilem splendorem Solis justitiæ, qui solus mystica ratione micantes* (156) *Pleiadas, sanctos omnes, divisos quidem tempore, sed non prædicatione, et dissimilibus virtutibus præditos, fulgore unius ejusdemque intentionis, unire et conjungere ac gyrum Arcturi, labores sanctæ Ecclesiæ, potest disjungere, et in requiem permutare, et transponere. In die Madian, cujus est interpretatio, de judicio, ad superandum jugum oneris ejus, et virgam humeri ejus,*

(154) *Quia vestiti vellere Agni immaculati.* Lavandos profluo sletuum fonte a nobis, in suis reliquiis vult sanctos, sicut oves agnique, certis anni temporibus, lavari solent.

(155) *Lampades apud cogitationes.* De his multa S. Gregorius lib. x. Moral., c. 28 seqq.

(156) *Pleiadas.* De his et Arcturo, et iterum supra hoc lib. c. 5.

(157) *Interpretatur, CIRCVIENS IN UTERO.* De nomine Gedeon sermo est. Eamdem originem indicat Rupertus Tuitiensis, in Numer. libro primo, capite secundo, et Judic. libro primo, capite undecimo. Non est cogitandum, Thiofridum a Ruperto mutatum, nam etsi contemporanei fuerunt, fuit tamen Rupertus aliquanto junior. Nec tamen hunc ab illo sumpsisse dico. Sed uterque a sancto Gregorio Magno accepit, apud quem hoc inventus libro tricesimo Moralium, capite tricesimo secundo. Decet omnino his talibus viris, integram esse suam auctoritatem et reverentiam, quam nos pusilli illis debemus. Sed ego me fateor eam originem ex Hebræa radice exculpere non posse. Agnosco cum omnibus philhebræis *gadag* valere contere, ac *confringere* : ex quo Gedeon sit *contereus*, aut *confringens*. Sed neque *circuitum*, neque *uterum* usquam video. Exspecto quemvis qui doceat, cui hanc gratiam debere cupio.

(158) *Ejusdem elementi prætitulato recensiti numero.* Numerus elementi *thau*, est *trecenti*. Nam eum

et sceptrum exactoris ejus, de divinæ æquitatis judicio, sub vero et invicto duce Gedeone, virorum fortissimo, qui fortis et potens in prælio, divinitate cuncta circumplectendo, et humanitatem intra uterum perpetuæ virginis assumendo, mystice (157) *interpretatur, circuiens in utero. Insigniti thau* (*Ezech. ix, 4*) *crucis characteris mystico, et* (258) *ejusdem elementi nota prætitulato recensiti numero* (159), quo designatur individua Trinitatis perfecta cognitio; haurientes fuenta uranicæ doctrinæ *poplite recto* (*Judic. vii, 6*), ne ulla in eis esset operum dissolutio; animas suas pro domo Israel, inusitato et inaudito a sæculis pugne apparatu, optulerunt discrimini in bello Madianitico. *Stellæ manentes in ordine et cursu suo, dimicaverunt* (*Judic. v, 20*) *contra Madian, et* (160) *metu judicii æternarumque pœnarum, turbatæ sunt pelles terræ Madian* (*Hubac. iii, 7*). *Dominus in fortibus dimicavit* (*Judic. v, 13*), *et nova bella elegit* (*ibid., 8*). An non est novum, et omnino insolitum, cum *tubis, cum lampadibus, cum lagenis* (*Judic. vii, 16*) venire in prælium. Principes Israel, ut populus Domini obtineret principatum, sub duce suo tubis evangelicæ prædicationis cecinerunt : lagenas confregerunt, dum corpora sua omnium adversitatum gladiis, et jaculis resolvablea opposuerunt : et lampadibus resplenderunt, dum post resolutionem corporum, miraculis coruscaverunt. *Hymnum de canticis Sion, in terra aliena decantaverunt* (*Psal. cxxxvi, 5, 4*), *in tubis ductilibus* (*Psal. cxvii, 6*), diversis tunc passionibus, et durissimi mallei continuis et incessantibus, nec unquam parentibus, percussi et afflicti ictibus. Mallei inquam illius diris atriti percussioibus, de quo protestatur propheta veridicus : *Contritus est universæ terræ malleus.* Dominator Dominus, secundum (161) nobilis, et urbanæ elegantie Isaïæ vaticinium : *Confregit lagunculam in terrore :*

numerum litterula illa sui alphabeti postremis ma Hebræi expriment. Historia sacra est in Judicum Gestis. Nobilissima allegoria a pluribus sanctorum Patrum describitur. Vide, si lubet, sanctum Augustinum sermone centesimo octavo de tempore, Gregorium libro tricesimo Moralium, capite tricesimo secundo, Rupertum in Judic. libro primo, capite undecimo. Numerum porro istum cur vocat *prætitulatum* ? est id, fateor, obscurum. Mihi videtur, cum dixisset, insignitos fuisse Gedeonicos milites thau, crucis characterem mystico; *titulum* vocare ipsum characterem, *thau*, quo titulat aut prætitulati fuerint.

(159) *Quo designatur individ. Trinitatis perfecta cognitio.* Centenarium numerum perfectionem designare, notius est, quam ut indicandum sit. Is triplicatus SS. Trinitati honorem habet.

(160) *Metu judicii turbatæ sunt pelles terræ Madian.* Paulo ante dixit Madian significare, *de judicio*. Hic in ea etymologia suaviter ludens, innuit in ipso Madianitarum nomine, omen esse timoris et trepidationis.

(161) *Nobilis et urbanæ elegantie Isaïæ.* Haurit hæc Thiofridus a sancto Hieronymo. Prælatione in Isaïam : *De Isaïa sciendum, inquit ille doctor, quod in sermone suo disertus sit; quippe vir nobilis, et urbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio rusticitatis admistum.* Crediderim in Thiofrido pro *elegantie*, reponendum *eloquentie*.

dum sicut corpus suum confractum in passionis dolore, glorificavit per resurrectionis gloriam, in totius humani generis terrore; sic electorum Dei somata, confracta in carnis et animæ dijugio, et resolutione, terrore, et admirationi dedit esse omnibus in miraculorum efficacia, et glorificatione. Et *doxa in altissimis Deo*, secundum Job dictum, qui in Domini Dei, nostris doloribus condolentis, præcessit typum, omnes qui imbribus montium irrigantur, qui sanctorum Patrum doctrinæ fluentis saliantur,

Explicit liber secundus.

INCIPIUNT CAPITULA TERTII LIBRI.

- I. *De sanctorum nominum gratia et potentia.*
- II. *De umbris.*
- III. *De virgis et baculis.*
- IV. *De cujuscunque texturæ ac generis vestibus*
- V. *De liquoribus aquæ, et vini, et olei, et tumba Nicolai.*
- VI. *De Symmystæ Joannis polyandro.*
- VII. *De vasculis et lectulis.*

Expliciant capitula libri tertii.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

CAPITULUM PRIMUM.

De sanctorum nominum gratia et potentia.

Sed hæc ex parte dicta viarum Domini (Job xxvi, 14), de gloriosissimis sanctorum somatibus, gloriosius et in miraculis longe præstantioribus approbari possunt in omnibus eorum appendicis exterioribus: primum videlicet in sacrosanctis (162) intransitive transitivis nominibus; in salvificis corporum umbris, in virgis, in baculis, in cilicinis, vel cujuscunque texturæ vestibus, in vasis utensilibus, in diversis aquæ, vini, et olei liquoribus, eorum contactis et consecratis manibus; postremo in omnibus ad supplicia illorum, non tam humana, quam dæmoniacæ crudelitate excogitatis, et inventis tormentorum generibus, catenis, cippis, fustibus, castastis, et crucibus, et lapidum ictibus, quibus in

tiva, participatione tamen et communione immutabilis et intransitivæ naturæ, in ipsa naturali transitione sua, sunt intransitiva, et non manendo permanentia. Non enim manent per articulatæ vocis irrevocabilem fugam; sed per immutabile, ac æternaliter permanens nomen Domini, quod de longinquo venit (Isa. xxx, 27), et servos suos nomine alio vocavit (Isa. lxxv, 15) ad ratam omnium credentium salutem, ac sospitatem; permanent, ac vigent in immutabilitatis censura. Immutabili sempiternæ providentiæ decreto, dum per ora in fide invocantur transeunt, in effectum sanitatis, et liberationis, absque sui mutabilitate et transitione proficiunt, et transeundo non transeunt. Per immutabiles ac permanentes multiformis gratiæ Dei divitias, per certæ curationis; et salvationis efficaciam, non transeunt, imo permanent; et longe diversam in voce mutabilitatis, in operatione immutabilitatis, naturam exhibent. Ore Domini nominata nomina, nova, fixa, et sine transitu apud Deum, qui sponsæ suæ Ecclesiæ promisit: *Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit (Isa. lxxii, 2)*; fixa, inquam, et sine mutatione durabilia, ad æternitatem, sunt, et tenentur; quia sine mutabilitate manentes, omnium sanitatum, et gratiarum sententiæ, per ipsa decernuntur ac obtinentur. Quid enim peragere non prævaleant, cum Rege regum regnantium nomina, cum adhuc peregrinantium a Deo ver-

(162) *Intransitive transitivis nominibus.* Transeunt videlicet nomina cum ipso sono, cum sonus utique

in benedictione est, et manet. Nam nomen eorum vivit in generationem et generationem (Eccli. xliii, 14). Manens et in suis effectis, quod mox ipse explicat.

bis simplicibus, cœlestis regni claudatur et recludatur janna (*Joan. xx, 22*), ligetur peccatrix, et absolvatur veniæ optatrix anima (165)? Per verba illorum absentium, non voce prolata, sed in scedulis digesta, ut veridica testantur scripta, diversarum ægritudinum curantur incommoda; et quasi litteras intelligent elementa, prima rerum semina; sic ad sacros eorum apices in se missos (164), cataclismum minantia, licet tanquam ad intransmeabilem obicem indignantia, verbis tamen potentibus obedientia, in alveos suos resiliunt et residunt flumina. Cum intransitivum quodammodo sit, quod per eorum ora transit, multo magis nomen, quod substantias eorum notione includit et circumscibit. Vox quæ de illorum arteriis exit, antiqui serpentis virus excludit: benedictionem et maledictionem adducit. Et ut eorum semel emissa volant irrevocabilia verba, et nunquam mutantur; sic et nomina nullo fine terminantur. *Scripta profecto sunt digito Dei in libro vitæ et Agni (Apoc. xiii, 8)*; et sicut *salvus erit quicumque invocaverit nomen Domini (Act. ii, 21)*, sic (165) in quantacunque corporis et animæ angustia, et tribulatione aliquis deprehensus et anxius, si memor nominis Dei revolverit secum illud emistichion carminis Davidici: *Et honorabile nomen eorum coram illo (Psal. lxxi, 14)*; et a condigne honoraverit, et nominaverit intima devotione animi, salvus et incolumis evadit ærumna, et anxietates totius imminentis damni, adversitatis et periculi. In æternitate, scripta, et (166) a notamine vel notione nomina per etymologiam dicta, electorum Dei in conspectu divinæ majestatis gloriam, et virtutum efficaciam, nobis in hac mortalitatis corruptione ignotam, et sub invocatione, et salutaris auxilii, per divinam propitiationem, executione efficiunt notam. Ad salvificam enim invocationem sanctorum nomi-

(165) *Per verba illorum absentium... in schedulis digesta*, etc. Fragmentis duntaxat Epistolarum, a SS. viris scriptarum, grandia patrata miracula, præter antiquiora, quæ Thiofridus memoret, recentiora fidem faciunt, in scriptis BB. Ignatii et Xaverii nostrorum, quorum Vitæ sunt in manibus.

(164) *Cataclismum minantia flumina*. Aliis quoque modis aqua sanctis eorumque orationibus aut reliquiis honorem habuit. Exemplo sit Maria Ægyptiaca, quæ aquam ut solidum corpus calcavit, quod aliquando fecerat Christus, aquæ Dominus, et, eo juvente, Petrus: Bessarion, qui et idem fecit, et quo orante maris amaror in dulcedinem vertit; Gregorius ille Thaumaturgus, qui defosso in litore stipite, Lycum fluvium, furenter accolis minantem, ultra procedere vetuit; quod nostri auctoris exemplo, de cataclismo, est similis. Priora vide in Vita Patrum a Rosweydo nostro restituta: hoc ultimum in Vita, apud Sarium decimo septimo Novembr.

(165) *In quantacunque corporis, et animæ angustia*. Et comparatio invidiosa videri potest, qua nomina sanctorum nomini Domini æquare videtur; et propositio ipsa audax, ut quidvis quis impetret, qui, eorum memor, ea honoravit. Itaque Calvinista, si in hæc incidat, statim hæreseos suæ venenum sparget. Sed est in promptu antidoton. Hoc ipso capite: *Invocatio sanctificatorum nominum, absque omni ambiguitate, promerentibus insinuat omnem internæ virtutis veritatem et potentiam. Audisne illud promerentibus?*

num, adsunt pretiosissimorum merita et presentia spirituum; et sicut summus et incircumscribitus Spiritus promittit per prophetam, os suum et organum: *Invocabis et Dominus exaudiet, clamabis et dicet: Ecce adsum (Isa. lviii, 9)*; sic sancti Dei nomina sua invocantibus, et perfecta fide inelamantibus, largitione subitæ ac inspiratæ salutis, conclamant: *Ecce adjuvatores in opportunitatibus, in tribulatione adsumus (Psal. ix, 10)*. Et sicut Domini corpus et sanguinis mysterium, quod in specie panis et vini quotidie per sacerdotum conficitur ministerium, vere ac absque ulla dubitatione fidelium (167), repræsentat illud corpus Christi Domini, quod crucifixum, quod lancea militis perfossum est et mortuum; et illum cruorem, qui de perfosso Crucifixi somate, cum aqua profusus est, redemptionis humanæ pretium: sic invocatio sanctificatorum nominum, absque omni ambiguitate, promerentibus insinuat omnem internæ virtutis veritatem, et potentiam, ac presentiam regnantium cum incircumscripso Spiritu spirituum. Dum enim eorum in fidei devotione nominantur nomina, ipsi in Dei conspectu, et in illo uranici senatus conventu, invocantium causas perorant, ut per eorum merita, *judicium superexaltet misericordiam (Jacob. ii, 13)*; et cum semper divino vultui assistant, et nunquam recedant, incogitabili, et ineffabili divinæ dispensationis modo, sperantibus in se, et clamantibus, suam in omnibus angustiis et pressuris exhibent presentiam, per exoptatam, et summe necessariam boematum (*βοημάτων clamorum*), in summa rerum difficultate, efficaciam. Et sicut per signaculum salutiferæ crucis, fronti cujusque fidelis inditum, fugatur omnis infestatio invisibilium hostium, et consecratur (168) chrisma sacerdotale ac regium, et (169) consecrationis oleum et baptismatis mysterium, postremo

Non omnes promerentur, ac sic nec omnes impetrant. Clarius iterum eodem capite: *Affatim prosunt, quandocunque, et ubicunque secundum fidem promerentium necesse est. Jam nec calumnia ipsa quod calumniatur habet.*

(166) *A notamine vel notione nomina per etymologiam dicta*. Solens in verbo ludit. Nihil, inquit, mirum si nomina sanctorum virtutem, alioquin ignotam notam efficiant, cum ipsa vox nomen a notamine vel notatione dicatur.

(167) *Repræsentat illud corpus Christi*. Cave impietatem Calvinisticam, a qua longissime abest Thiofridus, ut verba, et loquendi modus satis ostendunt. Tò repræsentat non notat imaginem tantum et figuram, sed significatu Latinis et bonis auctoribus frequenter usurpato, repræsentare est rem reapse præsentem exhibere aut sistere, ut in illo Columellæ: *Villicus ista non ægre consequetur, si semper se repræsentaverit.*

(168) *Chrisma sacerdotale ac regium*. Notum est in Dei Ecclesia jam inde ab antiquissimis temporibus ungi solitos non modo sacerdotes, sed et reges. Elizabetha, quæ in Anglia utramque dignitatem sibi attribuebat, unctionem, tempore sic exigente, admisit. Sed ab altari ad gynæceum suum reversa, irrisit. Quam pie, jam novit.

(169) *Consecrationis oleum*. Quo vel catechumeni, vel moribundi ad luctam contra dæmones, perlinuntur.

quidquid in Ecclesia consecrandum est in profectum et salutem credentium : sic et per invocationem sanctorem nominum. Ante nominantur nomina, et dehinc sanctis spiritibus, quorum sunt significativa, cooperantibus, divina et ecclesiastica per salvifice crucis mysterium, peraguntur ministeria. Et nescio quo inenarrabili divinæ providentiæ modo, sic sibi conföderentur crux pretiosissima, et sanctorum nomina, nisi quia *tulerunt crucem suam, et secuti sunt Crucifixum* (*Matth. xvi, 24*) gloriantes in Domino cum eminentissimo electionis vase Paulo, *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (*Galat. vi, 14*). Crux Dominica dum nominatur, *Dominus in medio terræ suæ salutem operatur* (*Psal. lxxiii, 42*); intransitiva itidem sanctorum nomina dum nominantur, omnis Christianæ religionis consecratio confirmatur, imminens undecunque; periculum devitatur, inimica phalanx expugnatur, temporum intemperies temperatur, procellosum mare tranquillatur, vivis et defunctis somatibus salus redintegratur. Et revera si ea quæ assero exemplis vellem probare et enumerare, quorum sanctorum in *periculis fluminum, periculis latronum* (*II Cor. ii, 26*), periculis in carcere, in captivitate, in catenis, in desperatione salutis ac vitæ, invocata nomina, præsentiam sanctorum spirituum exauditione repræsentaverint subita; non mihi centum linguæ, non centum sufficerent ora, non vox ferrea. At, quod fidenter dictum sit, salva omnium sanctorum gratia, multo gloriosiora sunt eorum nomina quam sonata. Nam cum hæc naturali resolutione deficiunt, illa fidelium continua invocatione quasi proficiunt; cum hæc in unius exiguæ libithinæ angustia arctissime occultantur, illa per universum mundum, terra inarique, corde ac ore omnium officiosissime celebrantur. Cum enim innumera hominum millia, sanctorum summa cum devotione invocent et glorificent nomina, nesciunt ubi gentium recondita sint sacratissima eorum pignora : et cum ab illa refugium longa terrarum intercludant interstitia, per horum invocationem in omni pressura, quibuscunque auxiliis indiget, et promeretur omnis in fide nihil hæsitans (*Jacob. i, 6*), consequitur anima. Unum sunt cum Verbo incarnato, et nomine Domini infinito, ideoque sicut illud ubique totum est, et summe prodest, sic illa tota adsint et affatim prosunt, quandocunque et ubicunque, secundum fidem promerentium, necesse est. Non ubique circumferi præclare possunt et dignantur reliquæ; sed nomina in omni ubique necessitudine, utro ingeruntur contritæ ac afflictæ animæ. Illæ de loco ad locum, nisi minutatim, non trans-

(170) *Cuidam ierarchæ in oratione pernoctanti.* Fuit hic sanctus Servatius, Tuugrensensis episcopus, qui Romæ ad sepulcrum apostolorum pernoctans, ab ipso apostolorum principe hoc responsum accepit, quod hic refert Thiofridus. Vide Harigerum, abbatem Lobiensem, in S. Servatii Vita, apud Chapeavillum, tom. 1, et Greg. Turonensem, lib. ii Histor. Franc., c. 5.

(171) *Angeli cum semper assistant, mitti tamen asserruntur.* Vere mittuntur; neque id negat Thiofridus.

eunt; hæc in corda et ora omnium non particulatim, sed tota abeunt; totum auditum, totum implent animum, nec ad videndum se exteriorem, sed interiorem admitti dignantur oculum; ubique sunt fidei præsentia, cum corpora longe sint absentia. Nihil omnino est quod per ea fides non impetret; nihil quod divina virtus perficiendo non explicet. Cum pretiosa in pace requiescent somata, in æternæ quietis suæ sinu quas inquietantur et devocantur, sanctorum animæ, per invocata, cum cordis contritione, nomina. Unde (170) cuidam eximie sanctitatis ierarchæ, in oratione pernoctanti cura pervigili, pro liberatione sibi crediti gregis Dominicici, dictum tandem est apostolica voce amicabili : « Quid nos inquietas, sanctissime vir? Requiescunt profecto electi Dei, dum eorum resolvuntur corpora : quasi inquietari videntur, dum in auxilium opportune importune invocantur per nomina. Inquietantur, dico, non quod quietis suæ ulla damna patiantur, sed quod, sicut sancti (171) angeli, cum semper assistant, mitti tamen asserruntur; sic illi, cum æterna requie et divini vultus contemplatione perfruantur, ad conferenda exterius auxilia, nominum suorum invocatione eliciuntur. Et non solum cum in cœlesti regnant et jubilat palatio, sed etiam cum in hac mortalitate peregrinantur a Domino (*II Cor. v, 6*), præsentiora quam corpora, sancta sunt nomina in omni tentatione ac periculo. Sanctus sanctorum Deus æterna sua providentia, ante mundi constitutionem, ac ornatum, immutabili præordinavit et disposuit sententia, ut, quanto majora prælectorum et prædestinatorum reliquæ per spiritus suos possent efficere miracula, tanto præclariora perpetrarent et nomina, et permanerent non permanentia, et absentia ubique essent præsentia. »

CAPITULUM II.

De umbris.

Cum autem divinæ virtutis excellentia sine transitione transeuntia nomina, tanta ubique accumulet et comitetur gloria, nimirum in umbras quoque corporum, sed in uberi transfundit misericordia, et ingenti stupore attonita percellit mortalium pectora. In plateis quippe olim ponebantur infirmi, ut veniente apostolorum principe, ac quolibet sanctitatis ejus compare, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis (*Act. v, 15*), ut gloriosior et mirabilior prædicetur Deus in sanctis suis (*Psal. lxxvii, 36*). Et quid tam gloriosum, quid tam mirabile, quam quod umbra, quæ non est substantialiter de corpore, fugat omnem adversam valetudinem de corpore (172)? sed sic mitti negat, ut non assistant. Hoc assistere est quod dicit angelorum Dominus, *semper videre faciem Patris* (*Matth. xviii, 10*).

(172) *De monte umbroso.* In nobili illo cantico (*Ilabac. iii, 3*) scriptum est; *Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan lxx.* Græci reddiderunt : *Ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίους δασιός*, id est, *Sanctus de monte umbroso, condenso.* Sic etiam S. Gregor. xxxiii. Mor. c. 4. Id significat Pharan, sive deducas a radice Phara sive a Pharah, quorum utrumque

De monte umbroso venit (173) mons fortitudinis (Deut. xxxii, 2; Habac. iii, 3), *cujus matri Spiritus sanctus obumbravit in virtute* (Luc. i, 35); sub cuius protectionis umbra omnis sancta requiescit anima, et cui in Canticis canticorum canit mater et sponsa Ecclesia (174): *In umbra ejus, quem desideraveram sedi* (Cant. ii, 3). Post primæ quippe prævaricationis culpam (175), sub fici umbram, prævaricator, heu! fugit Adam, sed ibi non tam protectus, quam detectus, omnem posteritatem suam (176) in mortis transposuit umbram. At propitiator et propitiatorum mystici tabernaculi secundus Adam, qui transgressorem reparavit Adam, idcirco *habitavit in regione umbræ mortis* (Isa. ix, 2; Matth. iv, 16), infulsit splendor lucis æternæ; ut umbram excluderet sempiternæ veritatis claritas, et non tam corporea, quam umbras corporum, *corpori claritatis suæ configurandorum* (Phil. iii, 21) per clarificatorum spirituum merita, omnis comitaretur sanitas; et cum secundum quemdam practicæ professorum disciplinæ accidentaliter diffinitio sit umbræ; umbra est supra spoliatus lumine aer; per contrarium umbræ somatum veri solis illustratorum jubare (177), per suos cælibes et lucidissimas animas, spoliarent omni ditione sua potestates aerias, et illustrarent et amoverent humanæ calamitatis tenebras. In umbra et caligine sponsus habitat, ibi dum *inclinantur umbræ* (Cant. iv, 6), sponsam ad se evocat. Merito ergo umbram filiorum sponsæ suæ glorificat, et quantam sanctæ manus suæ contactui, tantam imo gloriosorem curationum gratiam imaginariæ umbræ accommodat. Et sicut *lætatus et delectatus est typus Domini Jonas, super obumbrationem* (178) *hæderæ* (Jonæ iv, 6) quæ Judæam significat typice; Sic *anima, quæ secundum Jeremiam tristis est super magnitudine, et incedit cura et infima* (Baruch. ii, 18), lætificatur umbræ sanctificati somatis protecta defensamine, et curat medicamine. In obumbrationis obtentum, aliquod materiale instrumentum solis radiis opponitur; ut

valet *fructificare, crescere*: unde et *condensæ arbores, aut arbusta et τὸ σκιερόν*. Hunc umbrorum montem, D. Virginem matrem interpretatur Thiofridus, cum Euthymio et Theophylacto.

(173) *Mons fortitudinis*. Sic vocat Christum Dominum, quem multi Patres *montem* vocant. Et certe negari non potest quin Christus sit *lapis* ille, qui *absconditus est de monte sine manibus, et factus est mons magnus, et implevit universam terram* (Daniel. ii, 34, 35). Hunc non immerito Thiofridus vocat *montem fortitudinis*: nam quomodo illi desit fortitudo qui est *mons lapideus, imo mons lapis*?

(174) *In umbra ejus, quam desideraveram, sedi*. Per accommodationem de B. Virgine hoc exponit. Nam et Latine est, *quem*, et Gr. et Heb. pronomina et affixa, masculina sunt. De hoc sensu accommodationis dixi aliquid obiter in notis ad proœmium.

(175) *Sub fici umbram*. Conseruerunt enim *folia ficus, et fecerunt sibi perizomata* (Gen. iii, 7).

(176) *In mortis transposuit umbram*. Respicit illud: *Illuminare his qui in tenebris, et in umbra mortis sedent* (Luc. i, 79).

(177) *Per suas cælibes animas*. Ita eleganter vocat, quæ jam non sunt cum corpore copulatæ, et quasi conjugatæ. Sic supra dixit corporis et animæ *diju-*

ejus fervor et splendor sudantibus et lippientibus declinetur et temperetur; et dissimili similitudine, si certe et indubitabilis fidei spiritualis materia interponitur, per gratiam (179) *de summa noy (Noû, mentis) in sanctam animam, de psychæ in somata, de corporibus manantem in umbram; totius infirmitatis intemperies, non tam temperatur, quam omnino effugata excluditur. Umbra lucem repræsentat et veritatem, dum obumbratio sospitatem per sanctificati somatis reddit sanctitatem.*

CAPITULUM III.

De virgis et baculis.

Et cum per umbras corporum, omnia, quæ secundum voluntatem præsentis summi, et incircumscripti Spiritus volunt, sanctorum operentur merita, spirituum; constat nimirum, quod non inferiora, imo excellentiora divina virtus operetur per ea, quæ illorum consecrata sunt usu et contactu manuum. *Virgæ amigdalinae* typice ante legem *decorticatæ, et positæ in canalibus* (Gen. xxx, 37, 38,) varios fœtus typicis dederunt gregibus; quod licet physiologi rebus naturalibus; Ecclesiastæ philosophi, mysticis sacre Scripturæ ascribant intellectibus; nos tamen idcirco id potissimum gestum esse credimus, quod tot et tantis patriarchæ sui compassus laboribus, sic geri præordinavit totius naturæ Conditor, et Dominus. Deus enim, qui juxta Zachariæ vaticinium (180) *assumpsit sibi duas virgas, et unam vocavit decorem* (Zachar. xi, 7) sub Noe profecto restaurato mundo decoram totius humanæ propaginis universitatem; et *alteram appellavit* (181) *funiculum* (ibid.), Israëliticum videlicet populum, peculiarem suam hæreditatem, et creator et pastor, *cujus oves propriæ agnoscunt vocem* (Joan. x, 14), *in virga ferrea* (Psal. ii, 9) invincibili imperio pavit gregem; *virgæ regni, et directionis suæ* (Psal. xlv, 7) virtutem, in sanctificatis transfudit virgas, ob sanctorum suorum honorem, ac fidelium salutem. Notum est fere omnibus utriusque Testamenti stu-

gium.

(178) *Heæræ, quæ Judæam significat typice*. Ita S. Augusti. epist. 49, q. 6.

(179) *De summa noy*. Imperita manus aliquid corrupisæ videtur, quod sine melioris libri ope non tento corrigere. Sententia est, gratiam, qua infirmitates excluduntur, a summa mente (quæ Deus est) manare in animam, ab anima in corpus, a corpore denique in umbram. Si liceat, scripserim. *De summo Noû, locutio dura est.*

(180) *Assumpsit sibi duas virgas*. Has virgas sic explicat S. Hieronym. Isai. lrv et Zachar. xi.

(181) *Funiculum peculiarem suam hæreditatem*. Hoc ex usu Scripturæ dicit, quæ hæreditatem, aut possessionem *funiculum* aut *funem* vocat. Vocationis ratio ex ritu Judæorum est, qui agros, si quando dividerentur, funiculis metiebantur. Unde illud: *Funes ceciderunt mihi in præclaris*, psalmo decimo quinto, versu sexto. Mox explicans quid velit, addit: *Elegim hæreditas mea præclara est mihi*. Unde alibi ipse *funiculus* dicitur *distributionis*. Sed, quod ad hunc locum magis facit, etiam peritici, aut baculis aut virgis fiebant illæ dimensiones, et divisiones. *Redemisti virgam hæreditatis tuæ, ait idem vates, psalmo septuagesimo tertio, vers. 2.*

diosis lectoribus, quomodo in Ægypto, *virga sit conversa in colubrum* (Exod. vii, 10); quomodo in *sanguinem converterit Nili fluvium* (ibid., 20); quomodo in exitu Israel de Ægypto *diviserit mare Rubrum* (Exod. xiv, 21), sacri baptismatis typum; quomodo in deserto, ex *petra typica* elicuerit dulcissimæ *aquæ rivulum* (Num. xx, 11), et sitiētis populi compe-
 scuerit murmurium. Non est eruditis mentibus inco-
 gnitum, quod tantæ virgæ elogium, Do-
 minicæ passionis præsignavit præconium, unde *petra Christus* (I Cor. x, 4) Jesus bis percussus, primo acclama-
 tionem Judaica; deinde militari sævitia, de *latere suo* (Joan. xix, 34), largisimum, et vivificum totius
 Ecclesiæ produxit mysterium, ineffabile ejusdem
 sponsæ suæ ornamentum, et dotalitium. Et cum
 Spiritus sancti organum David *canat*, *virga tua et*
baculus tuus ipsa me consolata sunt (Psal. xxii, 4),
 et virga Dei, disciplina profecto Dei, et baculus
 Dei, substantatio videlicet Dei in omni tribulatione
 carnis et spiritus, ipsa consolata sint omnes electos
 Dei; et ita sibi conföderentur virga et baculus, ut
 neque absque baculi substantatione, virgæ correctio;
 neque sine virgæ correctione, baculi omnifariam
 prodesse possit substantatio: Jure ac æque præcel-
 lenti præconio, eadem, quæ in sanctificatas virgas,
 in baculorum quoque substantamina divinæ virtutis
 transfusa glorificatur operatio. Virga legalis inse-
 quentes hostes mari obrutos morti tradidit (Exod.
 xiv, 27, 28), et populum per quadraginta annorum
 curricula in deserto probandum, et erudiendum, per
 inviam maris viam transposuit; in initio gratiæ
 (182), baculus principis apostolici ordinis (183), per
 quadragenos dies sepultum (184), per totidem annos
 domus Dei dispensatorem futurum pristinæ vitæ
 reddidit. Sub lege, ut prælibavimus, arida virga
 revirescens, contra naturam fructum edidit, in
 testa nucleum (Num. xvii, 8); præfigurans dulcissi-
 mum in carne Dei Filium: sub gratia pro testificanda
 et commendanda in posteros castimonia (185).

(182) *Baculus principis apostolici ordinis.* Hoc
 testimonium tot reliquis obi er addamus pro *primatu*
 S. Petri, ab homine et doctissimo, et pietate com-
 memorabili, et qui ante annos 550 floruit.

(183) *Per quadragenos dies sepultum.* His fuit S.
 Maternus, a B. Petro apostolo, cum SS. Eucario et
 Valerio, Trevirum missus. Is in ipso itinere, a *febre*
valida interceptus (inquit Harigerus abbas Lobien-
 sis) *humanis subito rebus est exemitus.* Vide in Materno,
 cap. 6. Ibidem adjungit socios ad S. Petrum regressos,
 et ab eo, ejus accepto *baculo*, die quadagesimo,
 ad defuncti Materni corpus, ubi, *cujus umbra sana-*
verat omne genus morborum, ejus baculus beatum
revocavit a morte Maternum.

(184) *Per totidem annos domus Dei dispensatorem*
fururum. Fuit enim B. Maternus annos xl episcopus.
 Harigerus (cap. 13) disertim: *Sicut quadraginta*
diebus prius jacuerat in sepulcro ita et toti lem annis
postea mansit in sacerdotali ministerio. In tota hac
 tam illustri historia mirari licet Baronii tam altum
 silentium. Non viderat ille, opinor, Harigerum,
 non Ægidium Anræ Vallis, non Latina et Gallica
 Leoniensium Chronica, quæ Chapeavillus legit et
 allegat, Harigero consonantia: sed in promptu erat
 Otto Frisingensis (Chron. lib. iii, c. 15) ejusdem

A Legitur bacillus cujusdam eremitæ fronduisse, et
 fructum protulisse ariditate deposita. Et revera ob
 id in passione aruit lignum viride, ut lignum aridum
 (Luc. xxiii, 31) per glorificati Spiritus virorum revi-
 rescere, ac transcurra naturæ suæ instituta repeterc,
 et jura peragere, et arefacta in morte somata vitæ
 restituere, ac omnium ægritudinum incommoda
 posset excludere.

CAPITULUM IV.

— *De cujuscunque texturæ, ac generis vestibus.*

Hoc idem, remota omni ambiguitate credendum,
 et ratum habendum, de cujuscunque texturæ ac ge-
 neris vestibus sacris, sanctorum aptatis artubus,
 divitum purpuras auro intextas, longe præcellenti-
 bus. Nimirum sub lege per vestem, quæ, translato
 in curru igneo prophetæ, currui, et aurigæ Israel, de-
 cidit, Jordanis cursus sui jura perdidit (IV Reg. ii,
 12), et duplicis Spiritus hæredem in citeriorem ri-
 pam per siccum transposuit. Nihil autem sub gratia
 unquam, nihil profecto usquam terrarum comper-
 tum ac repertum est, sanctitatis duntaxat excel-
 lentia, pretiosius et eminentius Dominicis vestibus;
 ex quorum *fimbriæ tactu, emmorrhæ restrictus est*
sanguinis fluxus (Matth. ix, 20); et *quotquot tange-*
bant (Matth. xiv, 36), redintegrata sospitate, aboli-
 tus et annihilatus interiit interitus; de quorum par-
 titione et sortitu, subtiliter distinguendo David psal-
 tes egregius vaticinatus est in psalmo cuius pro *sus-*
ceptione matutina vel pro cervo matutino, mysticus
 est titulus: *Diviserunt*, inquit, *sibi vestimenta mea,*
et super restem meam miserunt sortem (Psal. xxi, 19).
 C In quadripartitæ profecto typum Ecclesiæ, per qua-
 tuor mundi climata, æqualiter, et concorditer distri-
 butæ, quadripartita facta est distributio vestis Do-
 minicæ; et ad præsignandam partium unitatem, quæ
 continetur vinculo perfectionis, *charitatis gemmæ*;
 quæ supereminentiorem habens viam, *supereminet*
scientiæ (Ephes. iii, 19); (186) *sors*, qua signifi-
 catur Dei gratia, *missa est super tunicam inconsutilem.*

veritatis testis in omnibus, nisi quod pro xl diebus
 ponit xxxiii. Non omittam ascribere testimonium
 famæ publicæ, et videntis adhuc in media hæresi,
 traditionis. B. Rhenanus, vir eruditus, sed pravus
 opinionibus corruptus, dum de S. Materni morte et
 anastasi loquitur (Hist. rerum Germ.) *Neque inanem*
ejus rei famam puto, ait. Apud Hellum vicum tribus
milliaribus a Selestadio distantem (Est Selestadium
 nobile in Alsatia oppidum, ipsius Rhenani natale
 solum), *adhuc conditorium ostenditur, in quo jacuerit*
mortuus aliquandiu: sed mox vitæ restitutus, ut
adhuc Treviros, Agrippiensesque erudiret. Addit, et
 si de tempore dubitet, de re ipsa se satis certum esse.
 Hæc ante me ex Rhenano citavit Ægidius Bucherius
 noster in Disputat. Hist. cap. 2.

(185) *Legitur bacillus cujusdam eremitæ fron-*
duisse. Legitur hoc, tacito eremitæ nomine, apud
Ruffinum in Hist. SS. Patrum, lib. iii, § 24 in edi-
tione Rosweydi nostri.

(186) *Sors, qua significatur Dei gratia.* Doctrina
 est Augustini, in psal. xxx, qui eam rationem ad-
 dit, quod neque sors, neque gratia in electione hu-
 mana sint: sed in divina voluntate. Unde et *sortes*
justorum dicuntur esse in manibus Dei.

et desuper contextam per totum (Joan. xix, 24) mystice, a quo toto Ecclesia catholica Græco appellatur nomine. Et tunica inconsutilis, ne unquam dissatur, ad unum sorte divinæ gratiæ pervenit, quia *charitas Dei*, quæ per *Spiritum sanctum diffusa est in cordibus nostris* (Rom. v, 5), in unum omnes collegit. Sed, o quam impium, quam grande et immane piaculum, quod sanctissimam vestem, quam scindere reveriti sunt milites præsidis, assidue scindit impia hæresis; dissuit, et discit immanitas exitialis odii et schismatis. Nullum revera cor ad excogitandum, nulla sufficit lingua ad enarrandum, quantæ sanctitatis exuberantia prædita sit illa inconsutilis tunica, per quam præfiguratur individua unitas, et, quæ Deus est, charitas, et qua, carne velata se contextit inexcogitabilis, ineffabilis Majestas et Deitas; sub qua omnem aeris et temporum intemperiem sibi temperavit, declinavit illa sublimissima, illa thronis et dominationibus tremenda et adoranda sublimis. Nam, sicut de incorruptibili carne Dominica, in omnem sanctorum carnem incorruptionis, et sanctificationis transfusa est gratia, sic de vestitura ejus dispensatoria et mystica, in omnia sanctorum somatum, qualiacunque tegmina, inenarrabilis translata est virtutum affluentia. O quam pretiosa staminis et subteminis fila, quibus contexta est salutaris tunica, quæ ex carne calefacta est Dominica: quæ artus Dominicos calefecit relatione vicaria: sub cujus textura inconsutili et mystica, ea quæ intrinsecus latent, abscondit Dei *sapientia*, quæ *ab oculis omnium viventium est abscondita* (Job xxviii, 21).

Hæc tanti præconii tunica, in cuius typum Joseph usus est talari (Gen. xxxvii, 3), et polymita, quanta debeat amplecti et honorari fide ac reverentia, Judaicæ perfidiæ vigilantissima nos edocuit diligentia. Denique tam pretiosi thesauri custodia, per successiones legitimas devoluta, tandem jure hæreditario Simoni cuidam filio Jacob est credita. Illic cervicis durissimæ Judæus, (187) tempore Mauricii imperatoris, ingenua sibi duritia, per duas septimanas immania pro silentio perpassus supplicia, tandem prodidit eam in civitate Zaphat, haud procul ab Hierosolyma, reconditam esse in arca marmorea. Perpendat oro, quicumque se recognoscit vas esse fictile, ac fragile, quam ingentis pretii visa sit humanæ menti, pro qua propriæ non pepercit carni, pro qua omnium tormentorum genera maluit perpeti, quam

(187) *Tempore Mauricii imperatoris*. Nempe anno imperii ejus octavo, qui fuit Christi 593. Ita ex Sigoberto Baronius.

(188) *Prætermitto egregios adelfos*. Imitatur Terentium, qui hoc nomen Græcum retinuit. Indicat autem duos fratres Zehedæi filios, quorum Jacobi sudarium; Joannis tunica, quorum Triofridus hic meminit. Utramque historiam vite apud Ribadeneiram in utriusque Vita. Sed quia non omnibus omnes auctores ad manum sunt, paulo pluribus accipe de sudario, quod *vincti Philei solvit vincula*. Cum paulo ante extremam vitæ actum, in prædicandi officium Jacobus, et cum maxime, incumberet, in illum, cum

gentem suam tanto thesauro privari ac destitui. Sed, Jesu hone ac benigne, quod cor excogitet, quæ lingua explicet, quanta tunc de tanti inventionem thesauri, uranicæ patriæ civibus jubilatio, quanta oborta sit filiis Ecclesiæ exsultatio? Omnia a passione Dominicæ, transacta tempora, quasi infelicia, sua prædicabant nimium felicia, in quibus tantum thesaurum, tandiu absconditum, tandem revelare divina dignata est munificentia. Concurrebant viri summis honoribus, summis præditi virtutibus, Gregorius patriarcha Antiochenus, Thomas Hierosolymitanus, Joannes Constantinopolitanus, cum multis aliis egregiis præsulibus, et diversæ ætatis ac sexus et dignitatis hominibus, *super inenarrabili dono Dei* (II Cor. ix, 15), tripudiantibus: et ne temeritatis notarentur elogio; ne fidei obsequium non tam videretur devotio, quam præsumptio; ne, ut in *Bethsamitas* (I Reg. vi, 19), et *Ozam Leviten* (II Reg. vi, 7), divina desævirent ultio: triduo prius expiati et sanctificati jejuni, elevaverunt *arcam Domini in jubilo* (II Reg. vi, 15), nullo modo gravem naturali pondere marmoreo; sed divinitus levissimam, tanquam *ex lignis setim*, ut *arca testamenti, compacta* (Exod. xxv, 10) esset opere ac labore architectorio: et prosecuti quasi salutari sua tunica induto, et præeunti Christo Domino; posuerunt eam in opinatissima civitate Helia, in loco Dominicæ Anastasis, potentia et gloria celeberrimo; ubi omnibus et singulis horarum momentis, et atomis, præsentissima ad salutem omnium credentium divina adest dignatio et propitiatio. Hæc salutaris et inconsutilis tunica mystice nuditatem omnium cooperit, quos primæ transgressionis reatus stola immortalitatis nudavit, *tunicis pelliceis* (Gen. iii, 21), obruit. Si mihi esset animi evolvere, quæ, et quorum electorum Dei abditorum carnis carcere indumenta, stupendæ sanctitatis effulserint claritudine, prolixo et tædioso operam insumerem symmate. Idcirco (188) prætermitto egregios adelfos, symmystas Dei insignes, ore Verbi incarnati nominatos *Boanerges* (Marc. iii, 17); quorum alterius sudarium vincti Philei solvit vincula; alterius tunica duobus proscriptis, et haustu veneni extinctis vitæ ac salutis pristinæ contulit beneficia. Reticendum arbitror, quod Augustinus alisono disserit ore, exanimatorum quorumdam indumenta delata, (189) ad terque quaterque beati protomartyris Stephani memoriam, magiæ fulminibus parant obruere. Itaque Philetum, ut discipulum, Heriogenes mittit, jubetque et disputatione victum, multitudini despicabilem reddere, et Tartareis spiritibus tradere cruciandum. At longe aliter cessit. Nam Philetum, qui infeliciter vincere appetebat, feliciter victus, Jacobi tum divinis rationibus, tum stupendæ coram patris miraculis, ultro manus dedit, sacrisque pedibus advolutus, sibi ignoscere postulavit. Ea re in rabiem actus Heriogenes, maleficis artibus, Philetum ita constringit, ut prorsus se loco movere nequiret. At apostolus, minime terribus, misso duntaxat sudariolo, mox diabolicum solvit vinculum.

(189) *Ad B. protomartyris Stephani memoriam. Memoriam pro sepulcro aut conditorio poni omnibus*

tantæ salvationis accepisse gratia, ut relata, et super exanimatos artus posita extinctis, ac si ipsis essent propria, amissam redintegraverint vitam, et sospitatem integram. Prætereo (190) Pauli primi eremitæ tunicam, quam in sportarum modum de palmarum foliis ipse contexit; qua diebus solemnibus Paschæ ac Pentecostes, Antonius virtutum ejus hæres, pro pretiosissimo et celeberrimo ornatu se induit, cujus divinæ Scripturæ interpretum corona Hieronymus sic meminit: *Si Dominus mihi adoptionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli cum ejus meritis, quam regum purpuras cum regni suis.* Non dico, imo taceo; quam præclaris, quam pretiosis egregii pontifices (191) Serapion et Athanasius gloriati sint se ditatos muneribus, cum alteri melotem et pallium tritum cui superjacuit, alteri alterum melotem de fornace ferrea migrans, in memoriam sui idem distribuit Antonius, specialis et principalis curia sancti Spiritus. Prætermisso autem egregiæ virginis et martyris (192) Agathæ galummate (*καλυμμα velum*), quod quoties,

. . . *Horrificis juxta tonat Ætna ruinis*

Attollitque globos flammarum, et sidera lambit,

Interdum scopulos avulsaque viscera montis,
expansum et oppositum

Erigit eructans fundoque exæstuat imo,

In tanto turbine ab incendii et tremoris discrimine liberat (193) populum Trinaciæ. Ad profectum et gloriam regum et imperatorum, libet compendio perstringere, quid et quantum (194), Gunderamni potentissimi regis meritum ipso ignorante, apud divinam majestatem obtinuerit gratiæ et gloriæ. Cum cujusdam mulierculæ filius quartano typo in tantum vexaretur, ut de ejus vita desperaretur; mater orbitatis metu anxia, sed præfatæ evangelicæ æmmorrhœæ fide prædita, gloriosissimi regis ad ecclesiam procedentis prosecuta est vestigia, et inter confertis imas stipatorum catervas, clanculum tergo ejus acclinis, pio et fideli furto regalis indumenti abruptit sumbriam; et voti compos reversa domum, medicinale filum in aquam posuit, filioque præmortuo potandum obtulit, et anhelantem febrem salutaris liquor exstinxit, ac expulit. Quis vero excogitet, quis digne explicet, quam sit mirabile, et memorabile, quod tempore lucidissimi Theologi Gregorii contigit ad laudem et gloriam divinæ magnificentiæ? (195) In sancta Romana Ecclesia antiquitus mos constat, qui sacros auctores vel a limine salutarunt. De indumentis eo delatis, et ad exanimatos relatis, eosdemque redaminantibus, vide apud S. Augustin. lib. xxii De civit., cap. 8.

(190) *Pauli primi eremitæ tunicam.* Hæc distincte S. Hieronymus in Vita hujus Pauli.

(191) *Serapion et Athanasius.* Horum Antonii munerum honorifice meminit ipse Athanasius in illius, quam scripsit, historia.

(192) *Agathæ galummate.* Tego, velo. Græcis est *καλύπτω* unde *καλυμμα, velum.* At vel Thiofridus cognatam litteram pro germana sumpsit, vel scriptoris lapsu irrepsit. Non est tantum piaculum, ut mutandum fuerit. Malui indicare.

(193) *Populum Trinaciæ.* A tribus promontoriis

inolevit et in indissolubilem consuetudinem devenit, ut pro reliquiis sanctorum, (196) consecrati brandei rogantibus fidelibus transmitterentur, et condigno honore reconditi honorarentur. Cumque hoc more quibusdam Occidentalium legatis, ter quaterque beatus Gregorius, in singulis pixidibus sub nominibus peitorum martyrum brandeum includens, et apostolico sigillo præmiens tradidisset, et abeundi licentiam dedisset; illi post emensa aliquot itineris spatia, obscura usi diligentia, pro certo scire cupientes, quæ ac qualia sanctorum transferrent pignora; pontificale sigillum ausu temerario removerunt; et pro reliquiis, traditas brandei particulas invenientes quasi delusos se esse indoluerunt. Nec mora, nimia cum indignatione animi, in urbem reversi, cum in lacrymas, tum in convicia tanti pontificis proruperunt, et cum gravi exprobratione per apostolicæ sedis archidiaconum, domino apostolico, missarum solemnia celebranti, mandaverunt, Dominos suos pretiosissimis et pulcherrimis abundare palliis, ac Romanorum vilissimis non egere brandeis. Lucidissimus vero Theologus brandeum recipiens, super altare posuit; se in orationem cum omnibus astantibus dedit; exauditus surrexit; incremulo legatos propius stare jussit; cultello pannum pupugit; et mirum dictu, per singulas punctiones ubertim sanguis effluxit, et ingenti stupore universorum astantium mentes concussit. Attoniti autem omnes, cum apostolico prostrati in terram, tandiu intentissimæ orationis immolaverunt hostiam; donec cunctæ brandei pertusuræ, per divinæ majestatis redintegrarentur potentiam. In *fimbriis profecto aureis* (Psal. XLIV, 14), sancti Dei in *Ecclesia non habente maculam neque rugam* (Ephes. v, 27); processerunt in sancta sanctorum cum *tintinnabulis* (Eccli. XLV, 10), *circum amicti varietatibus* (Psal. XLIV, 14), diversarum videlicet virtutum vocalibus redimiculis. Ideoque, quidquid eorum vestium est, cujuscunque staminis et subteminis, jure ex insite sibi divinæ virtutis calore, pro excellentibus meritis, exsudat salutem, et sospitatem animæ et corporis; et in siccitatis, et inundationis intemperie, elevatum ex suis sacrariis, et exportatum cum summæ fidei ac devotionis litanis, ipsis imperat motibus aeris, et nunc sudam serenitatem, nunc pluviam, congruentem supplicibus impertit Christicolis; et evidentissimis declaratur indicibus, quam in

sic dicitur Sicilia, Pachyno, Lilybæo, Peloro.

(194) *Gunderamni.* Sanctus hic Galliæ rex dicitur et *Guntheramnus*, et *Guntramnus*. Historiam hanc, et plura de eodem vide apud Gregor. Turon. Hist. Franc. lib. ix, cap. 21.

(195) *In sancta Romana Ecclesia antiquitus mos inolevit.* De hoc more, ut vestes, quæ SS. reliquias attigissent, pro reliquiis haberentur, præter hoc nobile exemplum tam illustri miraculo a Deo approbatum; vide Baron. anno 519 et 560.

(196) *Consecrati Brandei.* Quid esset *Brandeus*, dixi supra, lib. 1, cap. 7. Porro, quæ hic Thiofridus narrat de S. Gregorio Magno, invenies in ejus Vita, a Joan. Diacono scripta, lib. II, cap. 42.

sanctis suis Deus sit dapilis, misericors, præstabilis, et mirabilis. Nec mirum est, sanctorum intima, et extima tanta glorificari virtutum magnificentia, cum de eis incarnata Patris protestetur Sapientia : *Omnia mea tua sunt, et tua mea* (Joan. xvii, 10); nec secundum aquilæ altius volantis Augustini sententiam, fas sit, ut sancti cujusquam sint, nisi ejus a quo creati, et sanctificati sunt; ac per hoc, et omnia, quæ ipsorum sunt necesse sit, ut ejus sint cujus et ipsi sint.

CAPITULUM V.

De liquoribus aquæ, et vini, et olei, et tumba Nicolai.

Ne vero fastidium goneret incultior et prolixior oratio, silentii clausula suppresso, quam stupenda et jucunda miracula, per diversos, aquæ vini et olei liquores illorum consecratos benedictione, divina operata sit dignatio. Sed ne locum calumniandi dem æmulo impropertanti, ea quæ profero, me nullo authentico posse probare testimonio; de aquæ elemento liquido, unum tam evidens testimonium in medium affero, ut de omnibus aliis omnibus removeatur dubitatio; cum constet liquido, quid in seriis rebus singulorum valeat meriti ostensio, cum etiam in nugis hujus liquoris tantum profuerit sanctificatio. In Gazensis emporii oppido, cum quidam (197) ad Circenses ludos equos nutriret, ac suspectum sibi maleficum quemdam timeret, ne dæmoniis quibusdam imprecationibus eos impediret; ac sancti Spiritus archisterio Hilarione nimium reluctante, utpote cui ineptum visum est in hujuscemodi nugis orationem perdere; (198) scyphum fictilem, in quo bibere consuevit impletum aqua accepit et stabulum, equos, et aurigas suos, carcerumque repagula in fide nihil hæsitans (Jac. i, 6) aspersit. Nec mora, statuta die dato signo, hi avolant, adversarii ejus præpediuntur: sub horum curru rotæ fervent, illi prætervolantium terga vix vident; isti cum ingenti omnium favore, gloriosa victoria potiuntur, illi segnes et inglorii abiciuntur. Aqua quippe, melle meritorum sancti viri condita, totius fascini, et magicæ artis virus exinanivit, et ab ubertate domus Dei, de torrente voluptatis (Psal. xxxv, 9) internæ emanans, et lapides excavans (Job. xiv, 19) in gloriam Dei (199) lapidea ethnicorum corda emollivit. Et quid mirum, si divina clementia per elementum, super quod Spiritus (Gen. i, 2) sanctus ante mundi ornatum, numen suum expandit in futuri baptisma-

(197) *Ad circenses ludos.* Lepidam hanc historiam mutatus est noster abbas ex S. Hieronymo, qui B. Hilarionis Vitam conscripsit.

(198) *Scyphum fictilem.* Sic reposui ex ipso S. Hieronymo, etsi utrumque exemplar inepte suggererat fertilem.

(199) *Lapidea ethnicorum corda emollivit.* Multi enim eo conspecto miraculo, ad Christianum nomen accesserunt, damnata deorum suorum imbecillitate.

(200) *Sub nostri quoque temporis sæcæ.* Sæpius indicat noster Thiofridus, sanctos suo tempore viros vixisse, atque etiam quosdam, quos familiariter noverit. Vide Vitam. De quibus autem hic proprie lo-

quatur, me latet.
 (201) *Aquam Geon turbidam.* Quod Jeremias (ii, 18), dixit aquam Schichor, noster interpretes vertit, turbidam; Vatablus et Pagninus, Nili; Septuaginta senes, γῆρῶν. Notum est, veteres Patres, sæpe, omisso textu Hebræo, adhærere Græcis. Thiofridus noster idem aliquoties fecit. Hoc tamen loro, et Latinam versionem integre representavit, et ex Græca, explicationis causa, addidit Geon. Ceterum nihil pugnat, et Hebræum schichor esse fluvium Nilum, quem Græci Geon vocent, et ejus aquam esse turbidam, quod maxime Latinus censuit exprimendum.

naturaliter est prædita, ut conjici datur ratione A de purissimi cordis sui firmamento, *manna minutum, et quasi pilo tunsum* (Exod. xvi, 4), doctrinam profecto evangelicam, ab omni erroris segregatam immunditia, per internam Dei sapientiam. In Apocalypsi sua *vincenti spondet manna absconditum* (Apoc. ii, 17). Ideo in evidentissimum victoriæ ejus et candidæ ac perpetuæ castitatis testimonium corpus ejus virgineum manna est coopertum et reconditum. Quod autem cor ad excogitandum esse poterit idoneum, quantum erga electorum etiam minima, et abjectissima, divinæ dignationis et gratiæ sit impendium? Natura cui illud præscriptum est elogium, *Pulvis es et in pulverem reverteris* (Gen. iii, 19), non modo in cælum ascendit, sed in ipsa quoque suæ corruptionis resolutione, non tam putredinis tabo sordescit, quam divina glorificatione splendescit. Nimirum non mirabilius est æstimandum; quod

Nam cum quidam egregius successorum antistitis egregii, civili expulsus esset discordia, tandiu (202) cessavit profluere olei exuberantia, donec præsul ejectus cum injuria, Ecclesiæ suæ, cum ingenti restitueretur honore ac gloria. Si enim per naturam profluere, fluxus sui cursum non amitteret. Sed quia eximie sanctitatis Nicolaus ut *palma floruit* (Psal. xci, 13), et *sicut oliva fructifera fructificavit in domo Domini* (Psal. lxi, 10) : inaudito a sæculis miraculo, inaudita munificentia, et benevolentia, Domini Dei, qui creavit omnia ex nihilo, ex gleba tantarum virtutum viri, in cujus legitur præconium; *Erat enim valde compatiens, et pia super afflictos gestans viscera pietatis et misericordiæ*; stillat oleum, non in naturæ rei materialis præjudicium, sed in evidentissimum largifluxæ ac supereminens in sanctos suos divinæ clementiæ indicium

CAPITULUM VI.

(203) *De Symmystæ Joannis polyandro.*

Sed licet per tropum (204) ysterologiam præpostero sit mihi utendum ordine, inausoleum tamen Joannis apostoli et evangelistæ, in reverberata mentis acie, in ipsos æterni Solis radios evolantis aquilæ, non præsumo prætermittere. Prærogativæ virginalis ejus castimoniæ congruit, quod ex ejus tumba pro vermibus, manna scaturiens profluit. Panem angelorum, *Verbum in principio, Deum apud Deum* (Joan. i, 1), enucleatus omnibus Dei Symmystis, orbi terrarum comedendum apposuit : de circo contra conditionis humanæ naturam, in dijngio psyches et somatis honorari meruit. Solus mortalium, egesta et ejecta extra basilicæ valvas, humo (205), vivus poliandrum introivit, et inde concionatus ad suos oblata orationis victima tanquam suavissime repausans in Domino obdormivit. Manna Mariam virginem perpetuam, subtilem, suavissimam, de qua prodit vermis, qui psallit in psalmo, *Ego sum vermis et non homo* (Psal. xxi, 7), (206) Mariam, inquam, conspersam oleo similam, in Dominicæ passionis hora, sibi ab ipso *Pane cælesti, habente omne delectamentum, et omnem saporem suavitatis* (Sap. xvi, 10), commendatam, *in suam virgo suscipit* (Joan. xix, 27), custodia : pluit, quasi de cælo, D

(202) *Cessavit profluere.* Tradit hoc Joannes Diaconus in Vita S. Nicolai, quam ex patriarcha Methodio collectam, luci dedit. Recte hinc concluditur, divinitus hoc oleum fluxisse, nullo naturæ adminiculo. Itaque ex Breviario Ecclesiæ Toletanæ, de B. Nicolao merito canamus :

Cujus tumba fert oleum,
Matres olivæ nesciunt :
Quod natura non protulit,
Marmor sudando parturit.

(203) Epigraphe hujus capituli est : *De Symmystæ Joannis polyandro.* Symmystam vocat apostolum, quod plures essent ejusdem collegii mystæ. Porro *polyandrum* (seu potius *polyandrium*) vocat per catachresin, S. Joannis sepulcrum. Nam *polyandrium*, et eruditorum usus habet; et vocis ipsius

origo indicat, locum esse, multis sepulcris refertum, cujusmodi est *cæmeterium*.

(204) *Per tropum ysterologiam.* Hoc vult, se posterius dicere, quod prius dictum oportuit. Hoc enim *Hysterologia* est. Sed cur id dicit? ideo opinor, quia, cum de pluribus aliis egerit, quæ non ita prope sanctorum corpora attingunt, jam de sepulcro agit, quod illis est intimum, aut potius cui corpora olane intima sunt.

(205) *Vivus polyandrum introivit.* De paradoxa morte dilecti hujus discipuli vide Baron. anno Domini 101.

(206) *Mariam conspersam oleo similam.* Ejusmodi conspersio significat abundantiam misericordiæ, auctore B. Gregorio Magno (*Hom. 12, in Ezech.*) quem noster Thiofridus lubens auctorem sequitur.

et ex vicinis præstita, usque ad summum infunderentur doliola, et avidissimi creditoris demergeretur avaritia (IV Reg. iv, 5). Silere melius puto, quam parum dicere, qui electi Dei, Dominici altaris aromatum flaxæ, ex itineris sui vasculis contextis vimine, et capacitatis modicæ (207) maximam satiaverint multitudinem, et principes adversus reipublicæ hostes profectos, tandiu exhilaraverint parvo sed inexthausto ac jugi abundantia, exuberante Lyxi latice, donec potiti essent palma victoriæ. Quid eloquar de lectulis, summæ sanctitatis gloria præditis, qui, per quot phoenix vivit sæcula omni carent caris; quorum quælibet stramina, et astæte, ab æerbissimo dentium dolore, et lactifera februm liberant amaritudine? Atque de aliis omnibus eorum utensilibus, dum compendiosæ brevitati studeo, quid caraxare possum de singulis specialius? Cum una eademque divinæ virtutis operatio, æque per omnia dispensetur in omnibus? Mundum inimicissimum et crudelissimum pertulerunt, eumque non repu-

(207) Maximam satiaverint multitudinem. Sufficiant duo exempla Domini, Mar. vi, 41, et Joan. vi, 41, et Mar. viii, 6, et unum servi, Elisei, inquam, IV

agnando, sed moriendo vicerunt. In camino tribulationis excocti sunt ad purum, mira patientia, et ideo in tantis miraculis, tanta eos et omnia ad eorum usum attinentia, tanta ista prosequitur potentia. Ad nullius tamen mortalium, ut Augustinus in xxii libro De civitate Dei protestatur, potest pervenire notitiam, utrum Deus ipse per seipsum, an per ministros suos tanta operetur mirabilia, sive eadem ipsa, quæ explicat per ministeria, quædam faciat etiam per sanctorum spiritus, in majestatis suæ jubilantes præsentia; sicut per homines extra homines adhuc in carnis ærumnosa constrictos custodia, sive per angelos, quibus invisibiliter, incorporaliter, immutabiliter, imperat, peragat omnia talia, ut quæ per sanctos fieri dicuntur, eis orantibus tantum, et impetrantibus, non etiam operantibus fiant, ratione soli sempiternæ divinitati cognita. Sed quibuscumque modis incomprehensibilibus efficiantur, Dei gloriam et electorum ejus merita attestantur

Reg. iv, 43. Alia reperies in Vitis PP. aliisque sacris historiis.

Explicit liber tertius.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI QUARTI.

- I. De ligno prævaricationis.
- II. De ligno reparationis.
- III. De clavis Dominicis, et lancea militis.
- IV. Quod ex salutaris crucis patibulo, in omne sanctorum supplicium transfusa sit sanctificatio.
- V. Quod nihil in mundo pretiosum comparetur crucibus Petri et Andreæ, ac Pauli catenæ.
- VI. De lapidibus protomartyris Stephani et craticula Laurentii.
- VII. Qua illectus cupidine scriptor libelli hujus difficillimæ materiei præsumpserit ingenioli sui manura inserere.

Expliciunt capitula libri quarti.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

CAPITULUM PRIMUM.

De ligno prævaricationis.

Nunc necessitate compellor, quasi inter saxa et scopulos, imminente naufragio, dictatus mei navim flectere, et ne subito impingat, attendere. Ex difficilibus enim transeo ad difficillima; ex his profecto quæ hominum utilitati, et recreationi sunt aptissima, et dulcia; ad ea, quæ imbecillitati humanæ sunt omnino contraria, et amarissima: ad diversa tormentorum genera. Sed sancti Spiritus aspiret aura, et vela intendat, et me inter spirituales epibat, utinam vel ultimum, in tranquilliportus sinum transponat. In protoparentis igitur nostri irremediabili prævaricatione, scriptæ sunt ungue adamantino (Jer. xvii, 1), contra nos amaritudines (Job xiii, 26), mortis chiro-

(208) Excogitatæ sunt cruces, scopæ. De his aliisque pœnarum instrumentis, elegans tractatio et cru-

C graphum, jura et leges; et repleta et inebriata est absynthio omnis posthuma proles. Et quia prævaricationis lignum, pulchrum, et delectabile risu (Gen. iii, 6), et gustu suave per guttur protoplasti demissum, ad viscera totius posteritatis transivit, ut acutissimus gladius, et insanabile infixit vulnus; in summis amaritudinibus noster, pro dolore! moratur oculus (Job xvii, 2). Lignum prævaricationis primaria, ipsaque efficiens causa est, cum æternæ damnationis, tum omnis supplicii et doloris; et exordium et fomes totius mœroris et tribulationis. Unde hominis prima oborta est perditio; inde innumerabiles pœnarum, species, humanæ crudelitatis commenta est adiuvio. (208) Excogitatæ sunt inde cruces, scopæ cutim exarantes, nodosi fustes, cippi dita exstat Antonii Gallonü, congregationis Oratorii presbyteri.

et clavæ exanimantes. Et quia lignum exedunt termites, et consumit caries, in omnium tormentorum species procusa est ferri metallorum durissimi materies; et proceditur dies ac noctes, ut pœnarum formæ sint durabiles, ut crudelitas absumat ossa et carnes, ut nulla mollities, nulla obsistere possit durities. In noxialis enim ligni pomo, præsumpta et appetita dulcedine, ac per viscera protoparentis, in omnem posteritatem transfusa amaritudine, *amaricatus est venter* (Apoc. x, 10), omnium, et nescio quo dæmoniaco commento, exinde fastiditur gaudium, diligitur plusquam patria, triste exilium, et pro vitæ deliciis, propinatur et exhauritur mortis poculum. Delectationi est amaritudo, in fastidio est dulcedo. Inter tormenta homo vas fictile, et fragillimum, risu exultat; et obstupenda mirandaque lætitia tortorum crudelitati insultat. Bellum ardentius quam pax appetitur; si extraneus cecidit, domi hostis quæritur. Dulce crudelitati est, effusa videre viscera et sanguine decolorari, et ad inundationem propelli flumina. Suave est, audire stridorem dentium et gemitum in morte procumbentium. Et *homo homini servans iram* (Eccli. xxviii, 3), non se circumdatum infirmitate (Hebr. v, 2), non se attendit esse vas testaceum; sed etiam si ipse comprehensus effugeret crudeles, manus torquentium, multo crudelius e vestigio excogitat supplicium. Quasi escis delicatis et exquisitissimis dapibus; sic diris et asperrimis incubat et delectatur pœnarum novis inventionibus. Summa pascitur et exhilarescit amaritudine, qui conditus est ad inexcogitabilis et ineffabilis suavitatis dulcedinem; ut nullam omnino sentiret, vel sciret doloris, et mœstitiæ amaritudinem; ut nihil aliud cogitaret, nihil videret, nihil audiret, nisi sempiternæ lætitiæ jubilum et beatitudinem. Tantæ calamitatis et miseræ immanissimo pondere, captivæ totius humanæ propaginis cervicem prægravavit lignum concupiscentiæ, et concupiscenda non cupere, et non concupiscenda concupiscere; ac malum pro bono, pro dulci amarum consuefecit appetere.

CAPITULUM H.

De ligno reparationis.

Sed, sicut dispensatorie incommutabili impermutabilis divinæ dispositum est decreto Providentiæ, ut non per aliam quamlibet creaturam, visibilem aut in-

A visibilem, primæ ruinæ repararetur damnnum irreparabile; et homo; *Leviathan homo captus* (Job xl, 20), non absolveretur, nisi per similem forma, non peccato, hominem; sic divina quoque præordinatum est dispensatione, ut omnes ligni transgressionis amaritudines salutaris ligni dulcedo eliminaret; ac vitiatum in radice termitem, (209) sanctificatus pondere suo termes expiaret, ac sanctificaret. Nimirum quod primæ transgressionis reatus, summum et turpissimum mortis dedit esse supplicium, unde illud universale legis prodiit elogium, *Maledictus omnis qui pendet in ligno* (Deut. xxi, 23; Gal. iii, 13); hoc idem reparatrix gratia humanæ restorationis proposuit mysterium; ut unde homo primum infandos meruit cruciatus, inde primum mirifice sit reparatus, et ab æternis cruciatibus liberatus et unde sub legis censura, horrendæ maledictionis pronulgata est generalis sententia, inde in initio gratiæ, per eum qui *pro nobis factus est maledictum* (Gal. iii, 13), totius benedictionis emanaret ac exuberaret copia. Indignissimum, et miserimum olim mortis supplicium, per *mutationem dexteræ Excelsi* (Psal. lxxvi, 41), nunc est summa salus summa suavitas, et summum vitæ remedium. Nam, quia in eo dulcissima vitæ pependit dulcedo, non modo ad tactum minutissimæ astutæ ejus, sed etiam ad invocationem nominis ejus, et signum figuræ ejus, digitis fidei expressum, solvitur et excluditur congesta ex antiqui serpentis versutia, in genus humanum amarissima maledictio; et in omnem creaturam transfunditur dulcissima benedictio et consecratio. Quod in prævaricatione primi Adæ intulit mortem; in confessione veræ fidei secundi Adæ damnat, excludit, et mortificat mortem (210). Quid enim sine ejus mysterio baptismatis mystica ablutio? Quid summa chrismatis consecratio? Quid sanctificati olei prodest unctio? Si *ligni* vivifici mysterium ad spiritualement *petram* non accesserit; *aqua* æternæ refectionis et satietatis non *profuit* (Num. xx, 41); et egressis de Ægypto, et ad Rubri maris gurgites venientibus, et Pharaonem cum suo exercitu pereuntem videntibus et cum Maria præcinnente, (211) in tympanis corporum resonantibus carmina triumphantium, fons in Marath, abundans quidem aqua (Exod. xiv, 15), sed dulcedine nulla, amaritudinis suæ naturam non

(209) *Sanctificatus pondere suo Termes*. Crux est ille termes. Cujus pondus, quod aliud est nisi quo crux onusta fuit? Nemo Christianus ignorat, eum esse Christum. Nobilis Ecclesiæ hymnus:

Dulce pondus sustinet.

(210) *Quid enim sine ejus mysterio baptismatis mystica ablutio*. De cruce loquitur, de qua, eadem mente illustrissimus martyr Cypri. (De baptismo Christi) *crucis virtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neque aliqua consecratio mereatur effectum*.

(211) *In tympanis corporum*. Origeni (hom. 6 super Exod.) *tympanum* expelle mortuorum animalium, *carnis mortificationem* significat. Et Catholicis notum est, inter alia crucis, sive mortificationis genera (hic mente hoc loco Theofridus crucem nominat)

illud quoque esse, quo flagellis corpus atteritur, ac tympani instar, pulsatur. Talis tympanista S. Paulus, qui *castigat*, sive *ὀπωπάζει*, *liridam reddit corpus suum* (I Cor. ix, 27). Hoc vult: nisi mortificemur cum Christo, fore ut non vivamus cum illo, neque ejus dulcedine fruamur. Maxime cum ex ipso Christo (quem cum Apostolo, *spiritualement Petram* vocat), aqua æternæ refectionis profluere non poterit, nisi crucis mysterium accederet. Catholica omnino doctrina est, etsi cupiamus mira videri queat. Poterat utique Deus, etiam sine Filii sui passione, nos relicere. Sed sic decreverat, ut non nisi per passionem floret. Itaque ex divino decreto aliter fieri non poterat. Ut totam hanc elegantissimam allegoriam intelligas, omnino non pigeat attendere legere Exodi loca quæ in parenthesisibus includuntur.

amittit, neque ullum reficit, si dux populi Dei Sacerdos confessionem crucis et passionis Dominicæ sacramenta non immiserit. Vivificum ergo salutaris crucis lignum, primæ prævaricationis expiavit et exinanivit lignum: Et quia in eo Patris Victimæ salutaria de amarissimo bibit torrente (Psal. cix, 7), humanæ mortalitatis, *conscriptam adversus nos æternæ damnationis, et perditionis amaritudinem* (Job xiii, 26), in sempiternæ salvationis vertit dulcedinem. Nisi salvificæ crucis intercessisset mysterium; totius humani generis universitas tartareum nullo modo evasisset supplicium. Ad supplicium prædestinati atque nati, longe præstantiori reparatrici gratiæ prædestinatione, a supplicio per supplicium sumus liberati. Per supplicium indebitum, supplicium evasimus debitum; et, quod ad perpetuum meruimus exitium, in perpetuæ vitæ translatum est inexcogitabile remedium. In cruce mors Filii Dei, facta est merx mortium omnium in terra filiorum Dei; in cruce grande factum est commercium, dum *mediatoris Dei et hominum* (I Tim. ii, 5), *latus lancea militis percussus* (Joan. xix, 34). Solvit redemptionis humanæ sacculum, et emanavit inde totius mundi pretium (212). *Ibi enim, licet abscondita sit fortitudo ejus ibi tamen ante faciem ejus iuit* (Habac. iii, 4) *et in victoriam absorpta est mors* (I Cor. xv, 54). Ibi empti sunt omnes fideles, empti sunt omnes martyres nomine, et prodigo sanguine suo, Dominici sanguinis, pretii communis totius humani generis, egregii et invictissimi testes; et debellatæ ac expugnatae et contritæ sunt aeris acies. Hoc lignum vitæ, in typico clymate, per *arcam Noe, trecentos cubitos habentem in longitudine* (Gen. vi, 15); qui numerus (213) signatur thau caractere) hoc mystice præfiguratum est in cancellatis manibus *Jacob patriarchæ, dextera videlicet super caput Ephraim filii junioris; sinistra in Manasse* (Gen. xlviii, 14) seniore translata in crucis similitudinem. Cujus sacramento, *major populus, qui oblitus est Domini Creatoris sui* (Deut. xxxii, 18), *servit minori* (Gen. xxv, 25); qui *in misericordia uberi* (Psal. xci, 11), secundatus est per mundi latitudinem. Hoc in *Marath, in dulcedinem spiritualem, versa legis amaritudine* (Exod. xv, 25)

(212) *Ibi, licet abscondita sit fortitudo ejus.* Nam in cruce, infirmitas carnis potius apparuit, quam fortitudo Divinitatis.

(213) *Signatur thau caractere.* De hoc eodem caractere et mystico numero supra egit, ubi de militibus Gedeonicis. Vide lib. ii, cap. 7.

(214) *Interpretatur imaguncula.* Ita S. Hieronymus, epist. ad Fabiolam, *de quadraginta duabus mansionibus.* Reddit quoque ejus significationis rationem illis verbis: *Unde et imaguncula, veræ expressæque imaginis Filii Dei passionem ejus intuens, conservatur.* Et clare ipse Christus per serpentem designatus, id de serpente docet (Joan. iii, 14). Sed quod Salmonam mansionem xxxi Thiofridus dicit, nisi error est exscriptoris in numero, lapsus memorie est ipsius auctoris. Est enim mansio xxxv quædã si Hieronymus non scripsisset, nobis promissa fuit numerare.

(215) *In corpore Christi dedicata.* Verba S. An-

Hoc in Raphidim, per *extensionem manuum legislatoris Moysi contra Amalec* (Exod. xvii, 11). Hoc in torrente botri, præsignatum est *per vectem, quo duo viri duorum populorum typi, uvam detulerunt cum palmite* (Num. xiii, 24) in typum divinitatis et humanitatis Dominicæ. Hoc in Salmona (Num. xxxiii, 41), mansione filiorum Israel, xxxi, quæ (214) interpretatur *imaguncula*, prærogatum est per lignum, in quo dux populi Dei, in mortis Dominicæ mysterium *exaltavit serpentem æneum*, et absorpti, ac sanati sunt læthales morsus *ignitorum serpentium* (Num. xxi, 9). Hoc item in *duobus lignis Sarcotana viduæ* (III Reg. xvii, 12), figuræ matris Ecclesiæ: hoc præmonstratum est per lignum, quo *ferum*, quod elapsum de manubrio, *cecidit filio prophætæ* (IV Reg. vi, 6). Propheta Eliseus, duplici hæres spiritus Eliæ, elevavit de gurgite. In tam salutaris ligni, et pastoralis officii, et condensationis typum, idem vates *os ori, manus imposuit manibus examinati filii Sunamitis viduæ* (IV Reg. iv, 34); ac eum restituit vitæ et sanitati pristinae. In tam salutaris ligni præconium, Spiritus sanctus per Ezechielem, qui interpretatur *fortitudo Dei*, longe ante incarnationis mysterium, tale contextio vaticinium: *Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem, et signa thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus quæ sunt in medio ejus* (Ezech. ix, 4). Et, o quam beatus est, qui bonæ operationis, et latissimæ charitatis perfectionem, in salvificæ crucis latitudine; perseverantiam usque in finem in longitudine; superinum finem, quo cuncta opera bene ac perseveranter peracta referuntur, in altitudine; bona omnia de profundo divinæ gratiæ, quæ comprehendere ac dijudicare non potest, procedentia, pensat, et imitatur in profunditatis margine. Sed, ut de ipsa vivifica taceam cruce, quæ (215) in corpore Christi dedicata, et ex membris ejus tanquam margaritis est ornata; quæ (216) secundum Augustinum fuit tribunal, in quo, constituto Judice, in medio in similitudinem venturi iudicii alter lætro, qui credidit liberatus; alter qui insultavit, est damnatus: et qui iudicabatur, jam iudicium minabatur. Ut de ipso, inquam, vitali taceam ligno, in cuius præconium, (217) Sibyllæ, non Therophilæ

Dreæ apostoli, ad crucem anhelantis, ut scripserunt presbyteri et diaconi Achaicæ.

(216) *Secundum Augustinum fuit tribunal.* Scripsit hoc Augustinus tract. xxxi in Joan. *Ipsa crux, inquit, si attendas, tribunal fuit.*

(217) *Sibyllæ.* De sibyllis multi auctores multa, et varii varia. Ex antiquis Varro, ex quo plures alii hausere. Vide Clementem Alexand. libro i Strom. Lactantium, lib. i divin. Inst., cap. 6, et De ira Dei, cap. 22; Sanct. Augustin. libr. xviii Civit., cap. 25; Suidam, in Lexico, et alios. E recentioribus vero diligentius hoc argumentum tractasse videntur Onuphrius proprio libello, et Ludovic. Vives in locum Augustini citatum. Omitto multa quæ nihil ad rem. De numero, plurimum opinio est decem fuisse. Thiofridus suo loquenti modo satis aperte insinuat se Martianum Capellam sequi auctorem, qui duas tantum ponit, atque eas, quas noster hic nominat; nisi quod librarii errore factum

Trojanzæ Marmensi, sed Erythriæ Symmachinæ Hip-
 potensis filiz, quæ interpretatur quasi syosbulæ, id
 est consilium Dei, vel Dei sententia, veridicum
 promulgatum est vaticinium. (218) *O ter beatum
 lignum, in quo Deus extensus est*; ad figuram ejus
 vel in qualibet materia depictam, sculptam, infu-
 sam, incusam, vel in fronte et pectore digitis ex-
 pressam; omnes potestates aeriz, et in cœlestibus
 spiritualia nequitiz extabescunt, et instar fumi
 evanescent. In aere contra se duobus digitis in-
 gestum, aerii principes magis perhorrescunt crucis
 signaculum, quam inextingubile ex flammivoma
 inferni fornace ebulliens incendium. Et licet hoc
 noctu et interdiu ipsa sit experientia notissimum,
 ad honorificentius tamen glorificandum mirificæ
 crucis labarum, singulare, ex supplicio translatum
 humanæ salutis pretium et remedium, et tutissimum
 contra sæva inimicorum jacula obstaculum: colle-
 ctis quasi odoriferis floribus, de paradiso sacræ
 Scripturæ testimoniis, fastidientis lectoris recreemus
 animum. Ac primum exordiamur facili compendio,
 quanta virtutum efficacia, tanti signi in qualibet
 materia prædita sit figuratio. Cum Constantinus
 monarchus, post Philippum primum, omnium Ro-
 manorum Imperatorum, ad hoc tantum divina præ-
 destinatione, sacri baptismatis unda regeneratum,
 ut sub Christiano imperatore, mundus (219) mille-
 simum a conditione, appellatione, et rerum gloria,
 et dignitate, excelsæ et admirabilis Romæ, quasi
 natalem celebraret annum. Constantinus, inquam,
 in Christiana religione secundus, in Catalogo Augu-
 storum, ab Augusto XXXIV (220) primo ducentis-
 simæ primæ olympiadis, secundum tripartitam Hi-
 storiam, anno, ordinatus imperator, bellum pararet
 adversus Maxentium Herculi Maximiani filium; et
 intumescens, et inundans curarum pelagus in diversa
 fluctuantem ejus raptaret animum; ut *Cornelius
 centurio* ante baptismum, vas electionis eminentis-
 simum, *hora nona manifesta visione lucis angelum*
 (Act. x, 3): sic necdum divinis initiatus mysteriis,
 circa meridiem, declinato jam sole, ex lumine fa-
 ctum in cœlo victoriosissimæ crucis vidit signacu-
 lum. Dumque tantæ visionis attonitus prodigio,
 quid esset, quid portenderet, per noctem revolveret

A in animo; Christus Dominus, ut eum faceret Chri-
 stum suum, resolutum in somnum apparuit, cum
 eodem signo creatus in die ostenso, jussitque ut
 summæ devotionis studio, ejus produceretur figura-
 tio, quæ in omni congressione præliorum, invicta exer-
 citus Dei foret liberatio, et inexpugnabilis hostium
 expugnatio. Nec mora, divæ memoriæ Augustus,
 exorto solis jubare, convocatos ad se viros virtutum,
 egregios stemmate, et pontificatus functos ordine,
 consuluit de Christianæ religionis dogmate: edo-
 ctusque ab eis, demonstratum divinitus signum, tro-
 pheum esse totius salutaris victoriæ; (221) signum
 bellicum, vocabulo *labarum*, quod inter alia pretio-
 sius, et excellentius ante imperatorem gestari et
 adorari moris erat Romanæ militiæ, per eruditissi-
 mos aurifices, ex auro purissimo, et pretiosissimis
 gemmis, prociudi et transformari jussit in vexillum
 crucis vivificæ. Deputatis dein id officii indixit
 vexillariis, ut ante universos ordines hoc vicisim
 veherent in humeris, et adessent phalangibus, ma-
 xime laborantibus in præliis. Cumque id quidam
 non miles dicendus, utpote sine pectore corpus
 ferens, hostium impetu exterritus alteri vehendum
 tradidisset, ac quasi vitæ suæ consultum ratus,
 pugnz se subtraxisset, ac jacula declinare voluisset;
 dum vitæ trophæum a se in alterum transposuit,
 (222) illum in vitam, se in mortem deposuit. Nam
 e vestigio dum fugiens mortem, fugit in mortem,
 transfossus oppetiit; vivifici vero vexilli majulus,
 innumeris in se jaculis contortis, sed divina virtute
 retortis, illæsus, ut victor cum signo victoriæ do-
 mum rediit. Neque unquam postea ullus in bello
 aut vulnere interiit, aut captivitatis calamitatem
 pertulit, qui ejusdem salvificæ crucis labarum ge-
 stare meruit. In palatio ejusdem divæ memoriæ
 Augusti Constantini (223) primas quidam, Probianus
 nomine, vir summæ probitatis et industriæ, in-
 sanabili podagræ clanguit vulnere, ac nullo humanæ
 artis potuit curari medicamine, quia ex pagano
 factus Christianus, primam iam totius salutis causam,
 salutaris crucis virtutem, noluit agnoscere; et ei,
 per quam *in nomine Jesu omne genu flectitur* (Philip.
 II, 10), respuit duram cervicem ac genua flectere.
 Cumque diutius divino atritus verberare, quasi jam

videatur, ut *Therophilæ* scriptum sit pro *Erophilæ*,
 vel *Herophilæ*, et *Marmensi* pro *Marmesi*.

(218) *O ter beatum lignum*. Alii versum Græcum,
 hoc Latino versiculo expriment:

O lignum felix, in quo Deus ipse pendit.

(219) *Millesimum Romæ annum*. Quod hunc an-
 num ait celebratum sub Christiano imperatore, de
 Philippo intelligi, non de Constantino. Nam ille
 Christianus factus anno Christi 249. Adde his ab
 N. C. usque ad Christum 751, exurgere videbis
 rotundum millenarium. Sed illud mirum videtur
 quod ait *Philippum ideo tantum Christianum factum*,
 ut *mundus millesimum conditæ Urbis, sub Christiano
 imperatore celebraret natalem*. Arbitror ideo hoc
 asserere, quod Philippus, quadriennio, quo Chri-
 stianus imperavit, nihil quidquam contra gentiles
 eorumque superstitionem moverit. Adeo ut ab ipsis

D gentilibus, teste Eutropio, una cum filio, in divos
 sit relatus.

(220) *Primo ducentisimæ primæ olympiadis anno*.
 Inmanis parachronismus, id est error in tempore,
 quem malim tribuere scriptori quam auctori. Desunt
 enim totæ septuaginta olympiades, id est anni du-
 centi octoginta. Vide Baronium anno Christi 306, et
 ex illo ejusque auctoribus hic rescribere, *olympiadis
 ducentisimæ, septuagesimæ primæ*.

(221) *Signum bellicum vocabulo labarum*. De la-
 baro ejusque effigie res est omnibus fere scriptoribus
 tractata, eoque notissima. Vide eundem Baronium,
 anno 312.

(222) *Illum in vitam, se in mortem deposuit*. Id
 contigit anno Christi 317. Idem Baron.

(223) *Prima quidam, Probianus nomine*. Anno
 Christi 350.

imminentis sibi mortis necessitatem diffideret se posse evadere, effecit se deferri super Gargani montis supercilium, in venerandum angelis et hominibus oratorium, quod a creberrima visitatione ac presentissima opa Michaelis archangeli, nuncupatur Michaelium. Ibi, post effusum largissimum lacrymarum imbrem, post longa suspiria, agro in soporem resoluta, divina virtus apparuit, et sospitatem reddidit, ac incredulitatem et duritiam cordis ejus increpans, signum vivificæ crucis, in altari ejusdem mirificæ ecclesiæ positam, ante mentis ejus oculos posuit, et apertissima veritatis assertionem exposuit quod ex quo salus mundi Christus (224) in ara stayros, se Deo Patri hostiam vivam, hostiam sanctam et immaculatam pro totius mundi peccatis obtulit; quidquid ad utilitatem et salutem humani generis, quolibet modo, vel ab angelis lucis, vel hominibus sanctitatis excellentia eximii factum sit; præter virtutem thronis et dominationibus adorandæ crucis fieri nullo modo poterit. Et utinam divinæ virtutis aspiratio, (225) Berengarianæ hæreseos complices non morbo exulceret podagrico, sed interni consilii sui antidoto, a simili blasphemæ liberet peste ac periculo; qui dum *plusquam oportet sapere, sapiunt* (Rom. xii, 5) *ad nimium calorem trans-eunt ab aquis nivium* (Job xxiv, 19); et sicut (226) panem et calicem in altari, humanæ reconciliationis, et fidei mysterium non credunt, verum esse corpus et sanguinem Dominicum, sic tam inconsulta, quam propitiava temeritate, omni sophistica argutia, syllogismorum, ac eulthymematum, persuadere conantur mentibus dogmata sua admirantium, (227) ne in flexione genuum, et effusione stetuum, cuilibet salvificæ cruci, formate ad illius similitudinem, in qua pependit salus angelorum et hominum, reverentiam et honorem impendant debitum. Nimirum dicentes *se esse sapientes, stulti facti sunt* (Rom. i, 22), quia (228) qui nocturnis tenebris, et insomniis et phantasiis perterriti, se crucis caractere digitis in fronte vel in aere edito, contra pericula muniant, invictæ virtuti ejus in qualibet materia, *persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis* (I Cor. ii, 4) derogare non metuunt. Victoriæ signo defensantur, et salutis

(224) *In ara stayros.* Crux Græcis σταυρός dicitur. Quam vocem hic noster aliquoties usurpat in secundo casu.

(225) *Berengarianæ hæreseos complices.* Vixit Thiofridus cum illo toties relapso hæresiarcha, Calvinistarum prototypo.

(226) *Panem et calicem in altari non credunt, verum esse corpus, et sanguinem Dominicum.* Non censet manere panem, ut Lutherani hæretici; sed panem vocat, qui panis fuerat. Item, panis est, sed spiritalis, et qui de cælo descendit.

(227) *Ne flexione genuum, et effusione stetuum.* Hanc Berengarii hæresim ex Thiofrido discamus, quam apud alium non memini me legere. In ea iterum spiritum Calvinisticum, jam tum spirantem et inspirantem agnoscimus.

(228) *Qui nocturnis tenebris.* Credendum est, asserente nostro auctore, Berengarianos, vel consuetudine suadente, vel cogente necessitate, salutariter illo signo quandoque usos, cui alias honoris nihil

habendum, nequiter docerent. (229) *In fatidicum adytum.* Memorabile hoc eventum operæ pretium est legere apud Theodoret. in Histor. lib. iii cap. 5, et apud Nazian. orat. in hunc apostatam. (250) *Injecto divinitus vulnere.* Variantibus de miserabili Juliani morte sententiis, illa maxime placet, a Mercurio martyre, Dei jussu interemptum. Narrat Damascen. orat. 4, De imag. Et, ut major sit geminata auctoritas, narrat non ex se, sed ex Helladio. Videat, qui plura desiderat, apud Baronium, anno Christi 365. (251) *Nomine Martyrius.* Lege elegantem hanc narratunculam, aliquanto fusius et clarius expressam apud D. Gregor. Magnum, lib. i Dialog., cap. 11, ubi ait, reliquos panes, pro more, *cruce signatos* fuisse: hunc solum neglectum, quem vir sanctus, eo signo in aere duntaxat edito, sub cineribus latentem, cruce insignem fecit.

habendum, nequiter docerent.

(229) *In fatidicum adytum.* Memorabile hoc eventum operæ pretium est legere apud Theodoret. in Histor. lib. iii cap. 5, et apud Nazian. orat. in hunc apostatam.

(250) *Injecto divinitus vulnere.* Variantibus de miserabili Juliani morte sententiis, illa maxime placet, a Mercurio martyre, Dei jussu interemptum. Narrat Damascen. orat. 4, De imag. Et, ut major sit geminata auctoritas, narrat non ex se, sed ex Helladio. Videat, qui plura desiderat, apud Baronium, anno Christi 365.

(251) *Nomine Martyrius.* Lege elegantem hanc narratunculam, aliquanto fusius et clarius expressam apud D. Gregor. Magnum, lib. i Dialog., cap. 11, ubi ait, reliquos panes, pro more, *cruce signatos* fuisse: hunc solum neglectum, quem vir sanctus, eo signo in aere duntaxat edito, sub cineribus latentem, cruce insignem fecit.

nica, *vitta coccinea* (Cant. iv, 3) cui in (252) *Sirasirim sponsa* assimilantur *labia* (*ibid.*); quia omnis doctrina evangelica et authentica Dominicæ passionis auctoritate, quasi cruore profuuo, est illita et prædita: et dum noxii cogitatus ex immissione adversaria voluntur mente tacita, si divinæ miserationis respectu fluctuanti pectori (253) medicinalis per digitos imprimitur fascia, quidquid illicitum et nefarium tractatur, ut lethale virus extrahitur, et abjicitur vitalis signi victoria, et (254) compressa fluxa et inordinata cogitationum, quasi crinium, exuberantia, menti animæ, capiti naturalis et divinitus insiti decoris, reparatur compositio decens et congrua. Omni creaturæ dominatur, omnis rerum natura jure ei famulantur. In quatuor elementis et omnibus quæ constant ex eis virtutis suæ magnificentiam exerit, dum digitis in aere expressum, ventorum collisiones et fulgurum coruscationes disjicit et adimit; igni ingestum, sanctificatum, et (255) paschalibus gaudiis dignum efficit; incendium aut exstinguit, aut abigit; in aquam editum, regenerationis gratiam et (256) naturæ transmutationem perficit, et (257) inundantiam fluminum, et elevationes et montes fluctuum compescit, ac in alveos dejicit, ac quasi insolubili objecto obice, intra ripas et littora concludit et imminuit: terræ inæqualitati oppositum, sterilitatem agrorum secundat, et uberi copia reficit. Postremo omnem intemperiem ad temperiem redigit, et (258) arboream vel saxeam molem ruituram, aut immobiliter in ipso casu suspendit, ligat et comprimit; aut sine omni periculo summa cum admiratione spectantium dejicit. Et quid amplius mihi immorandum, quid profusius eloquendum? Omnia cælestium, terrestrium et infernorum regna, crucis vivificæ subjecta sunt Dominio, per eum, cujus carnali reparata sunt commercio: qui mortuos prevaricationis ligno (*Gen. ii, 17*), vivificavit, et resuscitavit redemptionis ligno; qui mortem exortam et ingressam per inobedienciæ arborem, per veræ obedienciæ exstinxit et exclusit arborem; qui momentaneum carnis assumptæ supplicium, æternorum suppliciorum singularem dedit esse medicinam, refrigerium ac exterminium.

(252) *Sirasirim*. Canticum canticorum Hebræi dicunt *Sir husirim*. Unam vocem noster, aut ejus amanuensis, fecit.

(253) *Medicinalis per digitos imprimitur fascia*. Crucem pectori impressam *fasciam* vocal, qua ejus fluctuatio sistatur.

(254) *Compressa fluxa, et inordinata, cogitationum quasi crinium, exuberantia*. Respicit, quod paulo ante dixit, crucem Dominicam esse *vittam coccineam*. Nam capilli vitta coercentur.

(255) *Paschalibus gaudiis dignum efficit*. Manifeste spectat Ecclesiæ antiquum ritum, quo, Sabbato sancto, recens excussus et silice ignis benedicuntur, eoque Paschalis cereus accenditur. Erubescant hæretici, vix nudiustertius nati.

(256) *Naturæ transmutationem perficit*. Cum hic de baptismo loquatur, non alia transmutatio intelligi potest quam spiritualis. Cum enim *essemus na-*

CAPITULUM III.

De clavis Dominicis et lancea militis.

Sed quid censendum est de pretiosissimis clavis, per manus et pedes Dominicos, in crucem sanctam transfixis? quid de salvifica militis lancea? quæ Dominici sanguinis, et sacri Baptismatis, de latere Crucifixi Domini elicit et produxit mysteria? O quam præclara Dominicorum clavorum, et salutaris lanceæ specialis materies, quæ auri et argenti ac omnium metallorum longe excellit species, qua non per discordiam in perniciem mutuum armati, sed interna concordia, per pacem bonæ voluntatis angelis confœderati sunt homines! O quam sancta, quam pretiosa, quam dulcis, quam amabilis et delectabilis ferri materia, unde clavi in carne confixi Dominica, unde salutaris procusa est lancea, per quam flamma paradisi remota est romphaea (*Gen. iii, 24*), et inimici defecerunt frameæ in finem (*Psal. ix, 7*), diversorum profecto errorum et opinionum spicula, quibus tanquam hostilibus gladiis infelix perimitur anima; ad quæ convincenda, et ad finem defectus perducenda, et ad civitates principatum aeris hujus destruenda (*ibid.*), bis acuta, primo adventu in vagina humilitatis abscondita, in secundo adveniens, in manifesto claritatis suæ splendore ac terroris coruscatione, vibrabitur framea, in secundo, inquam, adventu, cum secundum veridica egregiorum vatum Amos et Sophoniæ vaticinia, in gladio morientur omnes peccatores (*Amos ix, 10*) terræ, et terri coloris *Æthiopes* (*Sophon. ii, 12*) interficiantur districta et amarissima et irrevocabili ultime discussionis ac examinis sententia. In tam salutarium clavorum, et Dominicæ lanceæ præconium, longe ante vaticinatus est Spiritus sanctus per Zachariam prophetam, organum suum: *Aspicient ad me quem confixerunt* (*Zachar. xii, 10*; *Joan. xix, 37*); et paulo inferius: *Framea suscitare super pastorem meum* (*Zachar. xiii, 7*). Et quæ pretiosior omnium metallorum materia, quam illa, cui Pater per Spiritum sanctum imperavit suscitari super pastorem suum, et *percutere pastorem* (*ibid.*), omnium principem unigenitum suum? Hæc tanti pretii framea, anno progeniti Verbi (259) millesimo nonagesimo octavo, divina revelatione Antiochiæ reperta in arca nar-

tura filii iræ (*Ephes. ii, 3*), per baptismum facti sumus filii Dei.

(257) *Inundantiam fluminum*. Illustrissimum hujus miraculi exemplum est in Vita S. Gregorii, cognomento Thaumaturgi, cujus baculus ad Lyci fluvii ripam defixus, et ejus rabiem compescuit, et momento in virentem arborem excrevit.

(258) *Arboream molem ruituram*. Vide Severum Sulpicium in Vita S. Martini: qui id cum multorum stupore primum, tum etiam salute, exanimatis metu suis, intrepidus ipse exhibuit, cui soli extremum discrimen imminere videbatur. De saxe mole, crucis virtute suspensa, D. Gregor. Magnus, lib. 1 Dialog., cap. 1.

(259) *Millesimo nonagesimo octavo*. Baronius encyclicam de hac inventione epistolam ponit anno millesimo centesimo. Sed par est credere scriptam biennio post inventionem. Nam Thiofrido

morea, et vexillo præfixa, innumera ethnicorum ad internecionem prostravit millia, et Christianorum phalngas, ante omni obsidionis et famis adversitate afflictas, læta et incruenta glorificavit victoria. Et quid Crucifixi Domini clavis sanctius, quid eminentius? Nimirum sicut plasmator rerum omnium (240) de protoplasti dolens ruina, quando pomi noxialis morsu in mortis corrui officinam, redemptiois lignum, quo damna ligni prævaricationis solveret, prænotavit; sic materiem clavorum, quibus manus redemptoris hominis, pro manibus prævaricatoris hominis, incontineniter extensis, quibus pedes pro pedibus, ad vetitos concupiscentiæ ramos, callidi serpentis astutissima persuasione, (241) inrevocabiliter progressis, in arbore staryros configerentur, ordinatissima providentiæ suæ dispositione, inter ipsa mundi exordia præordinavit.

CAPITULUM IV.

Quod ex salutari crucis patibulo, in omne sanctorum supplicium transfusa sit sanctificatio.

Sed ut de altissima salutaris ligni altitudine, in cuius mysterium sponsus canit mystice in amoris carmine: *Dixi: Ascendam in palmam, apprehendam fructus ejus (Cant. vii, 8)*, et item: *Sub arbore mali suscitavi te (Cant. viii, 5)*: ut, inquam, de tam pretiosi ligni altitudine pedetentim *descendam, in hortum nucum, ut videam mystica poma convallium (Cant. vi, 10)*, in quorum per amicam amico decantatur typum, *dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum matorum Punicorum (Cant. viii, 2)*: protestari salva fide præsumo, fiducia accepta per Spiritum sanctum, quod ex vivifico et salutari crucis patibulo, quo primæ prævaricationis vindictam et expiatum est peccatum et mortis solutum chirographum, salvatio et sanctificatio transfusa est in omne supplicium, quo sancti et electi Dei, crucifigentes carnem suam cum vitiis et concupiscentiis (Gal. v, 24), acceptabile et medullatum Jesu Christo crucifixo meruerunt in odorem suavitatis esse sacrificium. Unigenitus enim Patris qui secundum vas electionis Paulum, est *caput corporis Ecclesiæ, ac principium, primogenitus ex mortuis, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt (Col. i, 18-20)*; unigenitus, inquam, Patris, qui *donans nobis omnia delicta, et delens quod adversum nos erat chirographum decreti, nobis omnino contrasii, ipsum tulit de medio, affligens illud cruci (Col. ii, 14)*, de amaritudine sua *amarissima (Isa. xxxviii, 17)*, dulcissimam dulce-

sa fides hac in re constare debet, qui eo tempore floebat.

(240) *De protoplasti dolens ruina.* Hunc locum descripsit ex nobili Ecclesiæ hymno, cuius initium:

*Pange, lingua, gloriosius
Prælium certaminis,*

cujus auctor Venantius Fortunatus, qui in humanis agebat anno Christi 570.

(241) *Inrevocabiliter.* Nam revocare gradum homo

dinem transfudit in omnia acerbissima Sanctorum cujuscumque supplicii genera, et carnis per illustrationem spiritus sanctificatæ, quantacumque ac qualiacumque supplicia, in corporum et animarum suavissima et saluberrima transtulit oblectamento et remedia; ut quasi immutato et converso naturæ ordine, omnes cruciatuum materiæ electorum corporibus adhibitæ ardentius appetantur quam exquisitissimæ epulæ, quam opulentissimæ totius mundi deliciæ; et in earum acquisitionem ac venerationem, (242) prodige dispensentur acquisitæ summo cum labore ac periculo perituræ in momento divitiæ.

CAPITULUM V.

Quod nihil in mundo pretiosum comparetur crucibus Petri, et Andræ, ac Pauli catenæ.

Quis enim thesaurus, quis lapis pretiosus, quæ operosæ texturæ vestis, comparetur sanctæ cruci, et vinculis principis apostolici ordinis Petri, inversis humilitate incomparabili pedibus crucifixi? quæ item mundi transeuntis divitiæ conferantur patibulo crucis germani ejus nomine et gratia virilis Andræ? quod eximii metalli genus æquiparetur doctoris et magistri gentium Pauli catenæ, cuius præconium, Gregorius, lucidissimus et vigilantissimus expositor, et contemplator theoriæ, descripsit religiosæ, ac *ejusdem (243) spermologi amatrici ardentissimæ (244) imperatrici Constantiæ: De catenis, inquit, quas ipse sanctus Paulus in collo et manibus gestavit, ex quibus multa miracula in populo demonstrantur, partem vobis aliquam transmittere festinabo, si tamen hanc tollere limando valvero, quia dum frequenter ex catenis ejusdem multi benedictionem petunt; ut parum quid ex limatura percipiant, assistit sacerdos cum lima, et aliquibus petentibus ita concite aliquid inde excutitur, ut mora nulla sit: quibusdam vero rogantibus, diu per catenas ipsas lima ducitur, et tamen ut aliquid inde exeat non obtinetur. O quam præclarum, quam excellens per egregium apostolicum, speciale paracleti organum, apostolici supplicii præconium, quo excellentissimum et magnifici spiritus et corporis ejus declaratur meritum! Est profecto summa veneratione et admiratione dignum, quod lima ferrum ad excutendum et limandum subtili arte humana excogitatum et transformatum, astante summa cum supplicatione et digna elimato ad unguem et eminentissimo electionis vase reverentia Dei sacerdote cum ecclesiastico ordine nihil potest excutere, nisi quando, et*

lapsus non poterat, nisi eum Christi crux et passio erigeret.

(242) *Prodige dispensantur.* Plenæ sunt omnes historiæ hoc cultu, hoc SS. reliquiarum studio. Exemplum capæ, et ex capite quinto, quod jam sequitur.

(243) *Spermologi.* S. Paulum apostolum Athenis sic vocabant philosophi: quod vetus interpres vertit, *seminiverbius Act. xvii, 18.*

(244) *Imperatrici Constantiæ.* Corrigendum, *Constantiæ*, ex ipso loco D. Gregorii. lib. ii. Registri, epist. 30.

quantum, ac quibus concesserit indulgentia et proflua pietas dignationis apostolicæ. O quam longe auro obrizo pretiosior est catena apostolica, per quam alligata, et ad Domini Dei Sabbaoth notitiam attracta, et in fide catholica solidata est ferrea gentium duritia.

CAPITULUM VI.

De lapidibus protomartyris Stephani, et craticula Laurentii.

At quid conjiendum de torrentis lapidibus, quibus protomartyr Stephanus pro nominis sui corona est obrutus? Quid censendum de craticula ferrea, super quam adustus est ex gloriosissima laurea sortitus nomen Laurentius? Utriusque supplicium in totius mundi versum est remedium et solatium, et de supplicio liberat corpora et animas, intimo corde et firma fide supplicantium. Par utriusque meritum pari divinæ dispensationis gratia distributum est in dispar utriusque supplicium, et dissimilis pœnæ instrumentum factum est mundi simile ac per emolumentum, et ingens angelis et hominibus tripudium. In utroque summæ pulchritudinis et sanctitatis membro suo, caput electorum Christus Dominus est passus; in altero, saxea mole prostratus; in altero, prunis superpositus, (245) piscis paschalis assatus; et ideo sicut salvificæ crucis suæ patibulum, sic utriusque de sacratissimo passionis suæ calice, *de vino condito et musto malorum granatorum* (Cant. viii, 2) inebriati supplicium, modo dispensatorio providit, procuravit, et consecravit in salutem omnium promerentium. Et quis non longe excellentioris æstimet pretii qualecumque fragmen ex rigidis lapidibus tactis, et infectis, imo consecratis sanguine protomartyris Stephani; quam juxta sensum historicum, *operimentum*, et ornamentum *principis Tyri* (Ezech. xxviii, 13), duodenorum videlicet lapidum sub lege per quatuor ordines, in rationali summi pontificis, mystica ratione dispositorum nitorem perstringentem et exæccantem oculos concupiscentis animi? (Exod. xxxix, 8 seqq.) Sunt profecto illi lapides pretiosi, instrumenta et incitamenta lætifere avaritiæ: sunt isti revera de torrente accepti, munimenta et propugnacula contra spiritualia nequitiae, et victicia jacula Davidicæ victoriæ (I Reg. xvii, 40). Illorum fulgor mentis aciem obtenebrat, in mutuam cædem fraterna et amicissima corda concitat; istorum rigor uno ictu mystico Goliath hostem immanem, robustum, armis terribilibus munitum exsuperat, totaque Allophylorum contrariæ videlicet fortitudinis castra conturbat, fugat, proculcat et exterminat (*ibid.*, 49-55): ac inimica corda omni propulsa discordia, aretissimis amicitiae ac charitatis vinculis alligat, et danti pacem super pacem Deo reconciliat. Per

(245) *Piscis paschalis*. Alludit ad piscem prunis superpositum, Joan. xxi, 19. Per eum vult Thiofridus Christum designatum, secutus plures antiquos Patres, ut Augustinum, Tractat. cxxiii in Joan.; Greg. hom., 24; item Hieron.; Origen., Tertull.

(246) *Saulus lupina rabie mane involans*. Ex Augustino hæc sumpsit: apud quem elegantem hanc

A horum quasi imbrem lapidum, collisa durities, et compluta est arida terra cordium: et (246) Saulus lupina rabie mane involans, et comedens prædam (Gen. xlix, 27); prostratus mutavit nomen et meritum; et erectus Paulus vas electionis, vespere dividit spolia evangelicæ prædicationis in universitatem gentium: et *ter virgis cæsus, semel lapidatus* (II Cor. xi, 25), ac omnibus humanæ afflictionis periculis terra marique periclitatus; et amarissime senex luens, quod adolescens temere observavit sarcinulas vestium, et omnes exertos reddendo, (247) saxa iniecit per omnium manus lapidantium, innumeros *lapides vivos* (I Petr. ii, 4), spirituales, pretiosos, in fundamento, quod est Christus Jesus, fundatos, in uranicæ curiæ comportat et transponit ædificium. Nimirum summa devotione veneranda et appetenda est tantorum lapidum materia, quæ ipsum protomartyrem, *lapidi summo angulari* (I Petr. ii, 6) familiariter compaginatam. Christo Jesu, et per ejus præclara exempla et merita, innumerabilia martyrum millia, lapides dolatos in structura muri cœlestis *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas* (Psal. cxxi, 3), ubi *non auditur securis et malleus* (III Reg. vi, 7): adversitatibus et disciplina veritatis exercitatos, et ad unguem perfectionis expolitos, dispositione ordinatissima transposuit per loca meritis singulorum congrua. Et quid *piscis assicum favo mellis* (Luc. xxiv, 42), exquisitissimi cibi paschalis Agni Christi, craticula Laurentii, quid, inquam, per meritum martyris egregii, in se habet pretii? Quid, inquam, materiale quisquam ei potest comparare? Nam ipsum, de quo magnificentum illud prolatum est præconium: *Quam abscondi potest Roma, tam abscondi potest Laurentii corona*, ipsum, inquam, tanquam aurum igne excoctum, *probatum, purgatum septuagies* (Psal. xi, 7), et in numerum ejus inestimabili exemplo provocatum, et flammis ardentioris fidei et charitatis accensum utriusque sexus populum, thesaurum incomparabilem ac pretiosissimum in Regis regum omnium et Domini dominantium transmisit gazophylacium. Unum profecto tantæ cratis ferreæ segna minutissimum, longe, imo incomparabiliter præcellit omne, quod in oblectatione rerum materialium est avidissimæ mentis humanæ præstigium. Et unde hæc largiflua superabundat gratia, unde tanta exuberat gloria; nisi de inexcogitabili et ineffabili (248) conditoris yles et aplanes munificentia? Nam *qui operatur omnia in omnibus* (I Cor. xii, 6), qui statum conditionis humanæ, per os dolentis, et ingemiscantis Job mystice ac tropologice, comparat *navibus poma portantibus* (Job ix, 26), in omnium electorum suorum, (qui, dum ad ingenita naturæ bonæ, per gloriosissimam

allegoriam ne te pigeat legere, serm. 14, de sanctis.

(247) *Saxa iniecit per omnium manus*. Augustinus *ibid.*

(248) *Conditoris yles et aplanes*. Græcis *hyle*, ἕλη, est materia; *aplanes* vero, ἀπλανής, cœlum stellarum. Macrob. libr. i De somn. Scip., capit. 6 et 9.

crucis restringantur mysterium, quasi poma portant (per lignum) in electorum, inquam, quaecumque materiale supplicium, ut paulo superius prælibavimus, ex ejusdem pretiosissimi ligni stayros radice, quasi per fructiferum stipitem, in ramos succum et fructum sic transfudit salutis humanæ pretium; ut, sicut tanto ejus patibulo nihil æquiparari potest in natura rerum omnium; sic nihil æquiparari possit supplicii eorum qui *stigmata Jesu in corpore suo portantes* (*Gal. vi, 17*), in ara passionis meruerunt esse Domino Deo acceptabile sacrificium, et holocaustum pingue ac suavissimum. Est ipse illis factus via; *ambulavit super mare* (*Matth. xiv, 2b*), ut ostenderet esse *in mari viam* (*Sap. xiv, 3*), sed nulli perviam, nisi qui vehtur navi, portatur ligno, cruce videlicet Dominica. Sicut per mortem unigeniti Filii Dei, *pretiosa est mors omnium electorum Dei* (*Psal. cxv, 15*), sic per ejusdem salutare supplicium, salutariter et consecrata sunt omnia eorum supplicia pro honore ac gloria Dei.

Sicut per intinctionem sacrosancti corporis ejus in Jordane (*Matth. iii, 16*), in omnes aquas, ubicunque ad baptismum prædestinatas, transmisit sanctificationem, sic per ejusdem somatis sui in crucis patibulo affixionem, in omnia materialia sanctorum supplicia, transposuit animarum et corporum salvationem ac redemptionem. Atque hoc omni cunctatione longe remota certum tenet fides in *petra*, quæ *Christus est* (*I Cor. x, 4*), fundata; quod hæc omnia quæ de paucorum cæli ac terræ excellentissimorum procerum supplicii, styli officio caraxavimus præconia, in cippos (249), in fustes, in scopas, in plumbatas, in calastas; postremo in omnia omnium electorum Dei diversa, jure ac digne depromi possunt tormentorum genera; quæ per illorum merita, quos hostias pacificas, et holocausta medullata, et pingua, transulerunt in cælestis tabernaculi et templi sanctuaria, meruerunt humanæ cujuscunque infirmitatis salutifera esse remedia.

CAPITULUM VII.

Qua illectus cupidine scriptor libelli hujus difficillimæ materiei præsumserit ingenio sui manum inserere.

Sed quia pro colligendis odoriferis floribus quibusserta consererem, et electorum Dei epitaphia deflorarem, evagatus sum diutius, distichon Mantuani vatis.

*Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba,
revolve mecum secretius; et ne nudis incedens pedibus,
ut Orpheia Eurydicæ, physica ratio et designatio musicæ,
anguinis pericliter morsibus, longo labori*

(249) *Cippos, fustes.* De his cruciamentorum instrumentis, vide Anton. Gallonium proprio et elegantissimo libello.

(250) *Maleæ persecutricibus undis.* Malea promontorium est in Laconia, longissime in mare procurrens, crebris naufragiis infame, adeo ut proverbio locum dederit. Virg. v. *Æneid.*

. *Maleæque sequacibus undis.*

Hunc locum haud dubie respicit hic Thiofridus.

finem imponere mihi est animus. Ante tamen quam expectato potitus littore celeuma læto decantem peccatore, et *tympantum tenens cum Maria* (*Exod. xv, 20*), Israeliticum populum præcedente, concinam canticum victoriæ; ante, inquam, inea interest, quam verissime paucis alsolvere, quare ac unde tanta sim attractus et illectus cupidine, ut difficillimæ ac longe eminentioribus ingenii in id temporis intentatæ materiæ, tenuissimi ingenio mei ausu sim manum inserere; et confusus in aspirationem omnium spirituum Conditoris, et Domini Spiritus sancti paracleti, præsumpserim vela suspendere, et ejus benigna charitate ac dignatione, clavum (250) regente, Maleæ persecutricibus undis mentis meæ navim credere. Igitur ejusdem incircumscripti spiritus archytherium, sanctæ Eternacensis Ecclesiæ (251) ygumenus, Reginbertus nomine, secundum etymologiam nominis sui, excellentissime in sanctæ religionis proposito et regimine gubernatus: cum alto admodum volatu contemplationis sæpenuero suspenderetur, ac præpeti mentis annisu ad æthera libraretur more aquilæ, repente conditionis humanæ aggravatus compede, a sublimibus deorsum evolans, eandem interni optutus aciem, quam solitus est radiis æterni solis indigere, inclinavit et defixit ad respectum carnis quidem mortuæ, sed glorificate per merita vivificatricis animæ; et escam quæsit in sanctificato cadavere (*Job xxxix, 30*). Quasi post volatum, spiritualis aquila pro sumendis carnibus terram petiit, dum quasi de summis ad ima veniens, quam pretiosa sit mors sanctorum (*Psal. cxv, 15*), quæ se refici atque reformari ad vitam expetiit: item quanta in examinatis et in originem suam resolutis artibus, et in omnibus eorum appendiciis, tam substantialibus quam accidentalibus, divinæ virtutis et operationis divitiæ ac deliciæ superabundent, summæ devotionis aviditate et acutissimi ingenii sui perspicacitate pensare ac perscrutari studuit: neque esum mysticarum victimarum verus Israelita fastidiit; sed mystice *subtracta pelle hostiæ, artus in frusta concidens* (*Levit. i, 6*), inter beatos beatorum labores manuum suarum manducavit (*Psal. cxxvii, 2*); ac intimæ refectionis affatim refectus dapibus, *verbum bonum* per incarnati Verbi gratiam *eructavit* (*Psal. xlii, 2*). Nam omnia quæ in hujus quasi-libelli paginulis sunt inserta, (252) per inspirationem Spiritus paracleti excogitavit, et mihi suorum ultimo, ac pedum ejus pulvere indignissimo, quasi quædam semina, in mentis arca ventilanda, et post subtilissimæ discussionis ventilabrum, serenda commendavit. Per infusam vero profusius a Domino

(251) *Ygumenus Reginbertus.* Hic abbas proxime nostrum Thiofridum præcessit, quod jam notavi ad cap. 6, lib. 1.

(252) *Per inspirationem spiritus S.* Hinc vide quanti hoc opus faciendum. Neque est cur figmentum putemus hoc optimi viri de optimo viro testimonium, præsertim quem scimus eximium fuisse humilitatis cultorem.

Deo animi ejus sanctuario sapientiam, pensavit, perpendit, quod appropinquante mundi termino, et accrescente peccato, Leviathan (*Job* xxi, 53), humanæ propaginis adversarius, qui *post se omnem hominem carnaliter viventem trahet, et ante se, ante ingressum suum in æternæ perditionis hominem: innumerabiles, non tamen omnes carnales (aliis per brevis, quibusdam per longæ pœnitentiæ labores, de maxilla ejus divinæ misericordiæ armilla perforata evadentibus [Job xl, 21]) trahit exitiali odio; pensavit, inquam, quod perniciosi, et æterna perditio tanto acriórî invidia nostro imminet et incubet exitio, quanto celerius novit appropinquare tempus, quo eductus de abyssi puteo (Apoc. xx, 5, 7), omne serpentinum virus evomet hiatu vastissimo, putido ac lethifero, ut in congerie mortuorum vigilans, et in circuitu suo sepulcra sua conspiciens (Ezech. xxxii, 22), de damnatorum, et per se secum perditorum, exsulet ac triumphet innumerabili numero. Pensavit et attendit quantis contra aerias potestates et phalangas, quæ incessabili et indeprecabili bello dimicant, adversus animam, opus sit auxiliariorum armis et patrociniiis: revolvit quam justa et inexcusabilis ultio a Deo ultionum (Psal. xciii, 4), nostris debeatur negligentis, quod nulla specialis gratiarum actio, nullus honor condignus et debitus, tantis eorum specialiter rependatur beneficiis, quorum singulæ universalis Ecclesiæ filiæ, (de quibus (253) in Cantico pro dilecto cantatur mystice: *Adducuntur Regi virgines post eam [Psal. xlv, 15]*) pro suis pignoribus in eis reconditis, licet nominibus incognitis, familiarius reguntur et sustentantur meritis et suffragiis. Perpendens ergo, et pensando perhorrescens divinæ æquitatis judicium, ac ut penatum, et ante ac retro animal oculatum (Apoc. iv, 6), longe providere ac procurare cupiens, summe necessarium humanæ necessitati, inter tot intolerabiles ærumnas, electorum Dei suffragium (254), anno incarnati Verbi 1059 indictione xii, anno vero regni domini nostri Henrici IV regis, tertii imperatoris quarto, suæ autem sanctæ ordinationis ix, cum prioribus (255) conciolæ curæ suæ creditæ, viris summæ religionis et prudentiæ, consilii sui habuit mysterium (*Judith. ii, 2*); et communi eorum omnium, et totius sancti conventus læto consensu et applausu, posuit et confirmavit S. Spiritus decretum, ut xiii Kalend. Decemb. (qua nocte revelatione angolica (256) papa insignis meriti Sergius est admonitus, ut egregiæ sanctitatis viro Willibrordo, quarto die Romam venturo, et ad summum antistitii honorem sublimando,*

(253) *In cantico pro dilecto.* Sic inscribitur psalmus xlv, quem hic citat. *Dilectum* autem intellige Christum.

(254) *Anno incarnati Verbi 1059.* Convenit recte annus Christi cum indicata indictione, et anno imperatoris. Baronius tamen imperium Occid. tunc vacare: per plures annos pouit, et Henricum regem quantum agnoscit.

(255) *Conciolæ.* Novo flexu dixit pro *conciuncula.* ipsam congregationem significat.

(256) *Papa insignis menti Sergius est admonitus.*

A quidquid in ornamentis ecclesiasticis et sanctorum patrociniiis complaceret, summa cum alacritate animi concederet); sancti Spiritus, inquam, promulgavit decretum, ut eo die, per omne subsequens ævum, vespertinum et matutinum sacrificium ritu solenni et magnifico in omnium eorum celeberrime offeratur commemorationem, ac familiarius obsequium; quorum tunc et postmodum, sacratissimæ illi Ecclesiæ tantum cœlitus provisum et transmissum est solatium, et inestimabile ac incomparabile incolumitatis pretium.

Non vero aggressus est tantam rem, tantam salutem, suapte quasi præsumptuosa devotione; sed paracliti Pneumatis, ut prælibavimus, illustratione ac divina revelatione.

B Nam dum tirocinii sui tempore credita sibi, utpote viro summæ castitatis ac munditiæ, esset custodia Ecclesiæ; post longas vigiliarum excubias, post *oblato* in ara cordis *labiorum vitulos*, fragilitate naturæ humanæ resolutus in soporem, sicut legislator Moyses, qui in typum integritatis (257) theoticos Mariæ, rosæ pulcherrimæ de spinis plebis Israeliticæ exorturæ, et lilium convallium parituræ; *rubum* admiratus est, quasi *ardere, et incombustum permanere* (Exod. xxxiii): sic æque typica significatione, mirabilem videre meruit visionem. Per Spiritus sancti enim gratiam elevatus et assumptus, vidit in visione Domini, de conclavi sacri scriinii, in quo familiarius et copiosius sacratissimarum reliquiarum reconditus est thesaurus inestimabilis pretii, sensim excrescere flammam (258) ignis, tactu innoxii, et mystici; et per laquear et tectum sancti periboli, evolare ac pertingere ad arcem cœlestis palatii: ubi cum Rege sempiternæ gloriæ gloriosissime regnant *stolis albis indutæ* (Apoc. vii, 9) omnes electorum animæ. Vidit hoc vir perspicacissimi ingenii, vidit internus *auditor sermonum Dei*, et *intuitus visionem Omnipotentis* (Num. xxiv, 4), cum Daniele, vir desideriorum *languit, et ægrotavit per dies* (Dan. viii, 27), non languore corporis, sed sancti desiderii; et *stupens ad risum, posuit faciem suam ad Dominum Deum cœli, rogare ac deprecari* (Dan. ix, 3) in asperitate cilicii, et parcimonia salutaris et medicinalis jejunii. Atque Dominus Deus, *desiderium collium æternorum* (Gen. xlix, 26), *desiderium animæ ejus illi tribuit, et voluntate labiorum ejus eum non fraudavit* (Ps. xx, 3); sed *eum in gradu suo*, et super pedes suos per ingressum in se Spiritum sanctum *statuens* (Dan. viii, 18), confortavit; confortato pastor essentialiter bonus, qui *posuit ani*

Item pontifex divinitus intellexit mortem S. Lamberti martyris, et subrogationem S. Huberti, ut in hujus Historia doceo.

(257) *Theoticos.* Vox corrupta, pro Θεοτόκου, id est Deiparæ.

(258) *Ignis tactu innoxii.* Cum hoc Theofridus scriberet, in mente habebat hos Maronis versus, lib. ii Æneid.

*Ecce levis summo de vertice risus Iulii
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molles
Lambere flamma comas, et circum tempora passu.*

mam suam pro ovibus suis (Joan. x, 15), gregem suum in montibus Israel, in pascuis uberrimis (Ezech. xxxiv, 14), bono, ex accidentalibus dono suo, pastorem pascendum commendavit. Ex egregio ergo custode rerum et ornamentorum materialis Ecclesie, electus, raptus, translatus ad custodiam et regimen spiritualis Ecclesie; et unus spiritus factus cum spiritu omnium custode, de quo prophetico ingeminatur ore: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? (Isa. xxi, 11.) ante mentis sue oculos illius Samaritani exemplar posuit (Luc. x, 50 seqq.), qui humano generi ab Hierusalem caelesti visione pacis, descendens in, (259) in Jericho, defectum internae lucis, et a latronibus vulnerato, misericordia motus condoluit, et appropians per incarnationis suae mysterium, vulnera ejus summae pietatis et internae compassionis manu alligavit, ac peccata ejus perferens, et luens in corpore suo super lignum (I Pet. ii, 24), illum in jumentum suum posuit, et ducens in stabulum duos denarios aeterni regis caractere inscriptos, duo scilicet legis et Evangelii Testamenta, sive geminae charitatis praecipua, stabulario, ordini videlicet apostolico per Spiritus paracliti gratiam, et illustrationem caelestis medicinae apprime scientia praedito, pro summa sanandis sauciati vulneribus diligentia impendenda, contradidit. Exemplar, inquam, tantae miserationis et compassionis, egregius animarum custos Samaritanus noster, spiritus oris nostri, cui diximus: Sub umbra tua vivemus in gentibus (Thren. iv, 20), imitandum sibi, et in posteris suo exemplo transmittendum proposuit, et quod excellentissimum caelestis medicinae remedium excogitare potuit, medendis Domini gregis vulneribus providit et contulit; et tot sanctos vigiles ac custodes super custodiam suae familiaris Ecclesiae procuravit et disposuit, quot electorum Dei pignoribus ibidem reconditis, specialem honorem ac reverentiam impendi censuit. Denique imitatus (260) quartum a vigilantissimo Gregorio in sede apostolica Bonifacium (qui post consecratum a se Pantheon, celeberrimam Omnium Sanctorum solemnitatem indixit), festivum, sicut praenotavimus specialis commemorationis diem, specialius summa devotione et alacritate celebrandum, in omnem sanctae congregationis ejus successionem

(259) *In Jericho defectum internae lucis.* Respicit nomen, *Jericho*, quod Hebraeis *lunam* significat, quam mutuum lumen saepe deficit.

(260) *Quartum a vigilantissimo Gregorio.* Fuit hic

A praeogavit, et constituit ut omnes qui per totius anni orbitam in condigna et debita specialium sanctorum patronorum suorum obsequia, obliviosae negligentiae funibus astricti praegravarentur, *redimentes tempus (Ephes. v, 16)*, multiplicatis familiarissimorum intercessorum patrocinii, et interventionibus, a *malitia diei liberarentur (Matt. vi, 34)*, et una unius celeberrimae festivitatis salutari victima expiarentur, et in caetum senatus uranicae curiae (ubi interminabilis festivitas inexcogitabili et ineffabili júbilo celebratur) transcribi et transferri mererentur. Igitur nos pensantes summi patriarchae Abrahæ summae humilitatis exemplum, omnibus qui in semine ejus, in Christo Domino nostro benedicti sunt, hereditariam: *Abrahæ*, inquam, qui *exultavit ut videret diem Domini sui, seminis sui, et vidit et gavisus est (Joan. viii, 56)*: et tamen post internam indivisae unitatis et individuae Trinitatis revelationem ac speculationem, locutus est ore humili, voce supplicis: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 27)*; redeamus ad nos, ponamus nos ante nos, intueamur et respiciamus opprobrium nostrum. Intum nos molle ac vilissimum esse recognoscamus, immundi cineres vivificis sanctorum cineribus, et omnibus omnino rebus ad eos sive substantialiter, seu accidentaliter pertinentibus, debitum honorem ac servitium impendamus. Et quia ex illis summa oritur exultatio, et ex illis pendet humanae propaginis salvatio omnes et totas cordis medullas in illorum gloriam ac laudem effundamus, ut post vermem, redacti in pulverem, per eorum omnium continuam, et devotissimam interventionem mereamur transire de mortalitate ad immortalitatem, de corruptione ad incorruptionem; propitio et praestante propitiatore nostro, cujus caro pro redemptione ac reparatione animae ac carnis nostrae ab incorrupta illibatae theotico carne assumpta, *non vidit corruptionem (Act. ii, 31)*; *qui interficiens inimicitias in carne sua (Ephes. ii, 14-16; Ephes. iii, 7)*, et delens veteris piaculi cautionem, carnei vostram in se, *secundum potentiae virtutis suae operationem, constituit ad dexteram Patris in caelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem (Ephes. i, 20, 21)*.

D Bonifacius quartus, qui Pantheon, a Phoca impetratum, in honorem Virginis Matris et SS. martyrum consecravit, anno Christi 607. Ita Baronius ex Anastasio.

LAUS DEO VIRGINIQUE MATRI